

Vilniaus Universitetas
Filosofijos fakultetas
Socialinės politikos katedra

Samanta Chvataitė

Socialinės politikos studijų programa
Magistro darbas

Gausių ir vienu vaikų auginančių šeimų gyvenimo sąlygos ir valstybės parama

Darbo vadovė: Doc., Dr. Daiva Skučienė

Vilnius

2023

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	4
ĮVADAS	5
1. Šeimos politikos samprata.....	7
2. Šeimos politikos tikslai ir modeliai.....	9
3. Šeimos politikos priemonės	14
4. Gerovės valstybės samprata ir modeliai.....	19
5. Poreikių tenkinimas.....	26
6. Gausios šeimos samprata, tipai ir poreikiai.....	28
7. Vienos vaikus auginančios šeimos samprata, ypatumai ir poreikiai.....	31
8. Tyrimo metodologija.....	34
9. Gausių ir vienu vaikų auginančių šeimų gyvenimo sąlygos ir valstybės parama.....	37
9.1. Gausioms ir vienoms vaikų auginančioms šeimoms teikiama valstybės parama.....	37
9.2. Gausių ir vienu vaikų auginančių šeimų gyvenimo sąlygos	44
IŠVADOS.....	66
REKOMENDACIJOS	68
LITERATŪRA	69
PRIEDAI	80

SANTRAUKA

Gausi šeima, kuri suprantama ganėtinai skirtingai, tačiau dažniausiai apibrėžiama kaip šeima, kurioje auga trys ar daugiau vaikų, jaunesnių nei 18 metų amžiaus, taip pat viena vaikus auginanti šeima, apibūdinama kaip šeima, kurią sudaro vienas iš tėvų, paprastai motina, auginantis vaikus – yra vienos plačiausiai nagrinėjamų šeimos politikos, kas yra sudedamoji socialinės politikos dalis, sričių.

Tyrimo problema – trūksta žinių apie gausių ir vienu vaikų auginančių šeimų gyvenimo sąlygas ir joms teikiamą valstybės paramą.

Tyrimo objektas – gausių ir vienu vaikų auginančių šeimų gyvenimo sąlygos ir valstybės parama.

Atliekant tyrimą, naudojami du tyrimo metodai: kokybinė dokumentų analizė ir statistinė kiekybinių duomenų analizė. Kokybinės dokumentų analizės pagrindu, remiantis aktualios redakcijos teisės aktais (žiūrėti Priedą Nr. 1) ir naudojant temų analizės metodą, atliktas tyrimas leido išanalizuoti gausioms ir vienoms vaikus auginančioms šeimoms teikiamą valstybės paramą: universalią paramą vaikams, socialinę paramą mokyklose besimokantiems vaikams, paramą skirtą įsigyti ar išsinuomoti būstą, antrojo laipsnio valstybinę pensiją, valstybinę šalpos kompensaciją, nuolaidų ir lengvatų šeimos kortelę, 50 procentų už darželį lengvatą, vaiko išlaikymo išmoką, įvairias socialines ir kompleksines paslaugas. Statistinės kiekybinių duomenų analizės pagrindu, remiantis 2021 metų Namų ūkių biudžetų statistinio tyrimo vartojimo išlaidų ir 2020 metų Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimo mikroduomenimis ir taikant du tyrimo metodus – aprašomąją statistiką ir dvinarę logistinę regresiją, atliktas tyrimas padėjo įvertinti gausių ir vienu vaikų auginančių šeimų gyvenimo sąlygas: gausioms ir vienoms vaikus auginančioms šeimoms valstybės teikiama parama yra tik iš dalies pakankama, nes ganėtinai ženklus gausių ir ypač vienu vaikų auginančių šeimų skaičius patiria skurdą. Abiejose šeimose labiausiai skurdą lemia žemesnio išsilavinimo turėjimas. Tiek gausių, tiek vienu vaikų auginančių šeimų atveju, daugiausiai išleidžiama maistui ir nealkoholiniams gėrimams. Gausioms ir vienoms vaikus auginančioms šeimoms paprastai pakanka lėšų, pavyzdžiui, dažnai valgyti mėsos, žuvies ar lygiaverčio vegetariško maisto, keisti netinkamos būklės drabužius, tačiau dažniausiai neužtenka pinigų įsigyti odontologo paslaugas, apmokėti atsitiktines – 350 eurų – išlaidas ir pan. Be kita ko, nagrinėjamų namų ūkių vidutinės pajamos iš darbo bei socialinės išmokos ne visada užtikrina jų poreikius. Gausių šeimų teigimu, jų materialinė gerovė pagerėtų, jei vidutinė mėnesinė pinigų suma siektų apie 1,5 tūkst. eurų, vienu vaikų auginančių šeimų teigimu – maždaug 1 tūkst. eurų. Dažnu atveju abi nagrinėjamos šeimos dirba standartinę darbo laiko normą – 40 valandų per savaitę, tačiau didžioji dalis nėra turėjusi jokio darbo, kuris truktų ilgiau nei pusę metų.

SUMMARY

A large family, which is understood quite differently, but is usually defined as a family with three or more children under the age of 18, as well as a single-parent family, is defined as a family consisting of one parent, usually a mother, raising children – is one of the most widely studied areas of family policy, which is an integral part of social policy.

The problem of the research – the lack of knowledge about the living conditions of large and single-parent families and the state support provided to them.

The object of the research – the living conditions and state support of large and single-parent families.

Two research methods are used in the research: qualitative analysis of documents and statistical analysis of quantitative data. On the basis of a qualitative analysis of documents, based on the legal acts of the current version (see Appendix No. 1) and using the topic analysis method, the study allowed to analyse the state support provided to large and single-parent families: universal support for children, social support for children studying in schools, support for purchasing or renting housing, second degree state pension, state allowance compensation, family card of discounts and benefits, 50 percent discount for kindergarten, child support allowance, various social and complex services. On the basis of statistical analysis of quantitative data, based on the micro-data of the 2021 Statistical Survey of Household Budgets and 2020 Income and Living Conditions Survey and applying two research methods – descriptive statistics and binary logistic regression, the study helped to assess the living conditions of large and single-parent families: for large and single-parent families, the state support is only partially sufficient because a relatively significant number of large and especially single-parent families experience poverty. In both families, poverty is mostly determined by having a lower level of education. Both in the case of large families and single-parent families, most of the money is spent on food and non-alcoholic beverages. Large and single-parent families usually enough funds, for example, to frequently eat meat, fish or equivalent vegetarian food, change clothes that are not in the right condition, but usually there are not enough money to buy dental services, pay incidental expenses of 350 euros, etc. In addition, the average income from work and social benefits of the examined households do not always meet their needs. According to large families, their material well-being would improve if the average monthly amount of money reached about 1.5 thousand euros, according to single-parent families – approximately 1 thousand euros. In a common case, both families in question work a standard working time rate of 40 hours per week, but the majority have not had any job lasting more than half a year.

IVADAS

Temos aktualumas ir naujumas.

„<...> Šeima yra valstybės ir visuomenės pagrindas, <...> šeimoje ugdomos esminės etinės ir kultūrinės vertybės, užtikrinančios kiekvieno asmens gerovę ir Lietuvos valstybės bei tautos istorinį išlikimą” (Valstybinė šeimos politikos koncepcija, 2008, Nr. 69-2624). Taip pat šioje koncepcijoje yra pažymima, jog šeimą galima apibrėžti ir kaip pirminį socialinį institutą, užtikrinantį tokį gyvenimo būdą, kuris būtų grindžiamas ne tik vertybėmis, bet ir elgesio normomis, tiek formaliomis, tiek neformaliomis taisyklėmis. Akcentuotina, kad nesant reikiamos paramos šeimai, sumenksta visuomenės pasitenkinimas gyvenimu (Valstybinė šeimos politikos koncepcija, 2008, Nr. 69-2624).

Svarbu pabrėžti, kad šeimos politika yra viena iš svarbių šaltinių siekiant užtikrinti šeimos gerovę. Išsūkiai susiję su vis labiau mažėjančiu gyventojų, santuokų skaičiumi ir gimstamumu, senstančia visuomene, didėjančiu ištuokų bei vaikų, kurie auga tik su tėvu arba motina, skaičiumi – egzistuoja ne tik Lietuvoje, bet ir kitose Europoje esančiose valstybėse. Būtent šeimos politikos formavimu bei įgyvendinimu siekiama išspręsti anksčiau išvardintas problemas, pasitelkiant „<...> teisines ir organizacines priemones, skirtas palankiai šeimai aplinkai kurti, kurios paskatintų teigiamas demografines tendencijas, mažintų smurtą artimoje aplinkoje“ (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2020).

Remiantis Richardson ir bendraautoriais (2020), šeimos politikoje ypatingas dėmesys yra skiriamas gausioms ir vienoms vaikus auginančioms šeimoms. 2021 metų duomenimis, Lietuvoje šeimos, auginančios 3 ir daugiau vaikų iki 18 metų amžiaus, sudarė apytiksliai 26 procentus, tuo tarpu vienus vaikus auginančių šeimų skaičius siekė maždaug 45 procentus visų namų ūkių (Lietuvos statistikos departamentas, 2021). Atsižvelgiant į tai, jog šeimos politika yra integrali socialinės politikos dalis, tyrinėti gausių ir vienus vaikus auginančių šeimų padėtį yra ypač reikšminga (Žalimienė, 2015).

Tyrimo problema.

Trūksta žinių apie gausių ir vienus vaikus auginančių šeimų gyvenimo sąlygas ir joms teikiamą valstybės paramą.

Tyrimo objektas.

Gausių ir vienus vaikus auginančių šeimų gyvenimo sąlygos ir valstybės parama.

Tyrimo tikslas.

Išanalizuoti gausių ir vienu vaikų auginančių šeimų gyvenimo sąlygas ir joms teikiamą valstybės paramą.

Tyrimo uždaviniai.

1. Apibrėžti šeimos politikos, gausių ir vienu vaikų auginančių šeimų, taip pat gerovės valstybės sampratas;
2. Atskleisti šeimos politikos tikslus, modelius ir priemones;
3. Išnagrinėti gerovės valstybės modelius;
4. Aptarti poreikių tenkinimą, gausių šeimų tipus ir poreikius, taip pat vienu vaikų auginančių šeimų ypatumus bei poreikius;
5. Išanalizuoti gausioms ir vienoms vaikų auginančioms šeimoms teikiamą paramą;
6. Įvertinti gausių ir vienu vaikų auginančių šeimų gyvenimo sąlygas.

1. Šeimos politikos samprata

Galima pastebėti, jog užsienio literatūroje egzistuoja nemenka dalis šeimos politikos arba kitaip paramos šeimai politikos apibrėžimų. Pavyzdžiui, Zimmerman (2013) teigia, jog šeimos politika yra vyriausybės veiksmai, kuriais siekiama padaryti tiesioginį ar netiesioginį poveikį šeimoms. Be to, nurodo, kad tai yra kaip perspektyva, išryškinanti viešųjų ir privačių pastangų šeimai aspektus. Kiti autoriai, tokie kaip Hengstebeck, Helms ir Crosby (2016), pažymi, jog šeimos politika yra tam tikros viešosios ir socialinės politikos rūšis, kuria siekiama skatinti, apsaugoti ir stiprinti šeimas srityse susijusiose su šeimos sukūrimu, partnerystės palaikymu, ekonomine parama, vaikų auginimu bei globa. Šeimos politikos pavyzdžiai gali būti tokie kaip paslaugos ir finansinė parama auginant vaikus, vaiko priežiūros ir motinystės / tėvystės atostogos, išmokos vaikams ir pašalpos bei su santuoka, bendru gyvenimu ir smurtu namuose susiję teisės aktai.

Be kita ko, Kamerman ir Kahn (1978 pagal Nyby, 2020) išskiria tris šeimos politikos apibrėžimo dimensijas. Pirmojoje dimensijoje šeimos politika yra kaip sritis, sutelkta į tam tikrą su šeima susijusių tikslų, pavyzdžiui, siekiant turėti sveikesnius vaikus, mažesnės finansinės naštos, susijusios su vaikų auginimu, ar didesnės moterų lygybės, apibūdinimą. Remiantis nurodytais tikslais, šeimos politikos parametrai gali apimti tokias sritis kaip pajamų pervedimai, mokesčių politika, sveikata, būstas, asmeninės socialinės paslaugos ir švietimas. Tuo tarpu antrojoje dimensijoje šeimos politika yra kaip socialinė priemonė, apimanti gyventojų, darbo rinkos bei socialinės kontrolės politiką. Galiausiai trečiojoje dimensijoje šeimos politika yra kaip perspektyva, daranti prielaidą, kad diskusijose dėl visos viešosios politikos turėtų būti išnagrinėti tokios politikos galimi padariniai šeimų gerovei. Palyginus aukščiau išskirtus šeimos politikos apibūdinimus, galima pastebėti, jog ganėtinai konkretų šeimos politikos apibrėžimą pateikia Gauthier (2013), kuri pažymi, jog tai yra politikos, skirtos šeimoms su vaikais, siekiant padidinti jų gerovės lygį, apjungimas. Be abejo, paramos šeimai politikos terminas yra suvokiamas ir kaip specifinis politikos rinkinys, kuris skirtas socialiai pageidaujamo elgesio palaikymui, t. y. atsižvelgiant į vaisingumą, darbo ir šeimos įsipareigojimų pasiskirstymą pagal lytį namų ūkiuose ar moterų įsitraukimą į darbo rinką (Saraceno, 2013). Gali būti pateikiama dar viena užsienio literatūroje vyraujanti šeimos politikos charakteristika, apimanti įstatymus, reglamentus, išmokas bei programas, skirtas tam, kad būtų pasiekti konkretūs visos šeimos arba atskirų jos narių tikslai (Obradovic, 2021).

Lietuviškoje literatūroje (ir teisės aktuose) taip pat galima išžvelgti gana gausią šeimos politikos apibrėžimų įvairovę. Pagal Lietuvos Respublikos šeimos stiprinimo įstatymo (2017, Nr. 17495) 2 straipsnio 3 dalį šeimos politika yra apibūdinama kaip „valstybinio valdymo principų ir plėtros kryptių, tikslų bei uždavinių nustatymas ir įgyvendinimas, siekiant sudaryti būtinas teises, socialines,

ekonomines, kultūrinės ir kitas sąlygas, stiprinančias šeimą, skatinančias jos stabilumą ir visavertį funkcionavimą“. Remiantis Gvaldaite ir Kirilova (2014, p. 256), šeimos politika yra suprantama ne tik kaip vyriausybinių, bet ir vietinės valdžios, visuomeninių, bendruomeninių bei privačių organizacijų veiksmai, kuriais siekiama „<...> išreikšti šeimos modelio prerogatyvas, kurti sąlygas šeimų autonominiam funkcionavimui, remti šeimas, joms realizuojant savo funkcijas, skatinti šeimas ir jų narius atlikti savo funkcijas, privalomas šeimai ir visuomenei“. Anot Kavoliūnaitės-Ragauskienės (2017), šeimos politika yra visi valstybės centrinių institucijų veiksmai, kuriais susitelkiama į šeimos gyvenimą, neatsižvelgiant nei į šeimos politikos tikslų, kurių siekiama, pobūdį, nei į ideologijos, kurių atstovai atlieka minėtus veiksmus, tipą.

Vorevičienė bei Butkevičienė (2015) šeimos politiką apibrėžia tiek kaip tokia, kuri koncentruojasi į finansinę, socialinę bei institucinę pagalbą šeimoms, tiek kaip tokia, kuri atsižvelgia į visus individo poreikius, kartu įtraukiant politiką, apimančią iššūkių, su kuriais susiduria šeimos nariai, sprendimą ir galimybių raidą, kas skatina šeimų nepriklausomumą bei visapusišką jų aktyvumą užsiimant tam tikromis veiklomis. Tarp kitko, šios autorės pabrėžia, jog egzistuoja dvi skirtingos šeimos politikos sampratos, t. y. siauroji ir plačioji. Pažymima, jog pagal siaurąją sampratą šeimos politika yra kaip tokia, kuri „<...> orientuota į poras su vaikais ir (arba) vienišus tėvus arba kaip politikos priemonės, apimančios tik šeimas su ikimokyklinio amžiaus vaikais“ (Vorevičienė ir Butkevičienė, 2015, p. 78). Kitaip yra su antrąja šeimos politikos samprata, apimančia „<...> ir kitas viešosios bei socialinės politikos sritis, kuo siekiama pagerinti šeimos gyvenimą ne tik finansiniu aspektu“ (Vorevičienė ir Butkevičienė, 2015, p. 78). Pasak Vyšniauskienės ir Brazienės (2017), šeimos politika yra labai svarbi valstybės viešosios politikos dalis, daranti akivaizdų poveikį kiekvieno žmogaus gyvenimui (net ir tų žmonių, kurie negyvena šeimoje).

Apibendrinant, galima teigti, jog šeimos politika yra tokia sritis, kuri siekia padėti šeimoms gyventi visavertį gyvenimą. Pagalba šeimoms suteikiama pasitelkiant tiek centrinių valstybės institucijų, tiek įvairaus pobūdžio organizacijų priemones.

2. Šeimos politikos tikslai ir modeliai

Kalbant apie šeimos politikos tikslus, pažymėtina, kad nutarimo dėl Valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo (2008, Nr. 69-2624) 3 straipsnio 1 dalyje yra konstatuojama, jog valstybinės šeimos politikos tikslas yra įgyvendinti tokią šeimos politiką, „<...> kuri užtikrintų bendrąsias sąlygas teikiant diferencijuotą valstybės ir visuomeninių institucijų pagalbą šeimai visose srityse, siekiant, kad būtų sudarytos sąlygos jai būti autonomišku, atsakingu, tvirtu, stabiliu, aktyviu ir savarankišku institutu, gebančiu visavertiškai atlikti savo funkcijas“. Tuo tarpu mokslinėje literatūroje pastebimas tikslų susijusių su vaikų skurdo, lyčių nelygybės mažinimu, gimstamumo skatinimu bei perėjimu nuo tradicinės patriarchalinės šeimos link šiuolaikinės šeimos, išskyrimas (Senkuvienė, 2021). Kone identiškus šeimos politikos tikslus aptaria ir Stankūnienė (2019), nurodydama, jog jie susideda iš šeimos ir vaikų gerovės, lyčių lygybės / lygiateisiškumo užtikrinimo, šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimo. Ganėtinai panašūs šeimos politikos tikslai, tokie kaip gimstamumo didinimas, emigracijos mažinimas, šeimų stabilumo didinimas, skurdo ir socialinės atskirties mažinimas, yra išvardinami Finansinių paskatų ir paslaugų jaunoms ar vaikus auginančioms šeimoms plėtros galimybių analizės tyrime (2018). Kitaip tariant, norima:

- prisidėti sprendžiant demografinę krizę;
- sudaryti žmonėms palankesnes sąlygas šeimų kūrimui, taip juos išlaikant Lietuvoje;
- mažinti didelį skyrybų skaičių pasitelkiant šeimų gebėjimų stiprinimą sprendžiant tam tikrus sunkumus su kuriais jie susiduria;
- mažinti tų šeimų, kurios gyvena žemiau skurdo ribos ir patiria socialinę atskirtį, skaičių.

Įvairesnį šeimos politikos tikslų klasifikavimą pateikia Thevenon ir bendraautorai (2009 pagal Stankūnienė, Maslauskaitė ir Baublytė, 2013), kurių teigimu, mišrus šeimos politikos tikslų rinkinys susideda iš siekio mažinti vyraujančius gyvenimo lygio skirtumus atsirandančius tarp šeimų, kurios turi ir tų, kurios neturi vaikų pasitelkiant išlaidų vaikams kompensavimą. Kiti tikslai atskleidžia siekį mažinti šeimų ir atskirai vaikų skurdą, didinti vaikų apsirūpinimą materialinėmis ir dvasinėmis gėrybėmis, gerinti pastarųjų socialinę raidą, taip pat teigiamai paveikti demografinę situaciją padedant tėvams turėti pageidaujamą vaikų skaičių, didinti moterų dalyvavimą darbo rinkoje, derinti su darbu ir šeima susijusius įsipareigojimus bei didinti būtent su vaikų priežiūra ir darbu susijusių lyčių lygybę. Remiantis Thevenon (2011 pagal Stankūnienė, Maslauskaitė ir Baublytė, 2013, p. 23), gali būti pateikiamas ir detalesnis prieš tai išvardintų tikslų nagrinėjimas, susijęs su:

- skurdo mažinimu ir pajamų palaikymu. Paprastai tai yra įgyvendinama „<...> mokant specialias pašalpas mažai pajamų turinčioms šeimoms su vaikais ir yra svarbiausias anglosaksų šalių šeimos politikos aspektas“;
- tiesioginiu ekonominių išlaidų kompensavimu vaiko atžvilgiu. Šiuo atveju ekonominės išlaidos susideda iš tiesioginių išmokų arba mokesčių pervedimų, kurių tikslas sumažinti šeimų, kurios turi ir tų, kurios neturi vaikų, gyvenimo lygio skirtumą;
- įsitraukimo į darbo rinką skatinimu. Dalyvavimas darbo rinkoje sudaro sąlygas pasiekti stabilumą, kurį sudaro du komponentai: ekonominė ir finansinė gerovė. Tuo bandoma išspręsti klausimus susijusius tiek su šeimos gerove, tiek su darbo-šeimos įsipareigojimų derinimu, „<...> šeimai palankioje aplinkoje realizuojamos trijų rūšių priemonės: tėvystės atostogos, garantuojančios pajamų ir užimtumo saugumą; mažų vaikų priežiūros paslaugos, adaptuotos atsižvelgiant į tėvų užimtumo režimą; mokesčių bei paskatų sistema, skatinanti dirbti“;
- lyčių lygybės tobulinimu. Orientuojamasi į vienodą tiek apmokamo, tiek neapmokamo darbo pasidalijimą tarp vyro ir moters. Pastaruoju aspektu siekiama taikyti mokesčius, atostogų sistemą susijusią su vaikų priežiūra ir pan.;
- rėmimu ankstyvame vaikystės tarpsnyje. Parama reikalinga tam, kad tobulinti „<...> vaiko raidos aplinką, sudaryti tėvų ir formalių vaiko priežiūros paslaugų suderinamumo sąlygas“;
- gimstamumo skatinimu. Galima pastebėti, jog gimstamumo skatinimo tikslas dažnai nėra aiškiai apibrėžiamas, tačiau su tokiais iššūkiais kaip menkas gimstamumas, senėjanti visuomenė susiduria dauguma šalių (Thevenon, 2011 pagal Stankūnienė, Maslauskaitė ir Baublytė, 2013).

Analizuojant šeimos politikos modelius, pirmiausia, svarbu išskirti bendros paramos šeimai, dviejų darbo užmokesčių ir į rinką orientuotos šeimos politikos modelius. Kalbant apie bendrą paramos šeimai politiką, tai šalyse, kuriose dominuoja toks šeimos politikos modelis, šeimoms, auginančioms aštuoniolikos metų nesulaukusius vaikus, skiriama piniginė parama paprastai net neturi sąsajos su tėvų užimtumu bei nepriklauso nuo gaunamo darbo užmokesčio. Kitas, dviejų darbo užmokesčių paramos šeimai politikos modelis pasižymi tokiais principais kaip universalumas ir lygybė, bei valstybėms, kuriose vyrauja būtent toks modelis, yra aktualus klausimas susijęs su visų tose šalyse gyvenančių asmenų lygybės ir aukšto pasitenkinimo gyvenimo lygiu užtikrinimu. Liberalaus socialinės gerovės politikos modelio valstybėse neretai pasitaiko trečiasis, į rinką orientuotas šeimos politikos modelis. Tokio pobūdžio šalyse šeimos, turinčios vaikų, turi galimybę gauti tik minimaliai būtiną paramą,

pavyzdžiui, minimalias universalias išmokas, socialinio draudimo formas (Dijk ir Lippe, 1998; Korpi, 1999 pagal Stankūnienė, Maslauskaitė ir Baublytė, 2013).

Pasak Žalimienės (2015), gali būti aptariami ir kitokie šeimos politikos modeliai – implicitinis arba eksplicitinis. Eksplicitinė yra tokia šeimos politika, kuri apima skaidrius tikslus, charakterizuojama kaip turinti institucines ribas, kai nusakomi konkretizuoti su šeima ar atskirais jos nariais susiję tikslai. „Tuo tarpu implicitinė šeimos politika suprantama kaip sudedamoji kitų politikų dalis, neturinti suderintų visaapimančių tikslų, o šeimos politikos elementai yra „išsibarstę“ po įvairias politikas, kurios tiesiogiai nesiejamos su šeima (nors daro poveikį šeimai)“ (Žalimienė, 2015, p. 43). Tai reiškia, jog valstybėje nėra tiesioginės orientacijos į šeimą, tačiau pastebima netiesioginė įtaka raidai susijusiai su šeimos institutu (Žalimienė, 2015). Be aptartų gali būti nurodomi tokie šeimos politikos modeliai kaip „piniginės ar nepiniginės paramos šeimai politika, dominuojant paternalizmo ar autonomijos principui; universali parama šeimai su vaikais ar skurdžiai gyvenančių šeimų rėmimo politikos modelis; šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimas ar globos šeimoje rėmimo politika“ (Žalimienė, 2015, p. 43), taip pat parama skiriama tėvų pareigų įgyvendinimui ar vaiko aprūpinimas valstybės ir bendruomenės atžvilgiu, be tėvų globos likusio vaiko globa (rūpyba) šeimynoje ar stacionariose socialinės globos įstaigose.

Kontula ir Soderling (2008 pagal Stankūnienė, Maslauskaitė ir Baublytė, 2013) akcentuoja dar vieną šeimos politikos modelių grupę, kurią sudaro paslaugų nukreiptų į vaikų priežiūrą modelis, pasižymintis tuo, kad parama visų pirma yra skiriama darbo ir šeimos įsipareigojimų derinimo tobulinimo paslaugoms, taip pat pajamų pervedimai, kur didžiausias dėmesys yra kreipiamas ne į paslaugų, o į išmokų augimą. Šiuo atveju bandoma sustiprinti arba vyro, kaip šeimos maitintojo, modelio vyravimą, arba susitelkti ties darbo ir šeimos įsipareigojimų derinimu, tuo pačiu siekiant praplėsti darbą ne visą darbo laiką. Be kita ko, į aptariamą šeimos politikos modelių grupę yra įtraukiama tiek darbo rinkos, kai yra tinkamai praplėstas darbas ne visą darbo laiką, tiek primestos vaikų priežiūros namuose modeliai, kas, skirtingai nuo aukščiau paminėtų modelių, būdinga mažiau dosnioms valstybėms.

Tikslinga būtų išnagrinėti, palyginus, detalią šeimos politikos modelių tipologiją. Thevenon (2008, 2011 pagal Stankūnienė, Maslauskaitė ir Baublytė, 2013, p. 30) nurodo atskirą plačiai aprašytą šeimos politikos modelių, kurių pirmasis yra apibrėžiamas sekančiai: „šeimos politika nepertraukiama, visapusiška, dosniausia pagal bendras investicijas ir investicijas į vaikų priežiūros (atostogas ir vaikų priežiūros paslaugas) rėmimą“, rinkinį. Tai gali būti suprantama kaip viešoji politika, kurianti galimybes tėvams, kuriems gimė vaikas, tam tikrą laiką nedalyvauti darbo rinkoje, ir tai yra reguliuojama pasitelkiant nesudėtingai prieinamas paslaugas susijusias su vaikų priežiūra. Akcentuotina, jog vaikų priežiūros paslaugas ikimokyklinio amžiaus vaikams finansuoja tokios Šiaurės Europos valstybės kaip

Suomija, Švedija, Norvegija, Danija bei Islandija. Antrąjį šeimos politikos modelį galima įvardinti tokį, kuris orientuotas į vaikų, esančių ikimokyklinio amžiaus, priežiūrą ir šeimų, kurios turi menkas pajamas. Šiuo atveju konstatuojama, kad vaiko priežiūros atostogos trunka ganėtinai trumpą laikotarpį ir yra menkai apmokamos. Būtent iki trejų metų trunkančių vaikų priežiūros bei vaikų ugdymo paslaugų kokybė yra prastesnė bei jų kaina yra aukštesnė. Pažymėtina taip pat ir tai, jog vyrauja nemenkos išmokos šeimoms, ypač toms, kurios patiria skurdą. Be to, moterys, kurios augina vaikus iki jiems sukaks šešeri metai, paprastai dirba ne visą darbo laiką, todėl pastebimi dideli skurdo rodikliai, kokie yra ir kalbant apie gimstamumo rodiklius, ypač Jungtinėje Karalystėje, Airijoje, Australijoje, JAV ir kt. (Stankūnienė, Maslauskaitė ir Baublytė, 2013).

Trečiajį šeimos politikos modelio, dominuojančio Italijoje, Graikijoje bei Ispanijoje, grandimi yra apibūdinama silpnumu pasižyminti šeimos politika. Čia, skirtingai nei antrajame modelyje, galima paminėti ilgai trunkančias atostogas, tačiau jos vis tiek yra menkai apmokamos, egzistuoja „<...> mažos finansinės išmokos, menkai išvystytos vaikų priežiūros paslaugos“ (Stankūnienė, Maslauskaitė ir Baublytė, 2013, p. 31). Ketvirtasis šeimos politikos modelis yra susijęs su dosnia šeimos politika, gausia parama šeimoms, įvairiomis paramos schemomis. Pastarajame modelyje vyrauja darbo-šeimos įsipareigojimų derinimo priemonės, tačiau jos skiriasi atsižvelgiant į vaikų kiekį. Išlaidos šeimų rėmimui yra gausios ir labiau susitelkusios ties didesnėmis šeimomis. Pastebimas tiek vaikų priežiūros, tiek vaikų esančių mokyklinio amžiaus paslaugų, kas labiausiai išvelgiama Prancūzijoje, išplėtojimas. Penktoji šeimos politika, kuri dominuoja Rytų bei Vidurio Europos šalyse, yra suvokiama kaip tranzicinė. Vaiko priežiūros atostogų trukmės ir paramos jų metu, skirtingai nei vaikų priežiūros paslaugų plėtojimo bei galimybės jomis pasinaudoti, atžvilgiu, minėtos šalys turi sąryšį su Prancūzija. Šeštąją šeimos politiką, labiau būdingą Prancūzijai, galima apibūdinti kaip orientuotą į šeimą. Tokio tipo šeimos politika, įsikišant valstybei, bando spręsti klausimus susijusius su mažais gimstamumo rodikliais, todėl fokusuojamasi tiek ties pinigine, tiek nepinigine parama šeimoms, taip siekiant skatinti gimstamumą. Daugiausia dėmesio čia sulaukia gausesnės šeimos, akcentuojant sekantį principą – sudaryti galimybes tėvams turėti tiek vaikų, kiek jie pageidauja (Stankūnienė, Maslauskaitė ir Baublytė, 2013).

Septintasis – pabrėžiantis tradicinį šeimos išsaugojimą – šeimos politikos modelis. „Valstybė, iš dalies prisiimdama atsakomybę už paramą šeimai, pasisako už tradicinę vyro maitintojo šeimą ir tiki svarbiu šeimos, bendruomenės ir labdaros vaidmeniu remiant šeimą“ (Stankūnienė, Maslauskaitė ir Baublytė, 2013, p. 33). Pagrindinis išvelgiamas iššūkis yra tas, kad neužtikrinamos sąlygos moterims tuo pačiu metu ir dirbti, ir turėti šeimą dėl per menkai išvystytų vaikų priežiūros paslaugų, tačiau nepaisant viso to, tokio pobūdžio šeimos politika, pagrinde vyraujanti Vokietijoje, yra traktuojama kaip palanki.

Galiausiai, aštuntojo šeimos politikos modelio akcentas – neintervencinė, į šeimą nukreipta šeimos politika, kuria ryškiausiai pasižymi Didžioji Britanija. Valstybių, kuriose egzistuoja tokia politika, vyriausybės orientuojasi į paramą būtent toms šeimoms, kurios skursta. Skiriama parama šeimoms yra menka, be to, moterys nėra skatinamos užsiimti darbine veikla, tačiau išmokas, nors ir ne itin dosnias, jos gauna (Stankūnienė, Maslauskaitė ir Baublytė, 2013).

Apibendrinant, galima pažymėti, kad šeimos politikos tikslai daugiausia yra susiję su tokių problemų kaip išteklių stoka, socialinė atskirtis mažinimu, taip pat su lygių moterų ir vyrų teisių bei galimybių užtikrinimu, gimstamumo lygio pakėlimu ir galimybe derinti darbo sąlygas ir šeimos įsipareigojimus. Kalbant apie šeimos politikos modelius, tai pagrindiniai jie asocijuojasi su materialine ir nematerialine pagalba, užimtumu ir teisių bei laisvių užtikrinimu nepaisant lyties.

3. Šeimos politikos priemonės

Mokslinėje literatūroje egzistuoja ganėtinai įvairiapusis šeimos politikos priemonių skirstymas. Aidukaitė ir Senkuvienė (2019) susitelkdamos į Lietuvoje egzistuojančias pagrindines šeimos politikos priemones, teigia, jog jas sudaro universali parama, mokama nepriklausomai nuo šeimos turimo turto ir pajamų lygio, bei socialinė parama, kuri skiriama nepasiturinčioms šeimoms atsižvelgiant į jų gaunamas pajamas. Viena svarbiausių universalios paramos, kaip priemonės, sudedamųjų dalių Lietuvoje yra nurodoma vienkartinė išmoka gimus vaikui – 539 eurai (Aidukaitė ir Senkuvienė, 2019; LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2023). Kita universalios paramos dalis yra kiekvieną mėnesį vaikui nuo gimimo iki 18 metų mokama išmoka, paprastai vadinama „vaiko pinigais“ (Aidukaitė ir Senkuvienė, 2019). Pažymėtina, kad pastaroji išmoka nuo 2023 metų sausio mėnesio siekia 85,75 euro, o negalią turintiems, taip pat esantiems iš gausių šeimų vaikams – apie 136 eurus (Aidukaitė ir Senkuvienė, 2019; LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2023). Tarp kitko, ši išmoka gali būti skiriama ir iki tol, kol asmeniui sukaks 23 metai, tačiau tik tuo atveju, jei jis mokosi pagal bendrojo ugdymo programą (Aidukaitė ir Senkuvienė, 2019; LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2023).

Svarbu aptarti ir dar vieną, ganėtinai dosnią, šeimos politikos priemonę – vaiko priežiūros atostogų sistemą. Pagal 2023 metų sausio mėnesį įsigaliojusius pakeitimus vienam iš tėvų, esančiam vaiko priežiūros atostogose ir pasirinkusiam gauti išmoką iki vaikui sueis 18 mėnesių, yra skiriama išmoka sudaranti 60 procentų išmoką gaunančio asmens kompensuojamojo uždarbio dydžio, kita vertus, jei pasirinktas išmokos gavimas iki vaikui sukaks 24 mėnesiai – išmokos dydis iki vaikui sueis 12 mėnesių siekia 45 procentus, o iki vaikui sukaks 24 mėnesiai, išmokos dydis sudaro tik 30 procentų išmoką gaunančio asmens kompensuojamojo uždarbio dydžio. Pasirinkus tiek pirmąjį, tiek antrąjį variantą, neperleidžiamų vaiko priežiūros atostogų mėnesiais mokama 78 procentų kompensuojamojo uždarbio dydžio vaiko priežiūros išmoka (Aidukaitė ir Senkuvienė, 2019; LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2023). Ne mažiau reikšminga šeimos politikos priemonė yra motinystės atostogos, trunkančios 126 kalendorines dienas ir kuriomis gali pasinaudoti moterys nuo 30 nėštumo savaitės (Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba, 2022). Egzistuoja ir lyčių lygybę skatinančios tėvystės atostogos, kurios tarp vyrų yra populiareesnės nei vaiko priežiūros atostogos. Pabrėžiama, jog turintys teisę į tėvystės atostogas, trunkančias 30 kalendorinių dienų, tėvai jomis gali pasinaudoti bet kuriuo laikotarpiu nuo jų vaiko gimimo iki jam sukaks vieneri metai (Aidukaitė ir Senkuvienė, 2019; Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba, 2023).

Kalbant apie platesnį šeimos politikos priemonių skirstymą, tai jis, remiantis Finansinių paskatų ir paslaugų jaunoms ar vaikus auginančioms šeimoms plėtros galimybių analizės tyrime (2018) pateikiama

informacija, pirmiausia apima dvi kategorijas: finansines paskatas ir paslaugas. Finansinėmis paskatomis šeimoms yra laikoma šeimoms ir vaikams skiriama parama pinigais. Į finansinių paskatų sąrašą galima įtraukti nemenką skaičių išlaidų kompensavimo priemonių, tokių kaip vienkartinę išmoką vaikui; išmoką tuo atveju, kai vienu metu gimsta daugiau nei vienas vaikas; išmoką kario, kuris atlieka privalomąją pradinę karo tarnybą, vaikui; vienkartinę išmoką kūdikio besilaukiančiai moteriai; išmoką asmens, kuris mokosi ar studijuoja, vaiko priežiūrai; vaiko pinigus, motinystės, tėvystės bei vaiko priežiūros išmokas, taip pat ir sveikatos apsaugos priemonių, pavyzdžiui, ligos išmoką sergančiam vaikui ir kitų priemonių, t. y. globos (rūpybos) išmoką; išmoką įvaikinus vaiką; piniginę socialinę paramą, kurią sudaro socialinė pašalpa ir būsto, geriamojo vandens ir karšto vandens išlaidų kompensacija; paramą šeimoms, kurios yra nepasiturinčios, mokinio reikmenims įsigyti bei paramą pastarosioms šeimoms įsigyti ar išsinuomoti būstą.

Aptariant paslaugas, galima teigti, kad jas daugiausia apima paslaugos susietos su švietimo, socialinėmis bei sveikatos apsaugos priemonių sritimis. Švietimo priemonės, šiuo atveju, susideda iš sekančių paslaugų: šeimos ir sociokultūrinių įgūdžių ugdymo, pozityvios tėvystės mokymų; transporto lengvatų moksleiviams; vaikų nuo gimimo iki jiems sueis šešeri metai ikimokyklinio ugdymo ir vaikų neformaliojo ugdymo. Išlaidų kompensavimo priemonės sudaro galimybę vaikams nemokamai pasinaudoti transporto paslaugomis, o į sveikatos apsaugos priemonių lauką yra įtraukiamos sveikatos apsaugos priemonės – psichosocialinės paslaugos. Vertėtų išskirti ir kitas priemones, aprėpiančias neteisminių konfliktų sprendimą, kitaip mediaciją; vaikų vasaros užimtumo organizavimą; vaikų dienos ir socialinės priežiūros ir ugdymo paslaugas; vaiko priežiūros paslaugas; apgyvendinimą nakvynės namuose ir krizių centruose; socialinę globą ir moksleivių nemokamą maitinimą (Finansinių paskatų ir paslaugų jaunoms ar vaikus auginančioms šeimoms plėtros galimybių analizės tyrimas, 2018).

Tuo tarpu, pavyzdžiui, australų mokslininkas McDonald (2000 pagal Goodyear, Kukutai ir Hohmann-Marriott, 2020) išskiria tokias šeimos politikos priemones kaip finansinį skatinimą, kuris susideda iš periodinių, vienkartinių išmokų ar paskolų, mokesčių lengvatų, kreditų ar atskaitymų, nemokamų ar subsidijuojamų paslaugų, ar prekių vaikams bei būsto subsidijų, taip pat darbo ir šeimos derinimo intervencijas, kurias sudaro motinystės / tėvystės, vaiko priežiūros atostogos, lanksčios darbo valandos bei trumpalaikės atostogos, kovos su diskriminacija įstatymai ir lyčių lygybė darbo rinkoje. Be to, yra išskiriami ir plataus masto socialiniai pokyčiai, remiantys vaikus ir tėvystę – užimtumo intervencijos, tinkama vaikams aplinka, lyčių lygybė, santuokos ir santykių palaikymas bei teigiamo socialinio požiūrio į vaikus ir tėvystę ugdymas. Pažymėtina, jog su šiuo šeimos politikos priemonių skirstymu yra plačiai susijusios Sobotkos (2011) bei Fux (2002 pagal Mizaras et al, 2014) įvardijamos

šeimos politikos priemonės. Sobotka (2011) akcentuoja tokias šeimos politikos priemones: piniginius pervedimus (pavyzdžiui, „premiją už kūdikį“ arba mokesčių lengvatas tėvams), atostogas (ypač motinystės arba vaiko priežiūros atostogas, taip pat ir trumpalaikes atostogas susirgus vaikui), aprūpinimą infrastruktūra (ypač vaikų priežiūros įstaigos). Pabrėžiama, kad Fux (2002 pagal Mizaras et al, 2014) nurodo beveik analogiškas politikos priemones susijusias su šeima: išmokas skirtas šeimai; tiek motinystės, tiek vaiko priežiūros atostogų schemas; paslaugas susijusias su viešosiomis vaikų priežiūros paslaugomis; mokesčių lengvatas.

Panašų šeimos politikos priemonių skirstymą pateikia Den Dulk, Peters ir Poutsma (2012 pagal Den Dulk, Yerkes ir Peper, 2018), tik šalia lanksčių darbo formų, atostogų bei vaiko priežiūros paslaugų yra numatomos ir kitos priemonės, t. y. laisvalaikio organizavimas, konsultacijos darbuotojams šeimos ir darbo derinimo klausimais bei informavimas apie jau aukščiau minėtas mokesčių lengvatas, motinystės / tėvystės atostogas. Visus prieš tai aptartus autorių skirstymus apjungia Gvaldaitės ir Kirilovos (2014) išdėstytos tiesioginės ir netiesioginės šeimos politikos priemonės. Pasak jų, tiesioginėms šeimos politikos priemonėms yra priskiriamos ne tik išmokos vaikui, bet ir motinystės, tėvystės išmokos, psichologo konsultacijų, socialinio darbo paslaugų teikimas, infrastruktūros vaiko priežiūrai plėtojimas ir kt. Tuo tarpu netiesioginėms šeimos politikos priemonėms yra priskiriamos „<...> darbo rinkos politikos priemonės, užtikrinančios geresnę šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimą (pvz., lanksčių darbo formų diegimas), palanki šeimoms būsto politika, mokesčių lengvatos, švietimo sistemos priemonės“ (Gvaldaitė ir Kirilova, 2014, p. 255). Panašumų galima įžvelgti ir tarp Jančaitytės (2004) bei Korpi (2000 pagal Nieuwenhuis ir Van Lanck, 2020) pateikiamų šeimos politikos priemonių. Jančaitytė (2004), kaip ir Korpi (2000 pagal Nieuwenhuis ir Van Lanck, 2020), įvardija ne tik tokias šeimos politikos priemones kaip motinystės, tėvystės atostogas, įstaigas skirtas vaiko priežiūrai, bet taip pat ir specialiąsias atostogas tėvui. Vienintelis skirtumas yra tas, jog pastarasis autorius išvardintas priemones papildo dar viena priemone, t. y. darbo vietos išsaugojimu esant motinystės / tėvystės atostogose (Korpi, 2000 pagal Nieuwenhuis ir Van Lanck, 2020).

Verta pabrėžti, jog šiek tiek kitokias šeimos politikos priemones nurodo Kaufmann (2006 pagal Kavoliūnaitė-Ragauskienė, 2011 ir Mizaras et al, 2014):

- statuso (teisinė) intervencija. Tai apima reguliuojamus tėvystės santykius, santuokos sudarymą ar nutraukimą, vaiko teises, paveldėjimo klausimus. Be to, tai apima tokias sritis kaip apsauga darbo vietoje motinų atžvilgiu, vienišų tėvų atleidimo nuo karo tarnybos galimybę, teisę gauti motinystės arba tėvystės atostogas, tėvų dalyvavimą parenkant vaikų ugdymo programą ir pan.;

- ekonominė intervencija. Tai yra susiję su mokesčių lengvatomis, programomis, kuriomis siekiama kovoti su skurdu (įskaitomos vaiko arba šeimos pašalpos);
- ekologinė intervencija. Tai yra tokios šeimos politikos priemonės, kurios daro poveikį galimybėms šeimų ir vaikų atžvilgiu. Tokio pobūdžio priemonės susideda iš vaikų žaidimų aikštelių įrengimo, taip pat planavimo, popamokinės veiklos vaikams, priemonių susijusių su apgyvendinimo politika, bendrojo ugdymo mokyklų, ikimokyklinio ugdymo įstaigų tinklo kūrimo ir to, kiek jos gali pasiekti šeimas bei socialinių paslaugų teikimo;
- asmeninė intervencija. Tai yra tokios šeimos politikos priemonės, kurios yra susijusios su asmenų galimybėmis, kurias jie turėjo prieš susilaukiant vaikų, atkūrimu. Šios priemonės apima tokias paslaugas kaip ugdymas, švietimas, sveikatos apsauga, tėvų konsultacijos, psichologų pagalba ir kt.

Akcentuotina, jog kiek kitokias šeimos politikos priemones aprašo ir Maslauskaitė su bendraautorais (2004) bei Bučaitė-Vilkė ir kt. (2020). Anot Maslauskaitės ir kt. (2004) šeimos politikos priemonės susideda iš teisinės bazės, kuri reglamentuoja šeimos gyvenimą bei reformas socialinio aprūpinimo sistemos srityje, taip pat klausimų susijusių su švietimo tarpusavio santykiais, psichologo pagalba šeimai, įgūdžių lavinimu tarpusavio santykiuose ir tam tikro gerinimo susieto su šeimos galimybėmis naudotis ekonominiais ir kitokio pobūdžio resursais. Tuo tarpu pagal Bučaitės-Vilkės ir jos bendraautorių (2020) skirstymą, šeimos politiką sudaro tokios priemonės kaip trukmės vaiko priežiūros atostogoms skyrimas, darbo rinkos priemonių lankstumas bei valstybinės paramos vaiko priežiūros srityje teikimas.

Prasminga pažymėti Gauthier (2013) aptartas bei jau anksčiau minėtas panašias šeimos politikos priemones – tiesiogines ir netiesiogines pinigines išmokas bei paramą dirbantiems tėvams. Pirmuoju atveju vyriausybės gali teikti tiesioginę finansinę paramą šeimoms, pavyzdžiui, mėnesinę išmoką šeimai arba netiesioginę, pavyzdžiui, mokesčių lengvatas išlaikomiems vaikams. Antruoju atveju, didėjant moterų dalyvavimui darbo rinkoje, vyriausybės vis daugiau dėmesio skiria dirbančių tėvų paramai, todėl pastariesiems gali būti teikiama įvairi parama, įskaitant motinystės, vaikų priežiūros atostogas, lankstų darbo laiką bei galimybę lankyti vaikų priežiūros įstaigas (Gauthier, 2013). Išskiriamos ir plačiau panagrinėtos sekančios šeimos politikos priemonės, susijusios su įstatymais ir normomis, pašalpomis ir lengvatomis bei paslaugomis. Kalbant apie įstatymus ir normas, jais yra numatoma tai, kaip funkcionuoja, kuriasi šeimos, taip pat, kokios yra paramos šeimai gavimo sąlygos. Tuo tarpu aptariant pašalpas, dažniausiai jos yra taikomos tokios: „vaiko pašalpa (dažniausiai mokama iki pilnametystės ar kol vaikas mokosi); motinystės pašalpa, išmoka nėštumo ir pogimdyminių atostogų metu; gimimo

pašalpa (vienkartinė pašalpa gimus vaikui); vaiko priežiūros pašalpa, išmokama vaiko priežiūros atostogų metu; pašalpa šeimai, kurioje yra tik vienas iš tėvų <...>“ (Stankūnienė et al, 2001, p. 15), taip pat menkai aprūpintoms šeimoms skiriama pašalpa ir kitos socialinės pašalpos, kurias gauna šeimos sudėtingu jiems laikotarpiu, pavyzdžiui, maitintojo mirties atveju arba tuo atveju, jei šeimoje yra asmenys turintys specifinių poreikių tokių kaip, pavyzdžiui, nedarbingumas ar neįgalumas.

Stankūnienės ir kt. (2001, p. 16) teigimu, lengvatos tarpusavyje gali nemenkai skirtis, t. y. gali būti „mokesčių bei paslaugų sferos lengvatos šeimoms su vaikais, užimtumo ir pan.“. Pabrėžiama ir tai, kad darbo rinkoje egzistuojančios lengvatos, susijusios su užimtumu ne visą darbo laiką, slenkančiais darbo grafikais, vis labiau „<...> tampa vienu svarbiausių paramos šeimai politikos plėtros būdų socialinės gerovės šalyse. Tai yra viena pagrindinių priemonių, padedančių tėvams (motinai ir tėvui) derinti šeimos funkcijas su profesine veikla ir saviraiška gyvenime“ (Stankūnienė et al, 2001, p. 16). Kalbant apie paslaugas, tai svarbiausiomis yra laikomos paslaugos skirtos vaikų priežiūrai bei ugdymui – pirmiausia pailgintos dienos grupės paslaugos, įstaigų, teikiančių ikimokyklinio ugdymo paslaugas, plėtojimas ir kt. „Šių paslaugų kiekybinės ir kokybinės charakteristikos prižiūrint mažamečius ir jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikus yra labai svarbi paramos šeimai, auginančiais vaikus, sritis <...>, kurianti prielaidas moters ir vyro lygių galimybių idėjai įgyvendinti bei išplečianti šeimos ekonominio gyvybingumo galimybes“ (Stankūnienė et al, 2001, p. 16).

Apibendrinant, svarbu pabrėžti, jog šeimos politikos priemonės sudaro pinigines išmokos, mokesstinės lengvatos, atostogos skirtos auginti vaikus: vaiko priežiūros, motinystės / tėvystės, taip pat švietimo, socialinės ir sveikatos apsaugos paslaugos, įstatymai deklaruojantys esminius šeiminio gyvenimo akcentus. Galima išskirti ir tokias priemones kaip vaiko priežiūros įstaigos, įvairios šeimoms skirtos konsultacijos ir pan.

4. Gerovės valstybės samprata ir modeliai

Reikšminga pažymėti, kad nėra visuotinai priimto gerovės valstybės apibrėžimo. Gerovės valstybė, kaip reiškinys, yra sudėtingai paaiškinamas ne tik moksliniu, bet taip pat ir teoriniu bei praktiniu požiūriu (Guogis ir Svirbutaitė-Krutkienė, 2020). Gerovės valstybė gali būti suprantama tiek siaurąja, tiek plačiąja prasme. Siaurąja prasme gerovės valstybė apibūdinama kaip reguliuojanti būtent socialinės apsaugos sritį, tuo tarpu plačiąja prasme, į gerovės valstybės sampratą įtraukiamas ne tik visuomenės gerovės užtikrinimas socialinės apsaugos, bet taip pat ir kitose srityse, tokiose kaip darbo teisė, užimtumo politika bei viešosios paslaugos (Taminskaitė, 2019). Panašiai gerovės valstybę apibrėžia Aidukaitė, Bogdanova bei Guogis (2012, p. 5), teigdami, kad „gerovės valstybė [...] suprantama kaip valstybės įsipareigojimas garantuoti kiekvienam orų pragyvenimą. Jis suteikiamas ne kaip labdara, o kaip socialinė teisė – per socialinę apsaugą, socialines paslaugas, darbo rinkos ir būsto politiką, švietimą ir sveikatos apsaugą“. Pateikiamas ir kiek kitokio pobūdžio gerovės valstybės suvokimas:

- gerovės valstybė kaip tam tikra socialinės raidos stadija. Socialinės raidos procese atsiranda materialinių gėrybių kiekiu, laisve bei kitokios nuomonės, pažiūrų ir įsitikinimų gerbimu pasižymintis visuomenės tipas, kuris sąlygoja politinį vystymąsi. Tokio pobūdžio visuomenės tipas charakterizuojamas kaip padidinantis valstybės galimybes ypatingai finansinių piliečių poreikių patenkinimo srityje;
- gerovės valstybė kaip gyvenimo būdas. Remiantis pastaruoju aspektu gerovės valstybė yra aiškinama pagal tai, kaip asmuo elgiasi visuomenėje. Gyventojai tokiose valstybėse yra apibūdinami kaip turintys individualų gyvenimo būdą, tačiau esminės gyvenimo sąlygos, kuriomis gyventojai naudojasi, yra užtikrinamos visuomenės, tačiau tik tuo atveju, jei gyventojai vertina tokias vertybes kaip laisvė, lygybė bei solidarumas;
- gerovės valstybė kaip politinė esmė. Politinė esmė yra suprantama kaip tam tikras socialinę ir ekonominę politiką jungiantis rinkinys, kai piliečių gerovė susideda iš senatvės pensijos, nedarbo išmokų ir valstybinės sveikatos apsaugos. „Visų valstybės politikos rūšių sąryšis verčia žmones į gerovės valstybės koncepciją įtraukti bet kokią valdžios (valstybės) politiką. Įtraukus į tokios valstybės koncepciją visus valstybinės politikos aspektus, ji tampa panaši į gerovės valstybę kaip visuomenės vystymosi stadiją“ (Guogis ir Svirbutaitė-Krutkienė, 2020, p. 11).
- gerovės valstybė kaip valstybės valdymo stilius. Teigiama, jog praeito amžiaus antrojoje pusėje daugelyje išsivysčiusių šalių buvo išplėtotas biurokratinis aparatas, kuris yra laikomas kone reikšmingiausiu gerovės valstybės bruožu (Guogis ir Svirbutaitė-Krutkienė, 2020).

Skirtingai gerovės valstybę apibrėžia Garland (2015), teigdamas, kad tai yra valstybė, kurioje organizuota valdžia sąmoningai pasitelkiama (per politiką ir administravimą), siekiant pakeisti rinkos jėgas sekančiomis trimis kryptimis: 1) garantuojant asmenims ir šeimoms minimalias pajamas, neatsižvelgiant į jų darbo ar turto rinkos vertę, 2) mažinant nesaugumo mastą, suteikiant galimybę asmenims ir šeimoms susitvarkyti su tam tikrais socialiniais iššūkiais, tokiais kaip liga, senatvė bei nedarbas ir 3) užtikrinant, kad visiems piliečiams, neatsižvelgiant į jų statusą ar klasę, būtų pasiūlytos geriausios sąlygos, ypač teikiant socialines paslaugas. Kalbant apie platesnę gerovės valstybės sampratą, tai, remiantis Mucha-Leszko ir Kakol (2014), gerovės valstybę galima apibrėžti kaip valstybę, kuri daugiausiai orientuojasi į socialinių funkcijų įgyvendinimą tenkinant būtinausius socialinius poreikius, tokius kaip darbo galimybių, bent minimalių pajamų visiems piliečiams suteikimas, bedarbių ir nedarbingų asmenų priežiūra, sveikatos apsauga, galimybių mokytis ir lygių galimybių tobulėti visiems piliečiams suteikimas, visuomenės saugumas, socialiai žalingų pajamų atsiradimo prevencija ir kiti poreikiai. Siekdama minėtų socialinių poreikių patenkinimo valstybė taiko įvairias politikos formas ir instrumentus bei vykdo biudžeto lėšų perskirstymą. Iš dalies panašų gerovės valstybės supratimą, lyginant su dviem pastaraisiais atvejais, nurodo McNaughton (2018), aiškindamas, jog gerovės valstybė yra tokia valstybė, kurios principai yra šie: 1) išmokos yra universalios, teikiamos priklausomai nuo žmonių poreikių, t. y. nei vienas nėra atstumtas, 2) įmokos yra privalomos, 3) valstybė garantuoja tam tikrų minimalių gerovės paslaugų standartų laikymąsi. Tai reiškia, kad yra užtikrinama, jog valstybės teikiamos paslaugos nebūtų ženkliai prastesnės nei privataus sektoriaus teikiamos paslaugos. Į pastarąjį gerovės valstybės suvokimą, remiantis Didžiosios Britanijos atveju, yra įtraukiamos ir paslaugos, kurias ji siūlo:

- asmens sveikatos paslaugų teikimas, įskaitant medicininius tyrimus, kurie organizuojami centralizuotai;
- visuomenės sveikatos užtikrinimas, pavyzdžiui, apsauga nuo virusinių ligų, masinis skiepijimas, vietos valdžios institucijų teikiamos paslaugos dar negimusiems vaikams ir mažiems kūdikiams;
- socialinių paslaugų vietos valdžios lygmeniu teikimas. Sprendžiami tokie klausimai kaip vaikų, įskaitant našlaičius, apsauga, parama šeimai, senyvo amžiaus žmonių priežiūra namuose ir parama vienišiemis tėvams;
- būsto vietos valdžios lygmeniu subsidijavimas. Pakankamai gausus nuomos mokesčių subsidijavimas ir vietos valdžios institucijų atsakomybė užtikrinti visų gyventojų apgyvendinimą ir būsto fondo priežiūrą;

- visiems prieinamo išsilavinimo suteikimas, valstybės finansuojamų vietų skaičiaus universitetuose išplėtimas;
- visapusiškos socialinės apsaugos sistemos sukūrimas. Galimybė gauti įvairaus tipo išmokas – motinystės, ligos, nedarbo, išmokas vaikams, našliams, būsto kompensacijas, senatvės pensijas, išmokas mirties atveju – priklausomai nuo konkretaus asmens poreikių (McNaughton, 2018).

Pakankamai panašiai gerovės valstybę apibūdina Klimczuk (2017), pabrėžianti, jog aptariamas reiškiny pasizymi tokiais bruožais kaip minimalių pajamų garantavimas šeimoms ir asmenims, nepriklausomai nuo jų turto rinkos vertės. Jame pagrindinis dėmesys skiriamas saugumo užtikrinimui socialinių rizikų atveju, kurios priešingu atveju sukeltų individualias ir šeimos krizes, taip pat socialinių paslaugų teikimui, siekiant išlaikyti tam tikrą visų piliečių gyvenimo lygį. Tokios paslaugos susideda iš pagalbos suteikimo nedirbantiems gyventojams kapitalistinėse visuomenėse. Platesne prasme gerovės valstybė apima socialinės, ekonominės ir politinės lygybės, taikos, demokratijos, žmogaus teisių, lygių galimybių mokytis, visuomenės saugumo, aplinkos apsaugos ir piliečių dalyvavimo valdyme pagrindus. Galiausiai, yra pasiūlomas apibrėžimas, apjungiantis visas prieš tai pateiktas sampratas – Laperriere ir Orloff (2018) akcentuoja, kad gerovės valstybė paprastai suvokiama kaip valstybė, kuri dėl didesnės lygybės yra įsipareigojusi pakeisti socialinių ar rinkos jėgų žaismą, ir yra dažnai naudojama kaip socialinio draudimo ir pagalbos programų rinkinys, užtikrinantis pajamų apsaugą tiems, kurie neturi darbo, išeina į pensiją, turi negalią, kitų sveikatos problemų, išgyvena šeimos maitintojo mirtį, patiria didelį skurdą, taip pat nelaimingo atsitikimo darbe atveju. Kalbant plačiau, tai gerovės valstybė yra valstybė, apimanti dienos priežiūros, švietimo, būsto, medicinos ir kitų paslaugų, skirtų priklausomų nuo valstybės piliečių priežiūrai, teikimą ir yra suprantama kaip valstybės intervencija į pilietinę visuomenę, skirtą pakeisti socialines jėgas, įskaitant vyrų dominavimą.

Titmuss (1974 pagal Lancker ir Van den Heede, 2019) išskiria tris socialinės gerovės valstybės modelius – likutinį, pramonės pasiekimų ir institucinį-perskirstomąjį modelius. Likutinis modelis remiasi prielaida, kad vyrauja du natūralūs (arba socialiai duoti) kanalai – privati rinka ir šeima – kuriais tinkamai patenkinami individo poreikiai. Tik tuomet, kai dviem minėtiems subjektams nepavyksta susidoroti su iššūkiais, pradeda veikti valstybinės institucijos. Pramonės pasiekimų modelis apima ganėtinai svarbų valstybinių institucijų vaidmenį ekonomikos srityje. Teigiama, kad socialiniai poreikiai turi būti tenkinami remiantis nuopelnais, darbo rezultatais bei produktyvumu. Pastarasis modelis yra kilęs iš įvairių ekonominių ir psichologinių teorijų, susijusių su paskatomis, pastangomis, atlygiu bei klasės ir grupės lojalumo formavimu. Pagal trečiąjį – institucinį perskirstomąjį – modelį, socialinė gerovė yra

suvokiama kaip pagrindinė integruota visuomenės institucija, priklausomai nuo poreikio teikianti universalias paslaugas už rinkos ribų. Viena vertus, aptariamas modelis yra pagrįstas teorija apie daugialypį socialinių pokyčių ir ekonominės sistemos poveikį, kita vertus, šis modelis yra grindžiamas socialinės lygybės principu, apima perskirstymo sistemas išteklius valdant laike.

Klasifikuojami kiti trys socialinės gerovės valstybės modeliai, kuriuos nurodo Esping-Andersen. Vienas iš jų yra socialdemokratinis gerovės valstybės modelis, kuris remiasi tokiais principais kaip universalumas, solidarumas ir lygybė. Toks modelis siekia emancipuoti individą tiek nuo šeimos, tiek nuo rinkos teikdamas dosnias socialines išmokas bei kokybiškas socialines paslaugas. Šis, tvirtai įsišaknijęs socialdemokratijoje, modelis teikia didelį prioritetą socialinei lygybei (Nugroho, 2018). „Socialdemokratinėje gerovės valstybėje visos pašalpos mokamos valstybės ir kiekvienas pilietis turi vienodas teises gauti gerovės valstybės teikiamas paslaugas, nepriklausomai nuo jo lyties, rasės, šeiminių padėties“ (Aidukaitė, Bogdanova ir Guogis, 2012, p. 27). Be to, nemenkas prioritetas yra teikiamas ir ekonominiam perskirstymui, siekiama užtikrinti savo piliečių gerovę visą gyvenimą – nuo gimimo iki mirties (Nugroho, 2018). Remiantis tuo, galima teigti, kad dekomodifikacijos laipsnis šiame modelyje yra didelis, tuo tarpu stratifikacija – maža. Akcentuotina, kad socialdemokratiniam gerovės valstybės modelyje vyrauja aktyvios darbo politikos priemonės, kuriomis siekiama išmokas gaunančius asmenis nukreipti tinkama linkme, kad jie kaip įmanoma greičiau galėtų integruotis į darbo rinką ir mokėti mokesčius valstybei. Valstybė, suteikdama galimybę pasinaudoti aktyviomis darbo rinkos politikos priemonėmis, vykdydama universalią socialinio draudimo schemų aprėptį, leidžia visiems gyventojams dalyvauti socialinės apsaugos sistemoje bei skatina visuotinį solidarumą gerovės valstybės naudai. Socialdemokratiniam modeliui yra priskiriamos tokios šalys kaip Švedija, Norvegija, Suomija, Danija bei Nyderlandai (Aidukaitė, Bogdanova ir Guogis, 2012; Saar, Sojka ir Runfors, 2022).

Kalbant apie antrąjį, konservatyvųjį-korporatyvinį, modelį, teigtina, kad pastarojo modelio valstybės teikia pirmenybę šeimai sudarydama galimybes gauti reikiamas socialines paslaugas, o valstybė įsikiša tik tuo atveju, jei šeimai pačiai nepavyksta išspręsti iškilusių problemų (Stankūnienė et al, 2001; Borsenberger, Fleury ir Dickes, 2016). Svarbu akcentuoti, kad valstybės teikia prioritetą būtent tradicinei šeimai, ir tai parodo darbinę veiklą vykdančiam vyriškosios lyties atstovui teikiamos tiek materialinės, tiek teisinės priemonės, kuriomis įgyvendinamos ne tik socialinės, bet ir ekonominės teisės, taip pat mokesčių nuolaidos (Aidukaitė, Bogdanova ir Guogis, 2012; Saar, Sojka ir Runfors, 2022). Pažymėtina, kad šiame modelyje vyrauja diferencijuotos socialinės teisės, pagrįstos klase ir statusu, kartu laikantis subsidiarumo principo, kas reiškia, kad visuomenė turėtų pasikliauti kuo mažesne grupe, paprastai šeima, galinčia atlikti tam tikrą socialinę funkciją, šeimos atžvilgiu. Vadinasi, didžioji dalis

socialinių išmokų yra teikiama naudojantis socialinio draudimo sistemomis, kurios yra organizuojamos pagal okupaciniu pagrindu pagrįstą solidarumą. Pastarojo modelio dėmesys klasių skirtumų išlaikymui riboja jo dekomodifikacinį poveikį. Atsižvelgiant į visa tai, galima teigti, kad šiame modelyje yra didelė tiek dekomodifikacija, tiek stratifikacija (Nugroho, 2018). „Nors šio modelio gerovės valstybių socialinės išmokos yra didesnės nei liberaliųjų, tačiau gerokai mažesnės nei socialdemokratinių. Konservatyvusis-korporatyvinis modelis yra laikomas tarpiniu tarp liberaliojo ir socialdemokratinio“ (Stankūnienė et al, 2001, p. 24). Šalys, priskiriamos šiam modeliui, yra Vokietija, Italija ir Prancūzija (Aidukaitė, Bogdanova ir Guogis, 2012; Saar, Sojka ir Runfors, 2022).

Trečiasis – liberalusis – gerovės valstybės modelis pasižymi nesikišimo principu, kai pagrindė dominuoja rinka, t. y. „[...] individai skatinami patys užsitikrinti sau gerovę, dalyvaudami rinkoje, nes, būtent rinka, o ne valstybė garantuoja didžiausią gerovės dalį“ (Stankūnienė et al, 2001, p. 24), valstybė įsikiša tik remdama atskiras grupes – tuos, kurie negali savęs išlaikyti rinkoje. Valstybė tik nedidelėmis išmokomis padeda išspręsti su skurdu, nelygybe ir nedarbu susijusias problemas. „Šio modelio šalyse valstybė skatina privačių socialinio draudimo sistemų kūrimąsi. Todėl JAV, Kanadoje, Jungtinėje Karalystėje valstybinių pensijų skaičius yra gerokai mažesnis nei Skandinavijos šalyse“ (Aidukaitė, Bogdanova ir Guogis, 2012, p. 30). Šis modelis pagrįstas liberaliomis darbo etikos normomis, todėl valstybės teikiamos naudos paprastai būna kuklios ir ribotos, daug dėmesio skiriant pajamų patikrinimui ir griežtiems tinkamumo reikalavimams. Minėtas privačių socialinio draudimo sistemų kūrimosi skatinimas valstybės atžvilgiu lemia dualistinę socialinę santvarką, kai mažuma priklauso nuo valstybės, o dauguma – nuo rinkos diferencijuotos gerovės. Vadovaujantis tuo, galima pažymėti, kad egzistuoja žema dekomodifikacija, tačiau aukšta stratifikacija. Liberaliajam modeliui yra priskiriama Jungtinė Karalystė ir Jungtinės Amerikos Valstijos (Aidukaitė, Bogdanova ir Guogis, 2012; Saar, Sojka ir Runfors, 2022).

Nepaisant aukščiau išvardintų, gali būti skiriami sekantys gerovės valstybės modeliai: 1) didelių išlaidų **gerovės** kapitalistinis modelis, kuriam priskiriamos Skandinavijos šalys; 2) mažų išlaidų **gerovės** kapitalistinis modelis, į kurį patenka Didžioji Britanija; 3) didelių išlaidų gerovės **kapitalistinis** modelis, apimantis kontinentinę Europą ir 4) mažų išlaidų gerovės **kapitalistinis** modelis, kuriam yra priskiriamos tokios šalys kaip Jungtinės Amerikos Valstijos (Guogis, 2000).

Pateikiamas dar vienas gerovės valstybės modelių skirstymas. Gerovės valstybės gali būti klasifikuojamos į šiuos penkis modelius: bazinės apsaugos, taikymo, korporatyvinį, Viduržemio ir visaapimantį. Pasak Korpi ir Palme (1998 pagal Collste, 2015), baziniame apsaugos modelyje teisė į socialines išmokas yra pagrįsta įmokomis arba pilietybe, šiuo atžvilgiu tai reiškia buvimo konkrečioje

šalyje trukmę. Išmokų aprėptis yra universali, išmokos taip pat yra vienodo dydžio, o tai reiškia, kad jos skiriamos visiems tolygiai, nepaisant konkretaus asmens uždarbio ir užimamų pareigų. Labiau pasiturintiems piliečiams išmokų lygis gali būti pakeliamas pasirinkus savanorišką draudimą. Šiam modeliui priskiriamos šalys yra Jungtinė Karalystė, Kanada ir Jungtinės Amerikos Valstijos (Guogis, 2000; Gugushvili ir Laenen, 2020). Taikymo modelis yra pagrįstas pajamų patikrinimu, suteikiant vienodo dydžio arba palyginti panašią naudą nepasiturintiems žmonėms gyvenantiems žemiau skurdo ribos (Korpi ir Palme, 1998 pagal Collste, 2015). „Šis modelis atitinka Robino Hudo strategiją: atimti iš turtingo ir atiduoti vargšui“ (Guogis, 2000, p. 26). Be kita ko, labiau pasiturintys piliečiai turi galimybę užsitikrinti savo gyvenimo lygį naudodamiesi privačiu draudimu. Pastarajame gerovės valstybės modelyje, lyginant su kitais, socialinio draudimo išlaidos išlieka kuklios. Šiam modeliui priklauso Australija, nors ir teigiama, jog dėl to galima būtų abejoti (Guogis, 2000; Gugushvili ir Laenen, 2020).

Kitame, korporatyviniame modelyje programos yra nukreiptos į ekonomiškai aktyvią gyventojų dalį, t. y. šis modelis neapima asmenų, kurie nėra dirbantys, taip pat tų, kurie uždirba dideles pajamas. Galima teigti, kad korporatyvinis modelis yra pagrįstas nusipelnymo principu – dalyvaudamas samdomame darbe, pilietis palaipsniui nusipelno tam tikrų socialinių išmokų ir teisių. Įstaigoms, užtikrinančioms įmonių pajamų saugumą, paprastai vadovauja dvišalės arba trišalės valdybos, kurioms atstovauja darbdaviai, darbuotojai ir valstybė. Kriterijai, susiję su išmokų gavimu, yra glaudžiai susiję su darbine veikla, t. y. kuo ilgiau pilietis dalyvauja darbo rinkoje, tuo dosnesnės išmokos jam yra suteikiamos. Šiame modelyje socialinio draudimo programos gali būti vertinamos kaip segmentuotos – skirtingos profesijų grupės gauna skirtingas socialines garantijas. Vis tik turtingi piliečiai gali pagerinti savo socialinę apsaugą naudodamiesi privačiais sprendimais (Korpi ir Palme, 1998 pagal Collste, 2015). Galima teigti, kad korporatyvinis modelis atspindi „[...] bibliinį Mato principą: atiduoti tam, kuris ir taip jau turi dideles pajamas. Šiam modeliui priklauso Belgija, Prancūzija, Vokietija, Liuksemburgas ir Olandija, Viduržemio modeliui – Italija ir Ispanija bei kitos Pietų Europos šalys“ (Guogis, 2000, p. 26). Paskutinįjį modelį galima įvardinti kaip visaapimantį modelį, kuriam būdinga universali aprėptis ir aukštas išmokų lygis. Aptariamo modelio tikslinė grupė yra ne tik nepasiturintys, bet ir vidurinės klasės bei dideles pajamas gaunantys asmenys. Šis modelis suteikia materialią naudą ekonomiškai aktyviai gyventojų daliai, kuo siekiama sumažinti privataus draudimo paklausą ir pritraukti piliečius į tas pačias socialinio draudimo įstaigas. Svarbu pažymėti, kad tinkamam šio modelio veikimui reikalingi dideli mokesčiai ir aukštas socialinio draudimo įmokų lygis, ką galima pasiekti tik esant dideliam užimtumui. Į visaapimantį modelį yra įtraukiamos tokios Šiaurės šalys kaip Švedija ir Suomija (Korpi ir Palme, 1998 pagal Collste, 2015).

Apibendrinant, galima teigti, kad vieningos gerovės valstybės sampratos neegzistuoja. Vieni ją yra apibrėžiama kaip reiškinys, kuris daugiau reguliuoja socialinės apsaugos sritį, kitų gerovės valstybė yra suprantama daug plačiau – kaip valstybė, įsitraukianti į sferas, susijusias su užimtumu, lygiomis vyrų ir moterų galimybėmis, švietimu, sveikatos paslaugomis, būstu ir kt. Vyrauja trys standartiniai gerovės valstybės modeliai – socialdemokratinis, kuriame pagrinde dominuoja valstybė, konservatyvusis-korporatyvinis, kuriame pirmenybė teikiama šeimai bei liberalusis, kur kone pagrindinis veikėjas yra rinka. Egzistuoja ir kiti gerovės valstybės modeliai, tokie kaip likutinis, pramonės pasiekimų, institucinis-perskirstomasis, didelių ir mažų išlaidų kapitalistiniai modeliai, taip pat bazinės apsaugos, taikymo, korporatyvinis, Viduržemio bei visaapimantis modeliai.

5. Poreikių tenkinimas

Alcock (2016) teigimu, poreikius patiriame kaip individai, tačiau ne visi vienodai sutinkame dėl to, ko mums reikia. Šiame kontekste galima aiškiai atskirti poreikius ir norus: pavyzdžiui, galbūt norime atlikti rinoplastiką siekiant pakoreguoti savo nosį, tačiau mums reikalinga operacija lūžus kojai. Apskritai, žinoma, galime norėti įvairiausių dalykų, bet gerovė yra kolektyvinis atsakas į poreikius, kuriuos mes visi tam tikru mastu dalijamės. Vis tik susitarti dėl to, ko mums reikia, tikrai nėra paprasta ir dėl to galima ginčytis. Bradshaw (1972 pagal Dean, 2020) siekė apeiti šį galimą ginčą, pasiūlydamas tai, ką jis pavadino „poreikio taksonomija“, kuri išskyrė:

- norminį poreikį – remiamasi poreikiu kaip norma arba standartu, paprastai nustatomu ekspertų, pavyzdžiui, socialinio draudimo išmokų lygiu ar mitybos normomis dietose;
- jaučiamą poreikį – remiamasi individualiu suvokimu, ko, žmonių nuomone, jiems tikrai reikia;
- išreikštą poreikį – remiamasi tuo, ką žmonės sako, jog jiems reikia, ir kaip elgiasi siekdami tai pasiekti, pavyzdžiui, laukiančiųjų ligoninės operacijų sąrašai yra gydymo ligoninėje poreikio išraiška;
- lyginamąjį poreikį – atsiranda besilyginant su tais, kuriems nereikia tam tikrų dalykų; jei kai kurie žmonės tam tikromis aplinkybėmis negauna paslaugų, kurias gauna kiti toje pačioje padėtyje esantys asmenys, jiems gali prireikti tokių paslaugų.

Išreikšto poreikio sąvokoje poreikio taksonomija reiškia tai, ką ekonomistai neretai vadina pirmenybėmis, teigdami, kad galime sužinoti tikruosius žmonių poreikius, pažvelgę į jų elgesį, taip pat pagal tai, ar jie ieško dalykų ir išreiškia jų poreikį. Tai suteikia išmatuojamą apibrėžimą, kuris patinka ekonomistams, tačiau neatsižvelgiama į tuos dalykus, kurių galbūt nesuprantame arba nežinome, jog mums jų reikia. Be kita ko, tai nepaiso ir daugelio lyginamųjų poreikių, nes galime nežinoti, ką kiti turi ir ko mums gali trūkti. Dėl šių neaiškumų ir nesutarimų manytina, kad poreikiai iš esmės yra santykiniai reiškiniai – skirtingi žmonės turės skirtingus poreikius skirtingomis ar net tomis pačiomis aplinkybėmis (Bradshaw, 1972 pagal Dean, 2020). Kita vertus, pasak Doyal ir Gough (1991 pagal Gough, 2020), galime nustatyti du absoliučius žmogaus poreikius, kurie būtų taikomi visiems ir visur, t. y. sveikata ir savarankiškumas, kadangi visi turime būti kuo sveikesni ir sugebėti veikti kaip veiksmingos socialinės būtybės.

Panaši logika slypi ir Sen (2009 pagal Jacobson ir Chang, 2022), išplėtojusiam argumentą, kad visi žmonės turi teisę turėti laisvę gyventi tokį gyvenimą, kokį nori gyventi, darbe. Kaip ir Doyal ir Gough autonomijos atveju, Sen (2009 pagal Jacobson ir Chang, 2022) įsitikinimu, gebėjimai yra pagrindinis žmogaus poreikis, ir jis buvo plačiai aptariamas diskusijose apie skurdą ir ypač socialinę atskirtį. Visai

neseniai jį toliau plėtojo Nussbaum (2011 pagal Witte, 2020), teigdama, kad turėtume kurti gebėjimus žmogaus vystymuisi siekiant patenkinti pagrindinius žmogiškuosius orumo ir savigarbos poreikius. Šiems autoriams žmogaus poreikiai yra individualūs poreikiai, tačiau jie reikalauja visuomenės atsako. Sveikatos ir savarankiškumo poreikiai gali būti patenkinti tik tuo atveju, jei bus sukurtos tai remiančios socialinės paslaugos ir teisinės sistemos. Verta akcentuoti tai, kad individualūs poreikiai taip pat yra susiję su socialinėmis problemomis. Pavyzdžiui, vienas iš pirmųjų socialinės politikos atsakymų į asmens sveikatos poreikį buvo visuomenės skiepavimo programų naudojimas kovojant su užkrečiamųjų ligų plitimu. Užkrečiamosios ligos yra socialinė problema – iš tiesų, potencialiai pasaulinė problema, ir tai parodė 2014–2015 m. Ebolos krizė. Vakcinacija ne tik apsaugo pačius asmenis, bet ir neleidžia sudaryti sąlygų ligų plitimui visoje visuomenėje ir už jos ribų.

Apibendrinant, galima teigti, kad „poreikio taksonomiją“ sudaro tokie poreikiai kaip norminis, jaučiamas, išreikštas bei lyginamasis poreikiai, tačiau neretai su absoliučiu poreikių tenkinimu yra siejami du esminiai – sveikatos ir savarankiškumo poreikiai. Pastebėtina, jog individualūs poreikiai tam tikru būdu prisideda prie socialinių problemų išsprendimo arba jų sumažinimo.

6. Gausios šeimos samprata, tipai ir poreikiai

Šių laikų Europos šalyse nėra sutinkamas bendras gausios šeimos apibrėžimas. Tai reiškia, jog vienose šalyse gausi šeima traktuojama kaip šeima, turinti tris ir daugiau vaikų, kitose šalyse tam, kad šeima būtų laikoma gausia, joje turi augti bent keturi vaikai. Neretai pastebima, kad kai kuriose valstybėse šeimoms, auginančioms du vaikus, yra skiriamos tam tikros paramos priemonės, kurias gauna gausesnės šeimos (Senkuvienė, 2021). Pažymėtina, jog vienų autorių teigimu gausios šeimos kaip formaliosios ar oficialiosios sampratos iš vis neegzistuoja (Senkuvienė, 2021), tuo tarpu kiti autoriai pateikia ganėtinai konkretų gausių šeimų apibūdinimą, t. y. pabrėžia, jog tai yra poros ar asmenys, auginantys 3 ir daugiau bendrų / biologinių vaikų (Bujard et al, 2019 pagal Senkuvienė, 2021), nors ir tvirtina, kad tai nėra vienintelė galima tokių šeimų charakteristika. „Todėl galima teigti, kad gausi šeima nėra universali samprata, turinti visuotinai priimtą apibrėžimą“ (Senkuvienė, 2021, p. 52).

Kalbant apie Lietuvoje egzistuojančią gausių šeimų sampratą, tai, vadovaujantis Lietuvos Respublikos šeimos kortelės įstatymo (2018, Nr. 11730) 2 straipsnio 1 dalimi, gausi šeima gali būti suprantama kaip ta, kurią sudaro tėvai, globėjai, auginantys ir / ar globojantys 3 ar daugiau vaikų iki aštuoniolikos metų, „<...> taip pat susituokęs asmuo, su kuriuo teismo sprendimu dėl sutuoktinių gyvenimo skyrium yra likę gyventi jų trys ar daugiau vaikų iki 18 metų, arba vienas iš tėvų ir jų trys ar daugiau vaikų iki 18 metų <...>“. Prie šios sąvokos taip pat yra priskiriamos minėtų tėvų, globėjų pilnametės nesusituokusios ir savo vaikų neturinčios atžalos iki 24 metų, kurios „<...> mokosi pagal bendrojo ugdymo programą ar pagal formaliojo profesinio mokymo programą arba studijuoja aukštojoje mokykloje pagal nuolatinės studijų formos programą, arba bendrojo ugdymo mokyklas baigę šių šeimų vaikai laikotarpiu <...>“ (Lietuvos Respublikos šeimos kortelės įstatymas, 2018, Nr. 11730) nuo tos dienos, kai baigia bendrojo ugdymo programą iki einamųjų metų rugsėjo 1 dienos.

Gali būti išskiriami keli gausių šeimų tipai: darni daugiavaikė, socialinės rizikos daugiavaikė ir mažas pajamas gaunanti daugiavaikė šeimos. Darni daugiavaikė šeima yra suvokiama kaip šeima, turinti tris ir daugiau vaikų ir deramai vykdanči šeimoms įsipareigojimus susijusius su vaikų priežiūra ir šeimos gerovės užtikrinimu finansiniu atžvilgiu, taip pat nesudėtingai prisitaikanti prie besikeičiančių sąlygų bei negaunanti valstybės finansinės pagalbos. Tuo tarpu socialinės rizikos daugiavaikė šeima yra tris ir daugiau vaikų auginanti šeima, kurioje vyrauja aplinka, daranti negatyvią įtaką vaikų, kaip asmenybių, raidai. Tokio pobūdžio šeimoje yra patiriami socialinės rizikos veiksniai, t. y. piktnaudžiavimas alkoholiniais gėrimais, narkotinėmis ar kitokiomis medžiagomis, socialinių įgūdžių stoka, smurtas, įsitraukimas į nusikalstamą veiką ir pan. Kitas gausios šeimos tipas yra siejamas su mažas pajamas turinčia daugiavaikė šeima, kurią sudaro trys ir daugiau vaikų, ir kuriai yra skiriama finansinė parama

dėl per menkų šeimos gaunamų mėnesinių pajamų (Vaišneiderienė, 2015). Atliko tyrimo duomenimis, verta pabrėžti, kad gausių šeimų tarpe būtent kaimo žmonių, ypač įgijusių žemesnį išsilavinimo lygį, tikimybė patekti į skurdą yra žymiai didesnė nei gyvenančiųjų miestuose (Alifanovienė, Kepalaitė ir Striškienė, 2014).

Remiantis Lazutkos ir kt. (2008) atliktos anketinės apklausos duomenimis apie šeimas, turinčias tris ir daugiau vaikų, yra išskiriami šie aptariamų šeimų poreikiai nuo labiausiai iki mažiausiai, šeimų nuomone, reikalingo poreikio patenkinimo:

- gausesnės vaiko pašalpos;
- didesnė pagalba leidžiant vaikus į mokyklą;
- stomatologo paslaugų vaikams užtikrinimas;
- didesnis medicininių paslaugų vaikams užtikrinimas;
- pagalba mokant mokesčius už būstą, komunalines paslaugas;
- gausesnės socialinės pašalpos;
- pagalba apsirūpinant būstu;
- pagalba vaikams įgyjant specialybę;
- pagalba tėvams įsidarbinant;
- didesnis lengvatų skaičius leidžiant vaikus į darželį;
- informavimo, konsultavimo bei panašių paslaugų suteikimas klausimais susijusiais su vaikų priežiūra, auklėjimu;
- galimybių sudarymas mamoms dalyvauti visuomenės gyvenime;
- transporto poreikis vaiką nuvežti į mokyklą ar darželį;
- kelialapių į stovyklas vaikams užtikrinimas.

Tuo tarpu Vaišneiderienė (2015), remiantis atlikto tyrimo duomenimis apie gausias šeimas, pateikia šiek tiek siauresnį gausių šeimų poreikių skirstymą, susidedantį iš tokių poreikių kaip maistas ir būstas, apranga, asmens higienos prekės bei kultūriniai renginiai. Tyrimo metu buvo atskleista, jog apytiksliai net 53 procentai respondentų turimos lėšos tenkina tik minimalius poreikius tiek maistui, tiek būstui, taip pat daugiau nei pusė, t. y. maždaug 57 procentai, respondentų sutinka, jog jiems nepakanka lėšų dalyvauti kultūrinuose renginiuose bei dauguma – beveik 40 procentų – informantų teigė, jog iš dalies trūksta pinigų aprangai (Vaišneiderienė, 2015, p. 80). Kita vertus, kalbant apie pinigų pakankumą asmens higienos prekėms, tai tik nedidelė gausių šeimų dalis pabrėžė, jog joms trūksta pinigų įsigyti asmens higienos prekes.

Apibendrinant, galima teigti, jog daug vaikų turinčios šeimos apibrėžimas suvokiamas nevienareikšmiškai, tačiau visgi dažniausiai pasitaiko tokia gausių šeimų sąvoka, kuri susijusi su dviem ar vienu suaugusiu asmenimi ir trimis ar daugiau vaikų, kuriems mažiau nei 18 metų. Galima aptikti pagrindinius tokių šeimų tipus: šeima, kuri turi visas reikalingas savybes siekiant užtikrinti šeimos gerovę, taip pat patirianti socialinę riziką ir susidurianti su finansiniais sunkumais šeimos. Esminiai gausių šeimų poreikiai susideda iš pirminių poreikių, ir kitų, susijusių su sveikatos, švietimo bei socialiniais klausimais, poreikių.

7. Vienos vaikus auginančios šeimos samprata, ypatumai ir poreikiai

Po vaikų su abiem susituokusiais tėvais, antras pagal dažnumą šeimų su nepilnamečiais vaikais tipas – vienos vaikus auginančios šeimos, kitaip dar vadinamos nepilnos branduolinės šeimos, t. y. šeimos, kuriose vaikai auga tik su vienu iš tėvų, dažniausiai – motina (Stankūnienė, Maslauskaitė ir Baublytė, 2016). Tokio pobūdžio šeima, kai vaikai auga tik su motina, suprantama kaip lyčių padėtis, kurią formuoja atitinkamų vyrų ir moterų santykių bei motinų ir tėčių vaidmenų samprata. Vienose šalyse vienos vaikus auginančios motinos pirmiausia yra laikomos motinomis, tuo tarpu kitose valstybėse – į jas pirmiausia žiūrima kaip į darbuotojas, ir kartais jos yra vertinamos kaip ne itin malonus šių dviejų aspektų derinys (Van Gasse ir Mortelmans, 2020). Panaši situacija pastebima ir kalbant apie materialinę vienų motinų, auginančių vaikus, padėtį. Kai kuriose šalyse būtent pastarosios motinos yra „<...> socialinė grupė, susidurianti su didžiausia ar didesne skurdo rizika, o dėl to dažnai patenkanti ir į socialinę atskirtį“ (Stankūnienė, Maslauskaitė ir Baublytė, 2016, p. 72), taip pat neretai teigiama, kad vienos vaikus auginančios motinos „[...] yra naujoji socialinė rizika, kurios problemų dabartinės gerovės valstybių sistemos negeba kokybiškai spręsti“ (Skubiejūtė, 2021, p. 27), kitose šalyse aptariamų motinų pajamų lygis yra artimesnis vidurkiui ir jos dažniau dirba geriau apmokamą darbą. Tuo tarpu kalbant apie vienus vaikus auginančius tėvus vyrus, galima teigti, jog jiems socialinė parama yra beveik nereikalinga, vienos vaikus auginančios motinos skursta dažniau ir giliau viso gyvenimo laikotarpiu, ypač būdamos 25–35 metų amžiaus (Skubiejūtė, 2020; Skučienė et al, 2018). Svarbu pažymėti, kad vienų vaikus auginančių šeimų tarpe labiausiai skursta ir didžiausioje atskirtyje yra moterys, kurios turi žemesnį išsilavinimą ir gyvena kaime (Skubiejūtė, 2021; Skučienė et al, 2018).

Vertėtų išskirti keletą priežasčių, dėl kurių moterys patiria skurdą. Viena iš priežasčių yra nelankstūs darbo santykius reglamentuojantys įstatymai, taip pat lygybę deklaruojančių įstatymų trūkumas, kas susiję su išmokomis, skirtomis vaikų priežiūrai ir, palyginus su vyrais, menkesnėmis pajamomis iš darbinės veiklos (Skubiejūtė, 2020). Šiuo atveju svarbu pabrėžti tai, kad gerovės valstybėse vyrauja reikšmingai didesnės galimybės vyrams, sudaromos sąlygos būtent jų dominavimui, tuo tarpu moterims, ypač vienoms auginančioms vaikus, nesukuriamos sąlygos autonomiškų ir skurdo nepatiriančių namų ūkių kūrimui (Skubiejūtė, 2021). Be kita ko, galima išskirti ir tokias priežastis kaip „[...] nepakankami socialinę gerovę užtikrinantys įstatymai (vaikų auginimo ekonominės naštos atlyginimas, mažų pajamų kompensavimas ir socialinės išmokos specifinėse situacijose esančioms moterims, ypač vienoms auginančioms vaikus) [...]“ (Skubiejūtė, 2020, p. 12) bei įstatymų, kuriais siekiama sumažinti „subyrėjusių šeimų“ skaičių kūrimas, nesiorientuojant į vienas vaikus auginančias motinas, kas sąlygoja tai, jog moterys, viena vertus, patiria skurdą ir tampa priklausomos nuo valstybės

teikiamos finansinės paramos, kita vertus, joms išsivysto priklausomybė nuo priešingos lyties atstovo. Kitaip tariant, kuo labiau linkstama link tradicinių patriarchalinių normų išlaikymo, tuo atitinkamai labiau motinos, kurios vienos augina vaikus, yra įstumiamos į skurdo ratą. Egzistuoja ir tam tikrų įstatymų neatitikimas su demografiniais procesais susijusiems pasikeitimams, t. y. ganėtinai per mažai orientuojamasi į šeimyninę padėtį, rasę, kultūrą ir kitus aspektus (Skubiejūtė, 2021).

Vienų vaikus auginančių šeimų paplitimui įtakos turi:

- nuolat besikeičiantis šeimos sudarymo modelis;
- nestabili šeimų struktūra;
- gausus skyrybų skaičius. Pažymėtina, kad tik maždaug 43 procentai vienų vaikus auginančių motinų atsiranda dėl skyrybų, apie 30 procentų tokių motinų yra santuokoje, tačiau gyvena atskirai;
- nesantuokinis gyvenimas kartu arba partnerystės nesukūrimas. Maždaug kas penkta viena vaikus auginanti šeima yra pastarųjų aspektų padarinys;
- našlystė. Apytiksliai kas dešimta vaikus auginanti motina yra našlė. Akcentuotina, kad jaunesnio amžiaus vyrų, skirtingai nei moterų, mirtingumo rodikliai yra pastebimai aukštesni;
- plačiai paplitusi migracija, dėl ko susidaro atotolio arba transnacionalinės šeimos, t. y. tos šeimos, kuriose abu tėvai arba vienas iš jų ir vaikas (-ai) gyvena skirtinguose namų ūkiuose skirtingose šalyse (Stankūnienė, Maslauskaitė ir Baublytė, 2016).

Įžvelgiama, kad vienos vaikus auginančios šeimos neretai atsiranda ir dėl to, kad vienišos heteroseksualios moterys pasirenka vienišą motinystę ir susilaukia vaikų donoro apvaisinimo būdu. Šios moterys paprastai vadinamos vienišomis motinomis pagal pasirinkimą (ang. „single mothers by choice“) arba vienišomis motinomis (ang. „solo mothers“). Golombok ir bendraautorių (2016) teigimu, tarp 27 vienišų heteroseksualių motinų šeimų ir 50 susituokusių heteroseksualių abiejų tėvų šeimų, kuriuose vaikų buvo susilaukta donoro apvaisinimo būdu, nenustatyta jokių skirtumų, susijusių su motinų psichologine gerove, prisitaikymu prie motinystės, emociniu įsitraukimu arba ryšiu su savo vaikais. Kita vertus, vienišos motinos, lyginant su ištekėjusiomis, pasižymėjo mažesniu bendravimo lygiu ir jautresniu reagavimu į savo kūdikius, kas gali būti paaiškinama tuo, kad partnerio buvimas leido ištekėjusioms motinoms daugiau laiko skirti savo vaikams. Nors abiejų tipų šeimų motinos palaikė teigiamus santykius su savo vaikais, vienišos motinos rodė daugiau džiaugsmo ir mažiau pykčio prieš savo vaikus.

Kalbant apie vienų vaikus auginančių šeimų poreikius ir vadovaujantis Skubiejūtės (2021) atliktu tyrimu apie vienų motinų šeimas, galima teigti, kad tokio tipo šeimų esminiai poreikiai susideda iš:

- platesnių galimybių derinti darbinį užimtumą ir asmeninį gyvenimą;

- daugiau laiko sau (motinų atžvilgiu) skyrimo;
- didesnio vaikų priežiūros paslaugų užtikrinimo;
- didesnio su sveikata bei ugdymu susijusių paslaugų prieinamumo;
- logistikos keliamų problemų mažinimo;
- dosnesnės finansinės paramos;
- didesnio saugumo užtikrinimo;
- pakankamo šildymo, vandentiekio, privačios erdvės šeimos nariams bei apšvietimo suteikimo.

Apibendrinant, galima teigti, kad vienos vaikus auginančios šeimos yra tos, kurias sudaro vienas iš tėvų, paprastai motina, ir jų vaikai. Neretai vienos vaikus auginančios motinos, skirtingai nei tėvai vyrai, patiria skurdą ir socialinę atskirtį, o dažniausia to priežastis yra susijusi su nepalankių įstatymų vyravimu. Tokio tipo šeimos atsiranda dėl tokių aspektų kaip kintantis šeimos modelis, nenusistovėjusi šeimų struktūra, dažnos skyrybos, santuokos nesudarymas, tapimas našliu / našle ir didelė migracija. Svarbiausi vienu vaikus auginančių šeimų poreikiai apima su sveikata, švietimu bei socialine sritimi susijusių poreikių, taip pat individualių poreikių motinų atžvilgiu patenkinimą, dosnesnę materialinę paramą, transporto problemų sumažinimą bei namų aplinkos gerinimą.

8. Tyrimo metodologija

Siekiant išanalizuoti gausioms ir vienoms vaikus auginančioms šeimoms teikiamą paramą, naudojama kokybinė dokumentų analizė. Pasitelkiama aktualios redakcijos Lietuvos Respublikos teisės aktais, kurie yra išvardinti Priede Nr. 1. Dokumentai analizuojami naudojant temų analizės metodą.

Siekiant įvertinti gausių ir vienu vaikus auginančių šeimų gyvenimo sąlygas, naudojama statistinė kiekybinių duomenų analizė. Pasitelkiama 2021 metų Namų ūkių biudžetų statistinio tyrimo vartojimo išlaidų ir 2020 metų Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimo mikro lygmens duomenimis, kurie apdorojami naudojant programinį statistinių duomenų apdorojimo paketą SPSS (Statistical Package for Social Sciences) ir MS Excel programą. Iš 3 443 Namų ūkių biudžetų statistiniame tyrime ir iš 5 146 Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrime dalyvavusių namų ūkių analizuojami tik tie namų ūkiai, kuriuos sudaro du suaugę asmenys, t. y. tėvas ir motina arba vienas iš tėvų ir trys ar daugiau vaikų, jaunesnių nei 18 metų amžiaus, kitaip tariant – gausios šeimos ir vienas tėvas arba viena motina, auginanti (-s) 1 ar 2 savo vaikus iki 18 metų amžiaus, kitaip tariant – vienos vaikus auginančios šeimos. Namų ūkių biudžetų statistinio tyrimo metu atrinkti 323 gausių šeimų ir 262 vienu vaikus auginančių šeimų namų ūkių nariai. Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimo metu atrinkti 410 gausių šeimų ir 387 vienu vaikus auginančių šeimų namų ūkių nariai (naudojant dvinarę logistinę regresiją – 143 suaugę gausių šeimų ir 159 suaugę vienu vaikus auginančių šeimų namų ūkių nariai). Pažymėtina, jog statistinės kiekybinių duomenų analizės metu nėra analizuojama iš viso 32 abiejų tyrimų metu aptiktų išplėstinių šeimų – vieno arba dviejų suaugusių asmenų, jų vaikų (įvaikių) iki 18 metų, ir kartu gyvenančių asmenų, kurie susisaistę giminystės ryšiais (Valstybinės šeimos politikos koncepcija, 2008, Nr. 69-2624), padėtis. Be to, svarbu pabrėžti, kad duomenys nėra reprezentatyvūs, kadangi atrankoje yra per menkas gausių ir vienu vaikus auginančių šeimų namų ūkių skaičius. Akcentuotina, jog tyrimo metu taikyta EBPO ekvivalentinė skalė, kur 1 asmuo – 1, 2 ir ≥ 14 – 0,5, o < 14 – 0,3. Rezultatai analizuojami taikant du tyrimo metodus: aprašomąją statistiką, t. y. dažnius, minimalias / maksimalias pinigines sumas, vidurkius ir dvinarę logistinę regresiją.

Pabrėžtina, jog atliekant statistinę kiekybinių duomenų analizę ir skaičiuojant minimalias pinigines disponuojamąsias ir ekvivalentines pinigines disponuojamąsias pajamas, nėra įtraukiamos neigiamos reikšmės, reiškiančios, jog sumokama mokesčių ar padedama pinigais kitiems namų ūkiams daugiau nei gaunama tą mėnesį pajamų. Skaičiuojant pinigines reikšmes, į analizę įtraukiamos minimalios teigiamos reikšmės, daugeliu atveju siekiančios vos kelis ar keliolika eurų, ką galima traktuoti kaip likutį iš praėjusių metų arba respondentų pasirinkimą nurodyti būtent tokio pobūdžio pinigines reikšmes.

Darbe keliamos šios hipotezės:

Hipotezė Nr. 1. *Gausių šeimų namų ūkiuose labiausiai skursta gyvenantys kaime ir turintys žemesnio lygio išsilavinimą asmenys.*

Hipotezė Nr. 2. *Vienų vaikus auginančių šeimų namų ūkiuose labiausiai skursta gyvenančios kaime ir turinčios žemesnio lygio išsilavinimą moterys.*

Šioms hipotezėms patikrinti pasirinkta dvinarė logistinė regresija, kuriai pritaikyti sukurtas dvireikšmis priklausomas ekvivalentinių disponuojamųjų pajamų kintamasis, sudarytas iš 2020 metų skurdo rizikos ribos – 430 eurų, kur $<430 = 1, 431 > = 0$. Atsižvelgiant į tai, jog tiek gausių, tiek vienų vaikus auginančių šeimų namų ūkių imtis nėra didelė, apsiribojama tik keliomis svarbiausiomis charakteristikomis / regresoriais, todėl norint iširti detaliau, reikėtų atlikti specializuotą tyrimą. Tikrinant pirmąją hipotezę pasirinkti tokie regresoriai kaip gyvenamoji vietovė (miestas = 1, kaimas = 2) ir išsilavinimas (pagrindinis = 1, vidurinis = 2, profesinis = 3, bakalauras = 4, magistras = 5), tuo tarpu tikrinant antrąją hipotezę, prie minėtų regresorių priskiriama ir lytis (vyras = 1, moteris = 2). Svarbu pažymėti, jog tikrinant pirmąją hipotezę, į dvinarės logistinės regresijos modelį lyties aspektas nėra įtrauktas, kadangi gausių šeimų namų ūkių imtyje yra mišrių šeimų, t. y. tų, kurios sudarytos iš dviejų suaugusių asmenų – ir tėvo, ir motinos. Kitaip tariant, daugeliu atveju gausių šeimų namų ūkiuose yra abu tėvai, kurių ekvivalentinės pinigines disponuojamosios pajamos yra vienodo dydžio, todėl tyrinėti, ar lyties aspektas daro įtaką jų patekimui į skurdo riziką, nėra tikslinga.

Gyvenimo sąlygos vertinamos atsižvelgiant į sekančius kintamuosius, kadangi jie plačiai susiję su teorinėje dalyje išskirtomis šeimos politikos priemonėmis ir gausių bei vienų vaikus auginančių šeimų poreikiais:

- pinigines disponuojamasias pajamas;
- ekvivalentines pinigines disponuojamasias pajamas;
- skurdo rizikos lygį;
- skurdo rizikos gylį;
- samdomojo darbo pajamas, atskaičius mokesčius;
- savarankiško darbo pajamas, atskaičius mokesčius;
- socialines išmokas šeimai ir vaikams (įskaitant motinystės ir tėvystės išmokas), atskaičius mokesčius;
- socialinės atskirties ir kitas socialines išmokas;
- vartojimą;
- valandų, praleistų vaikų lopšelyje ar darželyje, skaičių per savaitę;

- nors vieną atvejį, kai nebuvo gauta odontologo konsultacijų, gydymo per paskutinius 12 mėn.;
- priežastį, dėl kurios nebuvo gauta odontologo konsultacijų, gydymo;
- valandų, praleistų pagrindiniame darbe, skaičių per savaitę;
- priežastį, dėl kurios dirbta trumpiau nei 30 valandų per savaitę;
- kada nors turėtą nuolatinį darbą ne trumpiau kaip 6 mėn.;
- galimybę namų ūkiui keisti susidėvėjusius ar sulūžusius baldus;
- mokėjimo už būstą finansinės naštos įvertinimą;
- galimybę namų ūkiui sau leisti kas antrą dieną valgyti mėsos, žuvies ar lygiaverčio vegetariško maisto;
- galimybę namų ūkiui apmokėti nenumatytas išlaidas (350 Eur) iš savo lėšų;
- galimybę keisti bent dalį susidėvėjusių drabužių naujais, ne dėvėtais drabužiais;
- galimybę reguliariai dalyvauti laisvalaikio veikloje, už kurią reikia mokėti;
- namų ūkio vertimosi (sudūrimo galo su galu) įvertinimą;
- mažiausią reikalingą pinigų sumą per mėnesį, kad namų ūkis galėtų sudurti galą su galu (Eur).

9. Gausių ir vienu vaikų auginančių šeimų gyvenimo sąlygos ir valstybės parama

9.1. Gausioms ir vienoms vaikų auginančioms šeimoms teikiama valstybės parama

Išskiriamos sekančios gausioms ir vienoms vaikų auginančioms šeimoms teikiamos paramos temos: išmokos vaikams, socialinė parama mokiniams, parama būstui įsigyti ar išsinuomoti, valstybinės pensijos, valstybinės šalpos išmokos, 50 proc. mokesčio už darželį lengvata, vaiko išlaikymo išmoka, šeimos kortelė, socialinės ir kompleksinės paslaugos.

Piniginė parama:

Išmokos vaikams. Pirmiausia bus analizuojamos išmokos vaikams, todėl pirmąjį šiame skyrelyje nagrinėjamą teisės aktą galima pateikti Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymą (1994, Nr. 89-1706). Remiantis pastarojo įstatymo 6 straipsnio 1 dalimi, nuo 2023 metų mėnesinė išmoka, skiriama visiems vaikams nuo tos dienos, kai jie gimsta iki jiems sukaks 18 metų „<...> arba iki nepilnamečio vaikas pripažįstamas emancipuotu ar sudaro santuoką ir emancipuotam ar susituokusiam nepilnamečiam vaikui arba vyresniam kaip 18 metų asmeniui, jeigu jie mokosi pagal bendrojo ugdymo programą <...>, bet ne ilgiau, iki jiems sukaks 23 metai <...>“, siekia 1,75 bazinės socialinės išmokos dydžio, t. y. 85,75 euro. Kai kurioms socialinėms grupėms, tuo tarpu ir šeimoms, kuriose auga trys ar daugiau vaikų, jei atitinka aukščiau aptartas sąlygas, yra skiriama dar ir papildoma išmoka, siekianti 1,03 bazinės socialinės išmokos dydį per mėnesį, t. y. 50,47 euro.

Socialinė parama mokiniams. Kita aptariama tema yra socialinė parama mokiniams, todėl šiuo atveju yra svarbus LR socialinės paramos mokiniams įstatymas (2006, Nr. 73-2755), kurio 1 straipsnio 2 dalyje yra numatyta, jog socialinė parama skiriama „<...> mokiniams, kurie mokosi bendrojo ugdymo mokyklose, profesinio mokymo įstaigose, ikimokyklinio ugdymo mokyklose ar pas kitą švietimo teikėją (išskyrus laisvąjį mokytoją) <...> pagal bendrojo ugdymo programas, įregistruotas Studijų, mokymo programų ir kvalifikacijų registre, ar priešmokyklinio ugdymo programą“. Mokinių teisė į socialinę paramą orientuojasi pagal du aspektus: 1) kai socialinė parama skiriama priklausomai nuo gaunamų pajamų ir 2) kai socialinė parama skiriama nepriklausomai nuo gaunamų pajamų (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2022). Pagal pirmąjį aspektą mokiniams suteikiama teisė nemokamai pietauti, maitintis vasaros poilsio stovyklose, kurias organizuoja mokyklos bei gauti 98 eurų dydžio „<...> paramą mokinio reikmenims įsigyti, jeigu vidutinės pajamos vienam iš bendrai gyvenančių asmenų ar vienam gyvenančiam asmeniui <...> per mėnesį yra mažesnės kaip 1,5 valstybės remiamų pajamų dydžio“ (LR socialinės paramos mokiniams įstatymas, 2006, Nr. 73-2755), t. y. 235,5 euro. Be to, mokiniams

užtikrinama teisė nemokamai pietauti, maitintis vasaros poilsio stovyklose, kurias organizuoja mokyklos bei gauti „<...> paramą mokinio reikmenims įsigyti, jeigu vidutinės pajamos vienam asmeniui per mėnesį yra mažesnės kaip 2 valstybės remiamų pajamų dydžiai <...>“ (LR socialinės paramos mokiniams įstatymas, 2006, Nr. 73-2755) (toliau – VRP), t. y. 314 eurų. Šiuo atveju yra atsižvelgiama į asmenų, kurie gyvena bendrai ir turi tris ar daugiau vaikų, taip pat motinos ar tėvo, kuris (-i) vienas (-a) augina vaiką (vaikus), gyvenimo sąlygas, be to, yra atkreipiamas dėmesys ir į kitų bendrai gyvenančių asmenų ar vieno gyvenančio asmens padėtį. Pagal antrąjį aspektą „mokiniai, kurie mokosi pagal priešmokyklinio ugdymo programą savivaldybių bendrojo ugdymo mokyklose, kuriose maitinimas organizuojamas taikant savitarnos principą Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro nustatyta tvarka, turi teisę į nemokamus pietus, nevertinant gaunamų pajamų“ (LR socialinės paramos mokiniams įstatymas, 2006, Nr. 73-2755).

Parama būstui įsigyti ar išsinuomoti. Trečioji tema – parama būstui įsigyti ar išsinuomoti, todėl pateikiamas LR valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymas (2014, Nr. 15180). Remiantis šio įstatymo 13 straipsnio 2 dalies 4 punktu bei LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (2022) pateiktais duomenimis apie valstybės paramos būstui įsigyti įstatymą, tai 30 procentų subsidiją, teikiamą valstybės iš dalies kompensuojamo būsto kredito daliai apmokėti, gali gauti šie asmenys ir šeimos, jei atitinka aptariamo įstatymo 8 straipsnyje numatytus reikalavimus ir, jei tuo metu, kai pateikė prašymą dėl paramos suteikimo būstui įsigyti, be kitų asmenų ir šeimų, jos buvo šeimos, auginančios tris ar daugiau vaikų, kuriems nustatyta nuolatinė globa (rūpyba), taip pat šeimos, kuriose motina arba tėvas vieni augina vieną ar daugiau vaikų, kuriems nustatyta nuolatinė globa (rūpyba). Be to, aukščiau minėtoms gausioms ir vienoms vaikus auginančioms šeimoms, taip pat ir kitoms įstatyme įvardintoms šeimoms ir asmenims „<...> suteikta subsidija valstybės iš dalies kompensuojamo būsto kredito daliai apmokėti socialinės apsaugos ir darbo ministro nustatyta tvarka gali būti panaudota šio kredito pradiniam įnašui padengti“ (LR valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymas, 2014, Nr. 15180).

Kalbant apie socialinio būsto nuomos galimybę asmenims bei šeimoms, kurios nėra įrašytos į Asmenų ir šeimų, turinčių teisę į socialinio būsto nuomą, sąrašą, tai tokia galimybė, be kitų asmenų ir šeimų, yra suteikiama:

- „4) šeimoms, auginančioms penkis ar daugiau vaikų ar (ir) vaikų, kuriems nustatyta nuolatinė globa (rūpyba);
- 5) šeimoms, kurioms vienu kartu gimsta trys ar daugiau vaikų <...>;

7) šeimoms, kuriose motina arba tėvas, globėjas (rūpintojas) vieni augina vieną ar daugiau vaikų ir (arba) vaiką (vaikus), kuriam (kuriems) nustatyta nuolatinė globa (rūpyba)“ (LR valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymas, 2014, Nr. 15180).

Valstybinės pensijos. Kalbant apie valstybines pensijas, pažymimas Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymas (1994, Nr. 101-2018). Pagal šio įstatymo 4 straipsnį Lietuvos Respublikos antrojo laipsnio valstybinė pensija (dvių valstybinių pensijų bazės dydžiai – 136,58 euro) skiriama motinai (įmotei) arba tėvui (įtėviui), išauginusiems (vaikų mirties atveju – ne mažiau kaip iki 8 metų) penkis ir daugiau vaikų.

Valstybinės šalpos išmokos. Penktoji tema – valstybinės šalpos išmokos, todėl šiuo atveju nurodomas LR valstybinių šalpos išmokų įstatymas (2016, Nr. 20643). Pasak dvyliktojo apžvelgiamo įstatymo straipsnio 2 punkto šalpos kompensaciją (1,5 šalpos pensijų bazės dydžio – 276 eurai) turi teisę gauti „motinos, kurios iki 1995 m. sausio 1 d. pagimdė penkis ar daugiau vaikų ir išaugino juos iki 8 metų“. Akcentuoti derėtų tai, kad prieš tai nurodytoms motinoms šalpos kompensacija skiriama ir mokama tuo atveju, kai joms sukanka toks amžius, kuris penkeriais metais mažesnis už senatvės pensijos amžių, arba joms yra pripažįstamas nedarbingumas ar dalinis nedarbingumas (netektas 60 procentų ir didesnis darbingumas). Ši kompensacija mokama tol, kol yra įgyjama teisė gauti nagrinėjamo įstatymo 7 straipsnio 1 dalyje išvardintas pensijas tokias kaip: valstybines socialinio draudimo pensijas, valstybines pensijas ir kitas periodines pensinio pobūdžio išmokas, išskyrus valstybinę socialinio draudimo našlių pensiją ar vienišo asmens išmoką motinų iš gausių šeimų atžvilgiu.

50 proc. mokesčio už darželį lengvata. Aptariant šeštąją temą – 50 proc. mokesčio už darželį lengvatą – svarbu nurodyti Vilniaus miesto savivaldybės tarybos sprendimą dėl Mokesčio už vaiko išlaikymą Vilniaus miesto savivaldybės mokyklose, įgyvendinančiose ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas, nustatymo tvarkos aprašo tvirtinimo ir vienos dienos vaiko maitinimo normos nustatymo (2019, Nr. 19825). Mokestis už vaiko maitinimą ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo grupėse, gavus tėvų ar globėjų prašymą, mažinamas 50 procentų vienu iš šių atvejų:

- jei „vaikas (vaikai) turi tik vieną iš tėvų, <...> pateikus tai patvirtinančius dokumentus. Dokumentai pateikiami vieną kartą, išskyrus atvejus, kai pasikeitė aplinkybės“;
- jei „toje pačioje šeimoje auga (globojami) trys ir daugiau vaikų iki 18 metų arba vyresnių, kurie mokosi pagal bendrojo ugdymo programą, pateikus šeimos sudėtį patvirtinantį dokumentą“.

Vaiko išlaikymo išmoka. Sekanti tema – vaiko išlaikymo išmoka, kuri, remiantis Lietuvos Respublikos vaikų išlaikymo išmokų įstatymu (2006, Nr. 144-5464) ir Valstybine socialinio draudimo fondo valdyba (2022), apibūdinama kaip iš valstybės biudžeto skiriama išmoka vaikui tuo atveju, jei

vaikas iš vieno ar abiejų savo tėvų ilgiau nei 1 mėnesį negauna viso arba dalies išlaikymo, kuris nustatytas teismo sprendimu arba teismo patvirtinta vaiko išlaikymo sutartimi. Pastaroji mėnesinė išmoka vienam vaikui negali būti didesnė nei 1,8 bazinės socialinės išmokos dydžio, t. y. 88,2 euro.

Nepiniginė parama:

Šeimos kortelė. Aptariant šeimos kortelę, išskiriamas Lietuvos Respublikos šeimos kortelės įstatymas (2018, Nr. 11730), kurio antrojo straipsnio trečioje dalyje nurodoma, jog pastaroji kortelė yra „Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro nustatyta tvarka išduotas dokumentas, kuriame įrašyti šeimos kortelės turėtojo vardas, pavardė, kortelės identifikacinis numeris, arba į išmanųjį įrenginį atsisiunčiama mobilioji šeimos kortelės programa“. Teisę gauti šeimos kortelę turi gausios šeimos, t. y. auginančios tris ir daugiau vaikų bei šeimos, kuriose auga neįgalūs vaikai. Turinčioms šią kortelę šeimoms galioja teisė naudotis būtent joms „skirtomis lengvatomis, paslaugomis ar privilegijomis, taip pat prekėms ar renginiams taikomomis nuolaidomis“ (LR šeimos kortelės įstatymas, 2018, Nr. 11730). Be kita ko, yra vietos, pažymėtos specialiuoju ženklu „Šeimos kortelė“, kas reiškia, kad tose vietose šeimos, turinčios tokio pobūdžio kortelę gali naudotis arba ja, arba mobiliąja šeimos kortelės aplikacija tiek savo išmaniajame telefone, tiek planšetiniame kompiuteryje ir kituose mobiliuosiuose prietaisuose.

Socialinės paslaugos. Devintoji tema yra socialinės paslaugos, kurios, remiantis Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymo (2006, Nr. 17-589) 3 straipsnio 1 dalimi, apibūdinamos kaip „<...> paslaugos, kuriomis suteikiama pagalba asmeniui (šeimai), dėl amžiaus, neįgalumo, socialinių problemų iš dalies ar visiškai neturinčiam, neįgijusiam arba praradusiam gebėjimus ar galimybes savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime“. Tai, pagal Įsakymą dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo (2006, Nr. 43-1570), reiškia, kad asmenims ir / ar šeimoms, tuo tarpu ir kai kurioms gausioms ir vienoms vaikus auginančioms šeimoms, t. y. toms, kurios patiria socialinę riziką, pagal poreikį yra teikiamos tiek bendrosios, tiek specialiosios socialinės paslaugos. Bendrosios socialinės paslaugos yra tokios paslaugos, kurios nereikalauja nuolatinės specialistų priežiūros. Pagal pastarąjį Įsakymą išskiriamos sekančios socialinės rizikos veiksniai patiriančioms gausioms ir vienoms vaikus auginančioms šeimoms teikiamos tokio pobūdžio paslaugos:

- informavimas – reikiamos informacijos apie socialines paslaugas teikimas asmeniui (šeimai);
- konsultavimas – paslauga, kurios metu yra analizuojamos asmens (šeimos) problemos bei bandoma jas išspręsti;
- tarpininkavimas ir atstovavimas – kai asmeniui (šeimai) padedama spręsti iššūkius, susijusius su teisiniais dalykais, sveikata, ūkiu, buitimi, dokumentų tvarkymu, mokesčių mokėjimu,

užsirašymu pas specialistus, ūkinių darbų organizavimu, taip pat tarpininkauti tarp asmens (šeimos) ir kitų organizacijų, subjektų;

- maitinimo organizavimas – pagalba suteikiama asmeniui (šeimai), kuris (-i) neturi galimybės maitintis savo namuose dėl autonomiškumo nebuvimo ar pajamų stygiaus. Tokiu atveju gali būti pristatomas maistas į namus, suteikiamas nemokamas maitinimas tiek valgyklose, tiek bendruomeninėse institucijose bei kitose vietose, kuriose organizuojamas maitinimas, be to, gali būti išduodami talonai maisto produktams įsigyti ar sauso maisto daviniai gyventojams;
- aprūpinimas būtiniaisiais drabužiais ir avalyne – būtiniausių drabužių, avalynės ir kitų daiktų suteikimas asmeniui (šeimai), kuriam (-iai) yra toks poreikis;
- transporto organizavimas – tai yra paslauga, teikiama atsižvelgiant į asmens (šeimos), kuris (-i) dėl tam tikrų socialinių rizikų, t. y. negalios, ligos ar senatvės turi judėjimo sutrikimų ir dėl to ar dėl pajamų trūkumo nepajėgia naudotis viešuoju ar asmeniniu transportu;
- sociokultūrinės paslaugos – asmenims (šeimoms) teikiamos paslaugos, kurių metu yra galimybė save atskleisti, palaikant ryšius su kitais asmenimis (šeimomis), dalyvaujant įvairaus pobūdžio užsiėmimuose ar tiesiog užsiimant patinkančia veikla.
- asmeninės higienos ir priežiūros paslaugų organizavimas – teikiama pagalba asmenims (šeimoms), kuriems (-ioms) dėl pajamų trūkumo ar patiriamo skurdo nėra galimybių pasirūpinti asmenine higiena. Tokia pagalba apima talonų išdavimą prausimuisi bei skalbimo paslaugų organizavimą;
- kitos bendrosios socialinės paslaugos – socialinės paslaugos teikiamos pagal tam tikrus asmenų (šeimų) poreikius, pavyzdžiui, reikiamų prekių nupirkimas, palydėjimas į gydymo ir kitas įstaigas.

Tuo tarpu specialiosios socialinės paslaugos yra tokios paslaugos, teikiamos „asmeniui (šeimai), kurio gebėjimams savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime ugdyti ar kompensuoti bendrųjų socialinių paslaugų nepakanka“ (Įsakymas dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo, 2006, Nr. 43-1570). Egzistuoja du specialiųjų socialinių paslaugų skirstymai: socialinės priežiūros bei socialinės globos paslaugos. Remiantis nagrinėjamu Įsakymu galima aprašyti tokias gausioms šeimoms, kurios patiria socialinę riziką, teikiamas socialinės priežiūros paslaugas kaip:

- pagalba į namus – paslaugos, teikiamos asmens (šeimos) namuose padedant atlikti buitines darbus, rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu bei aktyviai dalyvauti viešajame gyvenime;

- socialinių įgūdžių ugdymas, palaikymas ir (ar) atkūrimas – asmenims (šeimoms) teikiamos paslaugos siekiant palaikyti kasdienio gyvenimo įgūdžius atliekant tam tikrus veiksmus, susijusius su pagalbos paieška, adaptavimusi prie naujų situacijų bei išitraukimu į viešąjį gyvenimą, taip pat organizuojant asmenų (šeimų) darbinę veiklą;
- apgyvendinimas savarankiško gyvenimo namuose – reikiamų paslaugų suteikimas, sąlygų namų aplinkai sukūrimas asmenims (šeimoms), kuriems (-ioms) nėra reikalinga nuolatinė specialistų priežiūra, sudarant galimybes jiems (joms) būti kuo labiau autonomiškais (-omis);
- laikinas apnakvindinimas – esant probleminėms situacijoms dėl kurių atsiranda pavojus asmens (šeimoms) sveikatai ar gyvybei, asmuo (šeima) aprūpinamas (-a) nakvyne ir būtinosiomis paslaugomis;
- intensyvi krizių įveikimo pagalba – asmeniui (šeimai) teikiamos ir organizuojamos paslaugos susijusios su socialinių įgūdžių ugdymu, palaikymu ir (ar) atkūrimu, pagalba, taip pat su asmens higiena, buitinėmis paslaugomis ir kt., taip siekiant atstatyti jo (jos) autonomiškumą, socialinius santykius ir padėti išitraukti į visuomeninį gyvenimą, suteikti laikiną apnakvindinimą;
- psichosocialinė pagalba – pagalba, teikiama asmenims (šeimoms), kurie (-ios) išgyvena psichologinę krizę ar yra patyrę (-usios) tam tikrą emocinę traumą. Psichosocialinė pagalba susideda ne tik iš socialinės, psichologinės ar psichoterapinės pagalbos, bet taip pat ir pagalbos, padedančios įveikti potraukį psichotropinėms medžiagoms, lošimams bei kitiems priklausomybę sukeliantiems dalykams;
- vaikų dienos socialinė priežiūra – vaiko ir jo šeimos narių socialinių ir gyvenimo įgūdžių ugdymui teikiamos dienos socialinės priežiūros paslaugos;
- paslaugos šeimoms (asmenims) karantino, riboto karantino ar ekstremaliosios situacijos metu – kai dėl nepalankios epidemiologinės situacijos yra ribojamos būtinųjų prekių nupirkimo ir (ar) pristatymo paslaugos, ir tai daro neigiamą įtaką socialiai pažeidžiamų asmenų (šeimų) funkcionavimui.

Kalbant apie socialinės globos paslaugas, tai, galima teigti, jog iš šiame sąraše esančių paslaugų gausioms, patiriančioms socialinės rizikos veiksnius, šeimoms yra teikiama tik trumpalaikė socialinė globa. Trumpalaikę socialinę globą galima apibūdinti kaip asmenims teikiamas paslaugas, kurios susijusios su kompleksine ir nuolatinės specialistų priežiūros reikalaujančia pagalba.

Kompleksinės paslaugos. Galiausiai, dešimtoji tema yra susijusi su kompleksinėmis paslaugomis, kurios pagal Įsakymą dėl kompleksiskai teikiamų paslaugų šeimai 2016–2023 m. veiksmų plano

patvirtinimo (Nr. 4549) apibrėžiamos kaip „vienos ar kelių rūšių paslaugos, skirtos šeimai įgalinti, t. y. šeimą palaikančioms ir pozityvią jos raidą užtikrinančioms socialinėms, psichologinėms, saugumo galimybėms stiprinti“. Jas gali sudaryti kai kurios iki šiol neapartos paslaugos, tokios kaip:

- pozityviosios tėvystės mokymai – paslaugos, kuriomis siekiama padėti šeimoms tapti puikiais pavyzdžiais savo vaikams įgyjant, o galbūt paprasčiausiai tobulinant savo tėvystės įgūdžius;
- šeimos įgūdžių ugdymo ir sociokultūrinės paslaugos – organizuojami įvairūs šeimai reikiamus įgūdžius padedantys ugdyti grupiniai užsiėmimai, veiklos, skatinančios naujas bendradarbiavimo su šeima formas, galimybė pasidalinti savo šeimos patirtimi, kaip reikia ugdyti vaikus, taip pat mokymai skirti šeimos finansų planavimui, jų valdymui bei kitos veiklos formos;
- mediacijos paslaugos – tokios paslaugos, kai neteisminio civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo metu ginčus, tarpusavio konfliktus siekiama išspręsti taikiai;
- vaikų priežiūros paslaugos – kai tėvai savo trejų metų amžiaus vaikus iki jų bendrojo lavinimo įstaigos lankymo pradžios gali palikti specialistų priežiūrai maksimaliai keturioms valandoms per dieną (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2020).

9.2. Gausių ir vienu vaikų auginančių šeimų gyvenimo sąlygos

Lentelė nr. 1. Vidutinės piniginės disponuojamosios¹ ir ekvivalentinės piniginės disponuojamosios² pajamos vienam namų ūkio nariui per mėnesį, Eur.

	Gausios šeimos		Vienos vaikus auginančios šeimos		Visa populiacija	
	Disponuojamosios pajamos	Ekvivalentinės disponuojamosios pajamos	Disponuojamosios pajamos	Ekvivalentinės disponuojamosios pajamos	Disponuojamosios pajamos	Ekvivalentinės disponuojamosios pajamos
Minimalios pajamos	86	208	9	17	7	7
Maksimalios pajamos	1 982	4 129	1 742	2 680	14 630	14 630
Vidurkis	363	725	347	542	591	856

¹Disponuojamosios pajamos – „<> pajamos atskaičius pajamų mokesčių, nuolatinius turto mokesčius, darbuotojų, savarankiškai dirbančių asmenų ir bedarbių (jei taikoma) privalomojo socialinio draudimo įmokas ir reguliarius pervedimus kitiems namų ūkiams“ (Lietuvos statistikos departamentas, 2021).

²Ekvivalentinės disponuojamosios pajamos – „rodiklis, skaičiuojamas namų ūkio pinigines disponuojamasias pajamas dalijant iš namų ūkio ekvivalentinio dydžio, kuriam nustatyti taikoma ekvivalentinė skalė. Visiems to paties namų ūkio nariams priskiriamos vienodos ekvivalentinės disponuojamosios pajamos“ (Lietuvos statistikos departamentas, 2021).

Minimalios vidutinės piniginės disponuojamosios pajamos vienam gausios šeimos namų ūkio nariui siekia beveik 90 eurų, tuo tarpu vienam vienos vaikus auginančios šeimos namų ūkio nariui, taip pat vienam namų ūkio nariui visoje populiacijoje – vos keletą eurų per mėnesį. Kalbant apie maksimalias vidutines pajamas, tai jos yra žymiai didesnės – vienam gausios šeimos namų ūkio nariui siekia beveik 2 tūkst. eurų, vienam vienos vaikus auginančios šeimos namų ūkio nariui kiek mažiau, apie 1 740 eurų per mėnesį, kas net apie 8 kartus mažiau už vieno namų ūkio nario visoje populiacijoje turimas maksimalias pajamas. Vidurkis tarp dviejų nagrinėjamų šeimų namų ūkių narių skiriasi nežymiai – vienam gausios šeimos namų ūkio nariui vidutiniškai tenka apytiksliai 360 eurų, vienam vienos vaikus auginančios šeimos namų ūkio nariui šiek tiek mažiau, t. y. 347 eurai disponuojamųjų pajamų per mėnesį, tuo tarpu vienam šeimos namų ūkio nariui visoje populiacijoje tenkantis vidurkis apytiksliai 230 eurų viršija abiejų nagrinėjamų šeimų namų ūkių narių vidutines disponuojamasias pajamas. Pažymėtina, kad mėnesinės ekvivalentinės piniginės disponuojamosios pajamos, išskyrus minimalias pajamas, kurios skiriasi ne itin žymia dalimi, tenkančios vienam gausios šeimos ir vienos vaikus auginančios šeimos

namų ūkio nariui, yra pakankamai reikšmingai didesnės už prieš tai aptartas, kadangi, pavyzdžiui, kalbant apie vidurkį ir maksimalias pajamas, pastebimas ženklus, atitinkamai apie 2 150 ir 940 eurų siekiantis skirtumas. Galima pastebėti, kad mėnesinės ekvivalentinės pinigines disponuojamosios pajamos, išskyrus minimalias pajamas, kurios tenka vienam namų ūkio nariui visoje populiacijoje, yra dar didesnės nei abiejų nagrinėjamų šeimų namų ūkių narių atveju, kadangi maksimalios pajamos sudaro net virš 14 tūkst. eurų disponuojamųjų pajamų, o vidutinės pajamos yra beveik 860 eurų per mėnesį (žiūrėti lentelę nr. 1).

Remiantis Lietuvos statistikos departamento (2021) duomenimis, 2020 m. skurdo rizikos riba, svarbi siekiant nustatyti skurdo rizikos lygį, t. y. „asmenų, kurių ekvivalentinės pinigines disponuojamosios pajamos mažesnės už skurdo rizikos ribą“, sudarė 430 eurų per mėnesį. Vadovaujantis Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimo mikro lygmens duomenimis nustatyta, jog skurdo rizikos lygis tarp gausių šeimų namų ūkių siekia apytiksliai 31 procentą, kadangi iš visų 410 tyrinėjamų gausių šeimų namų ūkių narių, 126 namų ūkių narių ekvivalentinės pinigines disponuojamosios pajamos yra mažesnės už 430 eurų per mėnesį. Kitokia situacija pastebima vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių atžvilgiu, kadangi iš 387 vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių narių, net 204 namų ūkių narių ekvivalentinės pinigines disponuojamosios pajamos yra mažesnės už 430 eurų per mėnesį, todėl skurdo rizikos lygis tarp vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių yra apytiksliai 53 procentai. Kalbant apie skurdo rizikos gyli, kuris yra apibūdinamas kaip „procentais išreiškiamas skirtumas tarp skurdo rizikos ribos ir asmenų, gyvenančių žemiau skurdo ribos, disponuojamųjų pajamų medianos“ (Lietuvos statistikos departamentas, 2021), apskaičiuota, jog minėta mediana gausių šeimų namų ūkių tarpe sudaro maždaug 330 eurų ir skirtumas tarp 430 ir 330 eurų yra 100 eurų, todėl skurdo rizikos gylio tarp gausių šeimų namų ūkių siekia apie 23 procentus. Vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių atveju, skurdo rizikos gylio yra didesnis, sudaro apytiksliai 27 procentus, kadangi mediana siekia apie 312 eurų ir skirtumas tarp 430 ir 312 eurų yra 118 eurų. Galima teigti, jog dėl menkos valstybės paramos, sąlygojančios ganėtinai aukštą aptariamų šeimų namų ūkių, ypač vienu vaikų auginančių šeimų, skurdo rizikos lygį bei gyli, jų poreikiai nėra visiškai patenkinami.

Lentelė nr. 2. Vidutinės mėnesinės ekvivalentinės pajamos iš darbo, atskaičius mokesčius, vienam namų ūkio nariui, Eur.

	Gausios šeimos		Vienos vaikus auginančios šeimos		Visa populiacija	
	Samdomoj o darbo pajamos	Savarankišk o darbo pajamos	Samdomoj o darbo pajamos	Savarankišk o darbo pajamos	Samdomoj o darbo pajamos	Savarankišk o darbo pajamos
Minimalios pajamos	4	2	5	10	2	1
Maksimalios pajamos	1 815	3 287	2 617	1 141	4 783	9 916
Vidurkis	436	321	451	261	650	303

Minimalios vidutinės ekvivalentinės samdomojo darbo pajamos, atskaičius mokesčius, vienam gausios ir vienos vaikus auginančios šeimos namų ūkio nariui, taip pat vienam namų ūkio nariui visoje populiacijoje yra beveik tokios pačios – siekia tik keletą eurų per mėnesį, tuo tarpu maksimalios vidutinės samdomojo darbo pajamos yra žymiai didesnės – vienam gausios šeimos namų ūkio nariui sudaro apie 1 820 eurų, vienam vienos vaikus auginančios šeimos namų ūkio nariui beveik pusantro karto daugiau – apie 2 620 eurų, o vienam namų ūkio nariui visoje populiacijoje ekvivalentinės samdomojo darbo pajamos siekia virš 4 tūkst. eurų per mėnesį. Pastarųjų pajamų vidurkiai abiejų nagrinėjamų šeimų namų ūkių tarpe yra panašūs – vienam gausios šeimos namų ūkio nariui tenka apie 440 eurų, vienam vienos vaikus auginančios šeimos namų ūkio nariui 15 eurų daugiau, tuo tarpu vienam namų ūkio nariui visoje populiacijoje tenka net 650 eurų vidutinių samdomojo darbo pajamų per mėnesį. Kalbant apie ekvivalentines savarankiško darbo pajamas, svarbu akcentuoti, kad bendrai tokio pobūdžio pajamos gausių, kitaip nei vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkiams, yra pastebimai didesnės lyginant su samdomojo darbo pajamomis. Pavyzdžiui, maksimalios vidutinės pajamos vienam gausios šeimos namų ūkio nariui sudaro šiek tiek daugiau nei 3 tūkst. eurų, tuo tarpu vienam vienos vaikus auginančios šeimos namų ūkio nariui nesiekia net pusantro tūkstančio eurų, o maksimalios savarankiško darbo pajamos vienam namų ūkio nariui visoje populiacijoje yra ženkliai didesnės už šių dviejų nagrinėjamų šeimų namų ūkių narių pajamas – siekia beveik 10 tūkst. eurų per mėnesį. Be to, tiek gausių, tiek vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių vidurkiai reikšmingai nesiskiria – vidutinės savarankiško darbo pajamos vienam gausios šeimos nariui yra 321 euras, o kitos aptariamose šeimos namų ūkio nariui 60 eurų mažiau. Šiek tiek mažesnės tokio pobūdžio pajamos tenka vienam namų ūkio nariui visoje populiacijoje – sudaro apie 300 eurų per mėnesį. Minimalios vidutinės savarankiško darbo pajamos vienam gausios ir vienos vaikus auginančios šeimos namų ūkio nariui, taip pat vienam namų ūkio nariui visoje populiacijoje yra

labai panašios, siekia nuo 1 iki 10 eurų per mėnesį (žiūrėti lentelę nr. 2). Beveik visi šių mėnesinių ekvivalentinių pajamų iš darbo vidurkiai tiek vienu, tiek kitų nagrinėjamų šeimų namų ūkių narių atveju yra pastebimai žemesni nei, pavyzdžiui, 2020 metų minimali mėnesinė alga Lietuvoje, siekusi apytiksliai 445 eurus (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2019), todėl, galima teigti, kad gaunamos vidutinės pajamos iš darbinės veiklos yra pernelyg menkos tam, kad asmenys iš gausių ir vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių galėtų gyventi visavertį gyvenimą.

Lentelė nr. 3. Vidutinės mėnesinės socialinės išmokos³ namų ūkiui, Eur.

	Gausios šeimos		Vienos vaikus auginančios šeimos		Visa populiacija	
	Socialinės išmokos šeimai ir vaikams (įskaitant motinystės ir tėvystės išmokas)	Socialinės atskirties ir kitos socialinės išmokos	Socialinės išmokos šeimai ir vaikams (įskaitant motinystės ir tėvystės išmokas)	Socialinės atskirties ir kitos socialinės išmokos	Socialinės išmokos šeimai ir vaikams (įskaitant motinystės ir tėvystės išmokas)	Socialinės atskirties ir kitos socialinės išmokos
Minimalios išmokos	128	6	14	3	6	1
Maksimalios išmokos	1 124	340	1 092	220	1 141	340
Vidurkis	341	106	123	56	160	60

³Socialinės išmokos – „<> pensijos ir piniginių pašalpos senatvėje, ligos ir negalios atvejais, išmokos, skirtos našliams ir našlaičiams, šeimai ir vaikams, bedarbiams, socialinės atskirties ir kitais atvejais. Taip pat įskaitomos su būstu susijusios socialinės išmokos natūra, t. y. šildymo, vandens tiekimo, kuro išlaidų kompensacijos. Pagal ES-SPGS tyrimo metodiką, skirtingai nei pagal Europos integruotos socialinės statistikos sistemą (ESSPROS), į socialines išmokas įskaitomos ir stipendijos, tačiau neįskaitomos socialinės išmokos natūra (išskyrus su būstu susijusias socialines išmokas), pvz., kompensacijos vaikams išlaikyti ikimokyklinėse įstaigose, nemokamas maitinimas mokyklose, kompensuojamieji vaistai, socialinė pašalpa natūra ir pan.“ (Lietuvos statistikos departamentas, 2021).

Kalbant apie gausioms ir vienoms vaikus auginančioms šeimoms ir vaikams teikiamas minimalias vidutines išmokas (įskaitant motinystės ir tėvystės išmokas), galima pastebėti, jog gausių šeimų namų ūkiams jos sudaro kiek daugiau nei 100 eurų, tuo tarpu vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkiams keliolika eurų, o namų ūkiams visoje populiacijoje – vos kelis eurus per mėnesį. Maksimalios vidutinės išmokos visiems nagrinėjamiems namų ūkiams siekia kiek daugiau nei 1 tūkst. eurų per mėnesį. Vidurkis tarp dviejų aptariamų šeimų namų ūkių skiriasi kone trigubai – gausių šeimų namų ūkiams tenka apie 340 eurų, o vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkiams maždaug 120 eurų, tuo tarpu vidutinės išmokos

namų ūkiams visoje populiacijoje yra didesnės nei vienu vaikų auginančių šeimų, tačiau mažesnės nei gausių šeimų namų ūkių ir siekia 160 eurų per mėnesį. Socialinės atskirties ir kitos gausioms ir vienoms vaikų auginančioms šeimoms skiriamos mėnesinės socialinės išmokos yra reikšmingai mažesnės nei prieš tai aptartos, t. y. minimalios vidutinės išmokos abiejų nagrinėjamų šeimų namų ūkiams, taip pat kaip ir namų ūkiams visoje populiacijoje, nesiekia net 10 eurų per mėnesį, maksimalios vidutinės išmokos gausių šeimų namų ūkiams ir namų ūkiams visoje populiacijoje sudaro 340 eurų per mėnesį, o vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkiams 120 eurų mažiau, vidurkis tarp gausių, vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių ir namų ūkių visoje populiacijoje svyruoja nuo apytiksliai 60 iki 100 eurų per mėnesį (žiūrėti lentelę nr. 3). Pažymėtina, jog visus nagrinėjamų gausių šeimų namų ūkius sudaro vidutiniškai 5 nariai, kiekvieną iš vidutinių socialinių išmokų padalinus 5 nariams, gauname, kad vienam nariui skiriama atitinkamai apie 68 ir 21 euras. Analogišką veiksmą atlikus su vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių aptartomis vidutinėmis socialinėmis išmokomis ir jas padalinus iš vidutinio šių šeimų namų ūkių narių skaičiaus, t. y. 2, gauname atitinkamai 62 ir 28 eurus, kurie yra skiriami vienam nariui, todėl, galima teigti, jog šios vidutinės socialinės išmokos, palyginus su 2020 metų minimaliu vartojimo poreikių dydžiu – 257 eurai (Lietuvos statistikos departamentas, 2021), yra žemos ir dėl to gausioms ir vienoms vaikų auginančioms šeimoms nėra galimybės pakankamai patenkinti savo poreikių.

Lentelė nr. 4. Skurdą lemiantys veiksniai gausių šeimų namų ūkiuose.

		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 1	kaimas	,005	,455	,000	1	,991	1,005
	magistras			17,715	4	,001	
	pagrindinis	2,683	1,174	5,223	1	,022	14,629
	vidurinis	3,039	1,076	7,974	1	,005	20,877
	profesinis	2,684	1,125	5,697	1	,017	14,649
	bakalauras	,840	1,151	,533	1	,465	2,317
	Constant	3,092	1,027	9,060	1	,003	,045

Pritaikius dvinarę logistinę regresiją ir patikrinus hipotezę, jog gausių šeimų namų ūkiuose labiausiai skursta gyvenantys kaime ir turintys žemesnio lygio išsilavinimą asmenys, gauname, kad kaimo ir miesto poveikis nesiskiria, kadangi $p > 0,05$. Kita vertus, pagrindinio, vidurinio ir profesinio išsilavinimo poveikis yra statistiškai reikšmingas, nes $p < 0,05$, išskyrus, kad bakalauro ir magistro poveikis nesiskiria. Tai reiškia, kad hipotezė pasitvirtino iš dalies – labiausiai skurstantys asmenys iš gausių šeimų namų ūkių turi žemesnio lygio, t. y. pagrindinį, vidurinį ir profesinį išsilavinimą, tačiau gyvenamoji vietovė patekimui į skurdo riziką įtakos neturi. Svarbu atkreipti dėmesį, jog pastarąjį aspektą

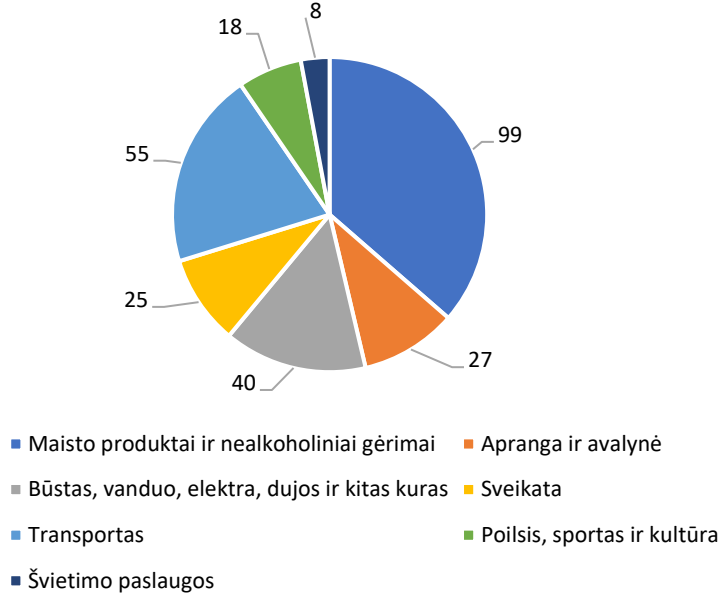
reikia vertinti su atsargumu, kadangi viena iš priežasčių, kodėl kaimo ir miesto poveikis nesiskiria, yra nedidelė tyrimo imtis.

Lentelė nr. 5. Skurdą lemiantys veiksniai vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkiuose.

		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 1	moteris	1,112	,699	2,531	1	,112	3,040
	kaimas	,226	,423	,285	1	,593	,798
	magistras			26,459	4	,000	
	pagrindinis	3,841	1,113	11,909	1	,001	46,589
	vidurinis	2,849	,831	11,745	1	,001	17,274
	profesinis	2,974	,865	11,821	1	,001	19,578
	bakalauras	1,331	,806	2,724	1	,099	3,784
	Constant	3,095	1,004	9,509	1	,002	,045

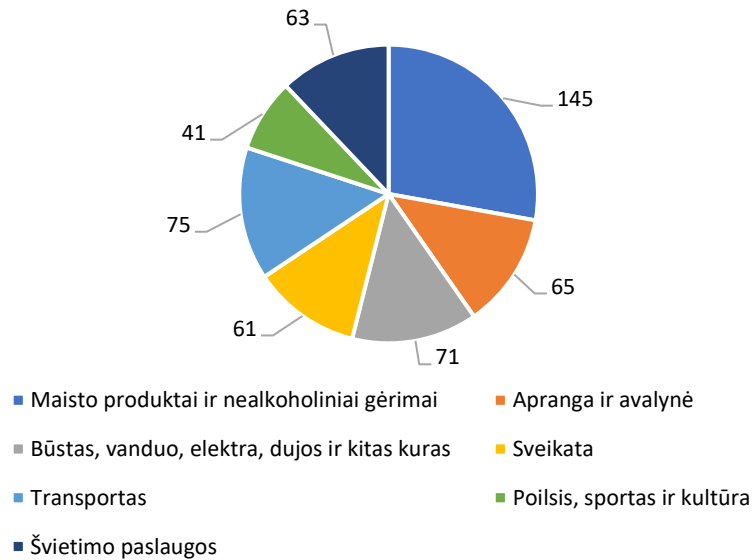
Pritaikius dvinarę logistinę regresiją ir patikrinus hipotezę, jog viename vaikų auginančiame šeimos labiausiai skursta gyvenančios kaime ir turinčios žemesnio lygio išsilavinimą moterys, gauname, kad moterų ir vyrų poveikis, taip pat kaimo ir miesto poveikis nesiskiria, kadangi $p > 0,05$. Kita vertus, pagrindinio, vidurinio ir profesinio išsilavinimo poveikis yra statistiškai reikšmingas, nes $p < 0,05$, išskyrus, kad bakalauro ir magistro poveikis nesiskiria. Tai reiškia, kad hipotezė pasitvirtino iš dalies – labiausiai skursta tie asmenys iš vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių, kurie turi žemesnio lygio, t. y. pagrindinį, vidurinį ir profesinį išsilavinimą, tačiau gyvenamoji vietovė ir lytis patekimui į skurdo riziką įtakos neturi. Svarbu atkreipti dėmesį, jog pastarąjį aspektą reikia vertinti su atsargumu, kadangi viena iš priežasčių, kodėl kaimo ir miesto poveikis, taip pat moterų ir vyrų poveikis nesiskiria, yra nedidelė tyrimo imtis. Be to, moterų ir vyrų poveikis nesiskiria ir todėl, jog imtyje yra pernelyg menkas vyrų skaičius, t. y. mažiau nei 20 procentų. Šiuo atveju imtį sudaro apie 92 procentai moterų ir maždaug 8 procentai vyrų.

Vieno gausios šeimos namų ūkio nario vartojimo išlaidos

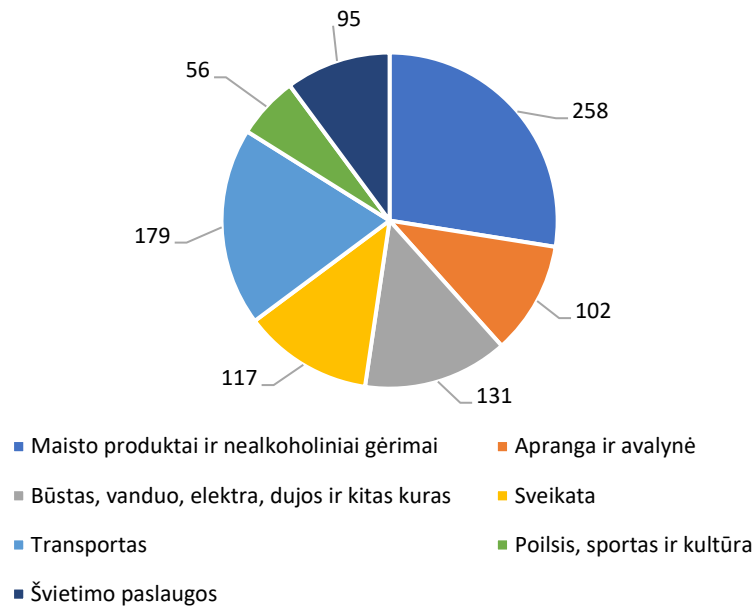
1 pav. Vidutinės mėnesinės vartojimo išlaidos vienam gausios šeimos namų ūkio nariui, Eur.

Vieno vienos vaikus auginančios šeimos namų ūkio nario vartojimo išlaidos

2 pav. Vidutinės mėnesinės vartojimo išlaidos vienam vienos vaikus auginančios šeimos namų ūkio nariui, Eur.

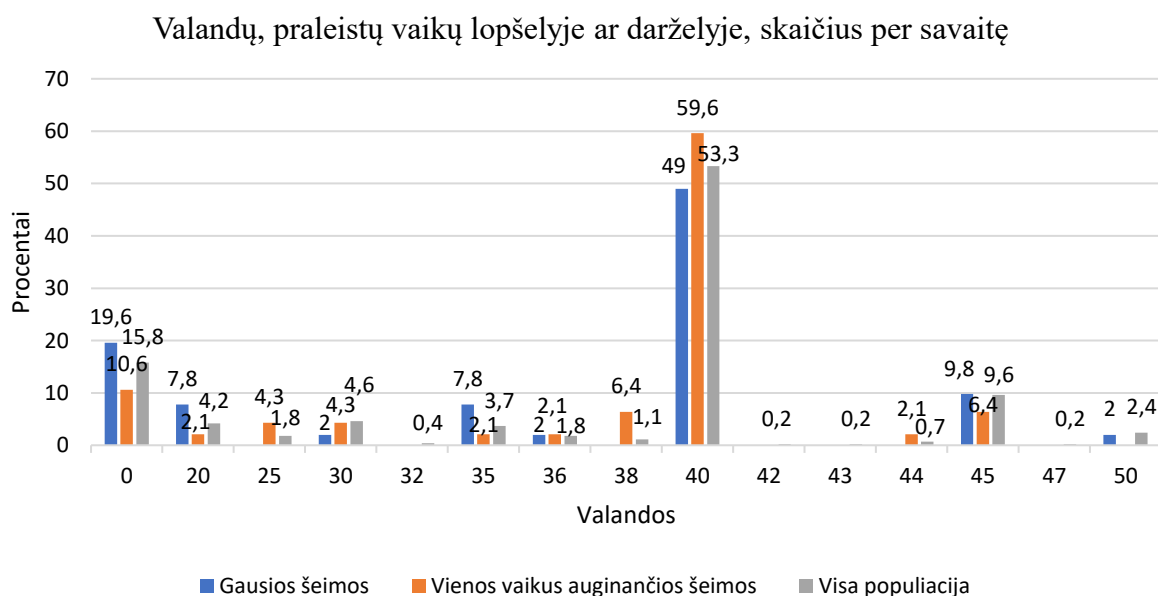
Vieno namų ūkio nario visoje populiacijoje vartojimo išlaidos

3 pav. Vidutinės mėnesinės vartojimo išlaidos vienam namų ūkio nariui visoje populiacijoje, Eur.

Kalbant apie vidutines mėnesines vartojimo išlaidas vienam gausios bei vienos vaikus auginančios šeimos namų ūkio nariui, galima teigti, kad nepaisant didžiausių išlaidų, tenkančių maisto produktams ir nealkoholiniams gėrimams, atitinkamai 99 eurai ir 145 eurai, antrąją vietą tarp vartojimo išlaidų tiek vienam gausios šeimos namų ūkio nariui (55 eurai), tiek vienam vienos vaikus auginančios šeimos namų ūkio nariui (75 eurai) užima transportas. Trečiąją vietą vartojimo išlaidų struktūroje užima būstas, vanduo, elektra, dujos ir kitas kuras – ja vienodai dalinasi abiejų nagrinėjamų šeimų namų ūkių nariai – 40 eurų tenka vienam gausios, tuo tarpu kiek daugiau, 71 euras vienos vaikus auginančios šeimos namų ūkio nariui. Ketvirtojoje ir penktojoje vietoje atsiduria apranga ir avalynė bei sveikata. Aprangai ir avalynei atitinkamai išleidžiama 27 ir 65 eurus, sveikatai – 25 ir 61 eurą. Kitoms vartojimo išlaidoms, susijusioms su poilsiu, sportu ir kultūra, taip pat švietimo paslaugomis, skiriama mažiausiai lėšų. Vienas gausios šeimos namų ūkio narys mažiausiai išleidžia švietimo paslaugoms, t. y. vidutiniškai 8 eurus, kai vienas vienos vaikus auginančios šeimos namų ūkio narys šioms paslaugoms skiria 55 eurai daugiau. Pastarasis namų ūkio narys mažiausiai išleidžia poilsiui, sportui ir kultūrai – vidutiniškai 41 eurą, vienas gausios šeimos namų ūkio narys dar mažiau, t. y. 18 eurų (žiūrėti 1 ir 2 pav.). Šiuos aspektus lyginant su vienu namų ūkio nariu visoje populiacijoje, galima teigti, kad didžiausia pinigų suma (258 eurų) yra išleidžiama maisto produktams ir nealkoholiniams gėrimams – daugiau nei gausių ir vienu vaikus auginančių šeimų namų ūkių narių atveju. Po maisto produktų ir nealkoholinių gėrimų, nemenkos išlaidos tenka transportui (179 eurai), taip pat būstui, vandeniui, elektrai, dujoms ir kitam kurui (131

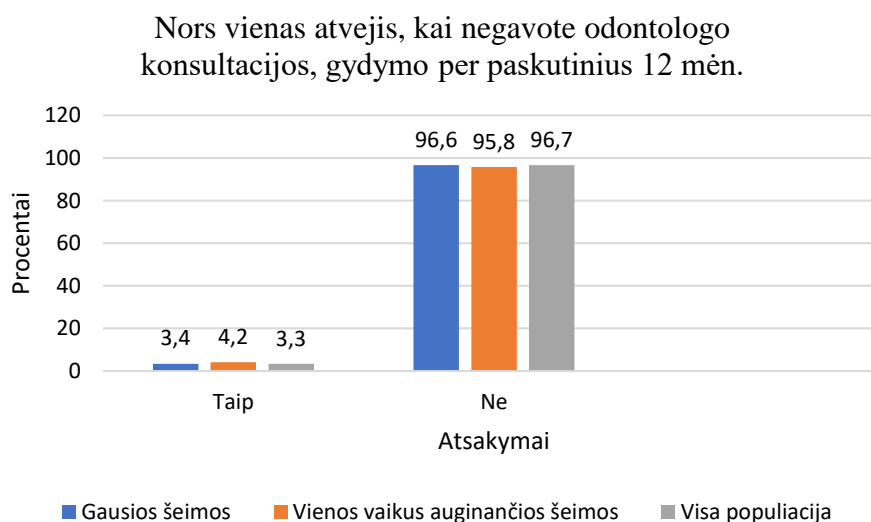
eurais) – abiem šiais atvejais daugiau nei dviejų nagrinėjamų šeimų namų ūkių narių atveju. Vartojimo išlaidų struktūroje sveikatai, aprangai ir avalynei, švietimo paslaugoms skiriamos išlaidos yra ganėtinai panašiai pasiskirsčiusios – siekia nuo 95 iki 117 eurų. Poilsui, sveikatai ir kultūrai, kaip ir vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių narių atveju, išleidžiama mažiausiai – vos 56 eurai (žiūrėti 3 pav.). Viena vertus, atsižvelgiant į didelę tiek gausių, tiek vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių narių išleidžiamą pinigų sumą maisto produktams ir nealkoholiniams gėrimams, būstui, vandeniui, elektrai, dujoms ir kitam kurui, taip pat transportui, sveikatai bei aprangai ir avalynei, galima teigti, jog valstybės teikiama parama nėra tokia dosni tam, kad abu aptariamų šeimų namų ūkių nariai galėtų išleisti mažiau pinigų tokio pobūdžio vartojimui ir tuo pačiu metu gyventi visavertį gyvenimą. Kita vertus, dėl išleidžiamos menkos pinigų sumos švietimo paslaugoms bei poilsui, sportui ir kultūrai, tikėtina, gausių bei vienu vaikų auginančių šeimų nariams neužtenka pinigų jų poreikių patenkinimui.

4 pav. Valandų, praleistų vaikų lopšelyje ar darželyje, skaičius per savaitę, Proc.

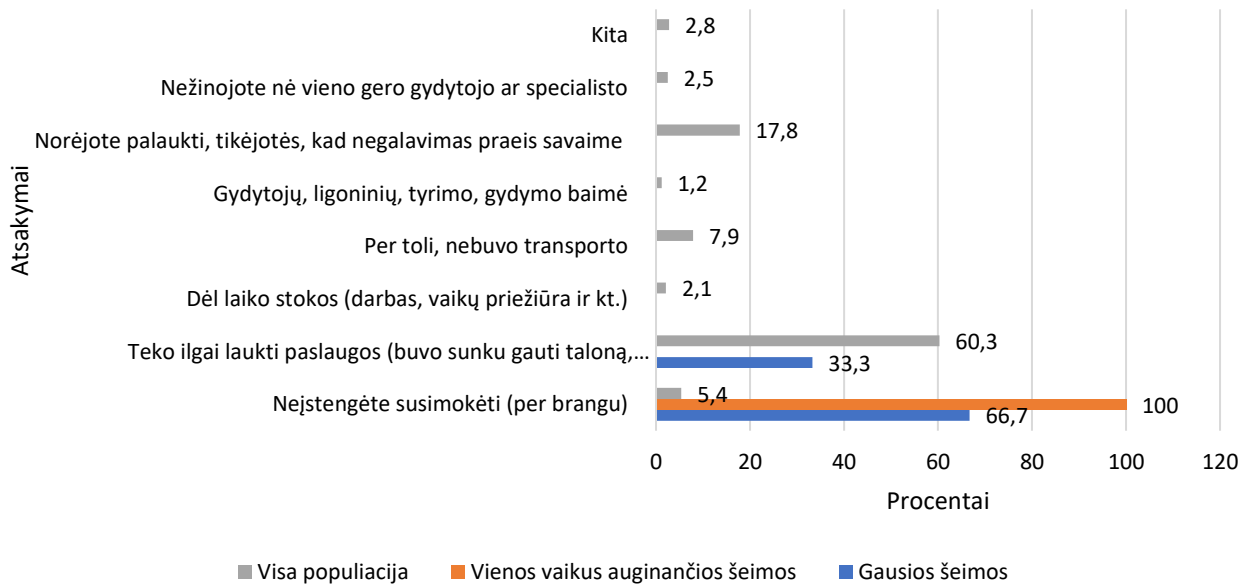
Kone pusė (49 proc.) vaikų iš gausių šeimų namų ūkių ir, palyginus, kiek didesnė dalis vaikų iš vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių, t. y. apie 60 procentų, lopšelyje ar darželyje dažniausiai praleidžia 40 valandų per savaitę. Lyginant su vaikais iš namų ūkių visoje populiacijoje, galima pastebėti, kad vaikų, lankančių darželius 40 valandų per savaitę, siekia apie 53 procentus, t. y. šiek tiek daugiau nei vaikų iš gausių, tačiau kiek mažiau nei vaikų iš vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių atveju. Ganėtinai menka dalis, apytiksliai nuo 2 iki 10 procentų vaikų iš gausių šeimų namų ūkių, panašiai kaip ir vaikų iš namų ūkių visoje populiacijoje, ir nuo 2 iki 6 procentų vaikų iš vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių vaikų lopšelių ar darželių lanko nuo 20 iki 38 valandų ir nuo 44 iki 50 valandų per savaitę.

Svarbu pažymėti, kad beveik 20 procentų vaikų iš gausių šeimų namų ūkių ir kone dvigubai mažiau vaikų iš vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių (10,6 proc.) vaiko priežiūros įstaigų iš viso nelanko. Namų ūkiuose visoje populiacijoje, vaikų, nelankančių vaikų lopšelių ar darželių, skaičius siekia beveik 16 procentų, kas yra keliais procentais mažiau už vaikus iš gausių šeimų, bet kiek daugiau už vaikus iš vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių, kurie nelanko vaiko priežiūros įstaigų (žiūrėti 4 pav.). Dėl pastarųjų procentų, galima teigti, jog ne veltui Fux (2002 pagal Mizaras et al, 2014) ir Korpi (2000 pagal Nieuwenhuis ir Lanck, 2020) išskyrė vieną iš šeimos politikos priemonių kaip aprūpinimą vaiko priežiūros įstaigomis, taip pat ir Gauthier (2013) akcentavo galimybę lankyti vaikų lopšelius ar darželius bei Skubiejūtė (2021) nurodė vienu vaikų auginančių šeimų poreikį, susijusį su didesniu vaikų priežiūros paslaugų užtikrinimu, kadangi, tikėtina, jog vaikai, kuriuos augina tėvas arba motina ir vaikai iš gausių šeimų neturi galimybės lankyti vaiko priežiūros įstaigų dėl jų trūkumo, menko prieinamumo. Be to, galima daryti prielaidą, jog padidėjus vaiko priežiūros įstaigų skaičiui ir jų prieinamumui, būtų galima lengviau derinti šeimos ir darbo įsipareigojimus – ką kaip vieną pagrindinių vienu vaikų auginančių poreikių pateikia Skubiejūtė (2021) – t. y. tuo metu, kai vaikai yra lopšelyje ar darželyje, tėvai netrukdomi gali užsiimti darbine veikla, kadangi McDonald (2000 pagal Goodyear, Kukutai ir Hohmann-Marriott, 2020) teigimu, vienas iš šeimos politikos priemonių ir yra šeimos ir darbo sferų derinimas. Remiantis pastaraisiais statistiniais duomenimis, galima teigti, jog nurodytos šeimos politikos priemonės, susijusios su aprūpinimu vaikų lopšeliais ar darželiais, taip pat šeimos ir darbo intervencijų derinimu, nėra visiškai pakankamos šeimoms, ypač gausioms, kadangi ne iki galo patenkina tokių šeimų poreikį tuo pačiu ir dirbti, ir prižiūrėti vaikus.

5 pav. Nors vienas atvejis, kai nebuvo gauta odontologo konsultacijų, gydymo per paskutinius 12 mėn., Proc.

Priežastis, dėl kurios negavote odontologo konsultacijos, gydymo

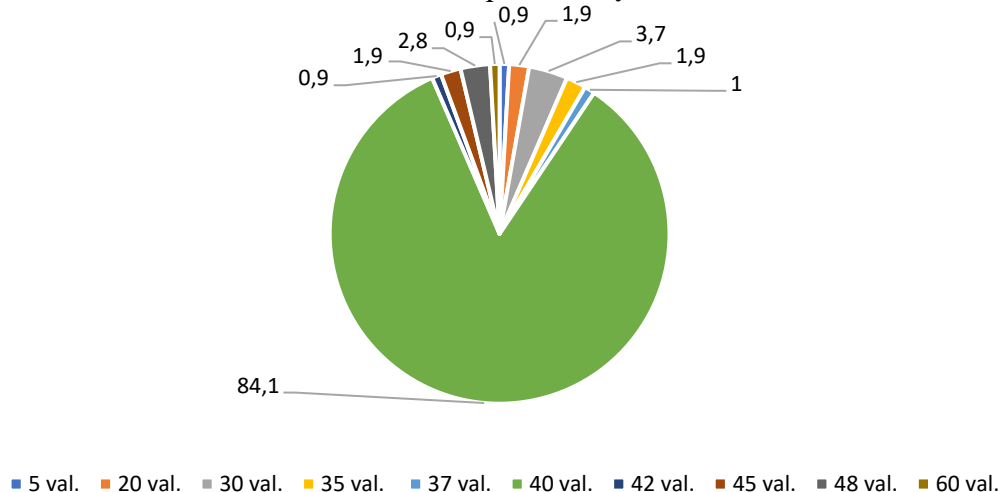

6 pav. Priežastis, dėl kurios nebuvo gauta odontologo konsultacijų, gydymo, Proc.

Didžiąją dalį tiek gausių, tiek vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių nariams (atitinkamai 96,6 proc. ir 95,8 proc.) nepasitaikė atvejis, kai jiems nebuvo suteiktos odontologo konsultacijos, gydymas per paskutinius dvylika mėnesių. Kone identiška situacija išvelgiama ir kalbant apie namų ūkių narius visoje populiacijoje, kai su minėtu atveju nesuderinama 96,7 proc. tokių namų ūkių narių. Vos keli procentai abiejų nagrinėjamų šeimų namų ūkių narių, taip pat namų ūkių narių visoje populiacijoje atsakė priešingai – jiems bent kartą pasitaikė toks atvejis, kai nebuvo gautos minėtos paslaugos paskutinių dvylikos mėnesių laikotarpiu (žiūrėti 5 pav.). Visi asmenys iš vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių ir apie 67 procentai asmenų iš gausių šeimų namų ūkių nurodė, kad pagrindinė priežastis, sąlygojusi pastarąją situaciją, buvo negalėjimas susimokėti dėl vyraujančių didelių kainų. Kita asmenų iš gausių šeimų namų ūkių dalis, apytiksliai 33 procentai, pažymėjo, jog tam turėjo įtakos ilgas paslaugos laukimas (buvo sunku gauti taloną, nukreipimą ir kt.). Kiek kitaip yra kalbant apie asmenis iš namų ūkių visoje populiacijoje, kurių net apie 60 procentų nurodė, jog pagrindinė priežastis, dėl kurios negavo odontologo konsultacijos, gydymo, buvo ilgas paslaugos laukimas, kiti, maždaug 18 procentų asmenų atsakė, kad norėjo palaukti, tikėjosi, kad negalavimas praeis savaime, apie 10 procentų asmenų akcentavo per didelį atstumą, transporto nebuvimą, likusiųjų atsakymai, susiję su nežinojimu nė vieno gero gydytojo ar specialisto, laiko stoka (darbu, vaikų priežiūra ir kt.), taip pat gydytojų, ligoninių, tyrimo, gydymo baimė ir kitomis priežastimis, pasiskirstė maždaug tolygiai (žiūrėti 6 pav.). Vienas iš gausių šeimų poreikių, nurodomas Lazutkos ir jo bendraautorių (2008) atliktame tyrime, buvo stomatologo paslaugų vaikams

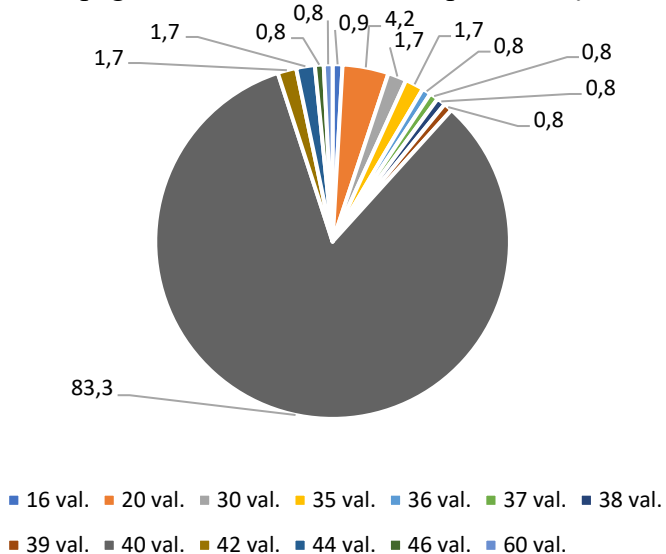
užtikrinimas, taip pat ir Skubiejūtė (2021), aptardama vienu vaikų auginančių šeimų poreikius, vieną jų nurodė didesnę su sveikata susijusių paslaugų prieinamumą, kas, kaip galima pastebėti, nors ir ne plačiai apimtimi, tačiau vis tik egzistuoja ir 2020 metais gausių ir vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių tarpe, tačiau dėl nepakankamos valstybės paramos, sąlygojančios lėšų trūkumą, ne visiems pavyksta minėtus poreikius patenkinti.

Gausių šeimų namų ūkių narių valandų, praleistų pagrindiniame darbe, skaičius per savaitę

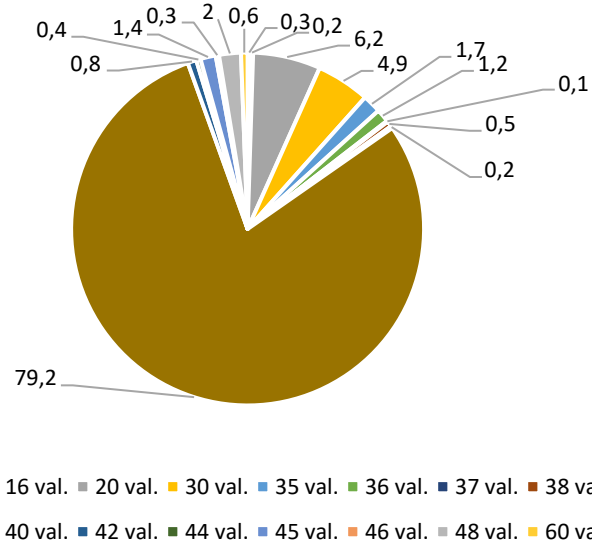
7 pav. Gausių šeimų namų ūkių narių valandų, praleistų pagrindiniame darbe, skaičius per savaitę, Proc.

Vienų vaikų auginančių šeimų namų ūkių narių valandų, praleistų pagrindiniame darbe, skaičius per savaitę

8 pav. Vienų vaikų auginančių šeimų namų ūkių narių valandų, praleistų pagrindiniame darbe, skaičius per savaitę, Proc.

Namų ūkių narių visoje populiacijoje valandų, praleistų pagrindiniame darbe, skaičius per savaitę

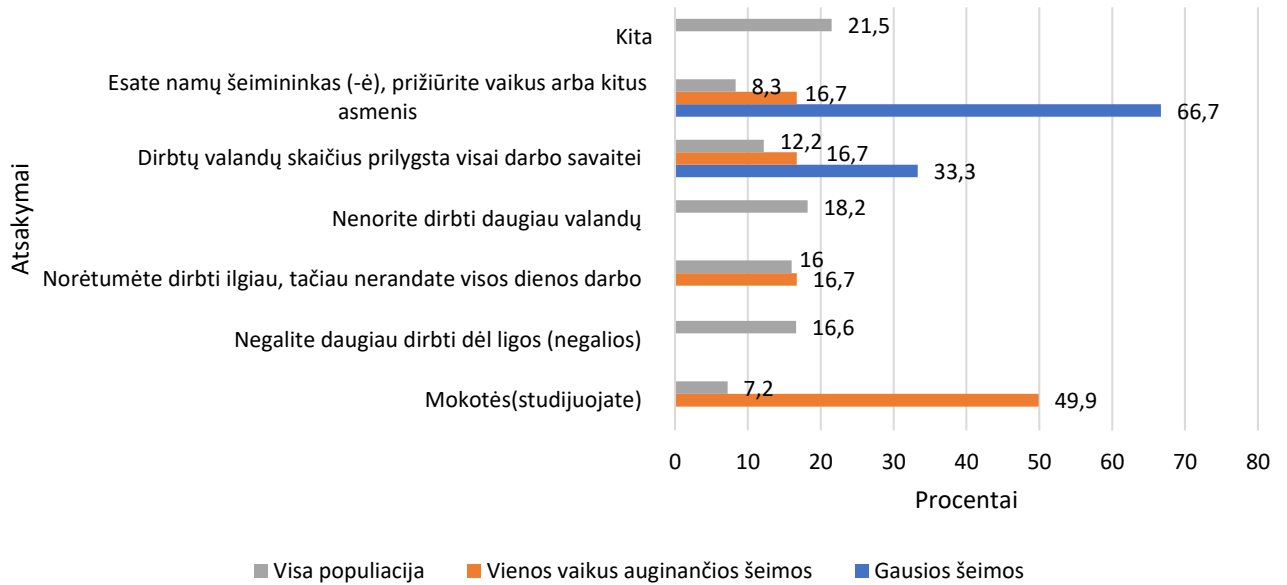

9 pav. Namų ūkių narių visoje populiacijoje valandų, praleistų pagrindiniame darbe, skaičius per savaitę, Proc.

Dauguma asmenų iš gausių ir vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių (atitinkamai 84,1 proc. ir 83,3 proc.) ir šiek tiek mažiau asmenų iš namų ūkių visoje populiacijoje (79,2 proc.) dirba standartinės 40 darbo valandų per savaitę. Apytiksliai nuo 1 iki 4 procentų gausių ir vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių narių ir nuo vos kelių procentinių punktų iki maždaug 6 procentų namų ūkių narių visoje populiacijoje pagrindine darbine veikla užsiima nuo 5 iki 39 valandų ir nuo 42 iki 60 valandų per savaitę (žiūrėti 7, 8 ir 9 pav.).

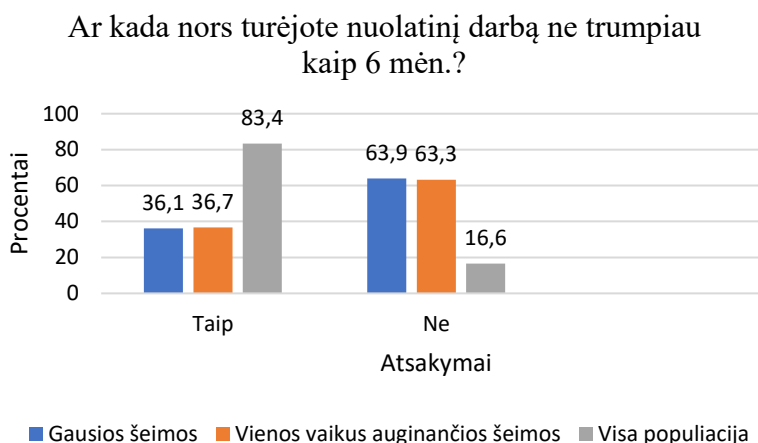
Priežastis, dėl kurios dirbate trumpiau nei 30 valandų per savaitę

10 pav. Priežastis, dėl kurios dirbta trumpiau nei 30 valandų per savaitę, Proc.

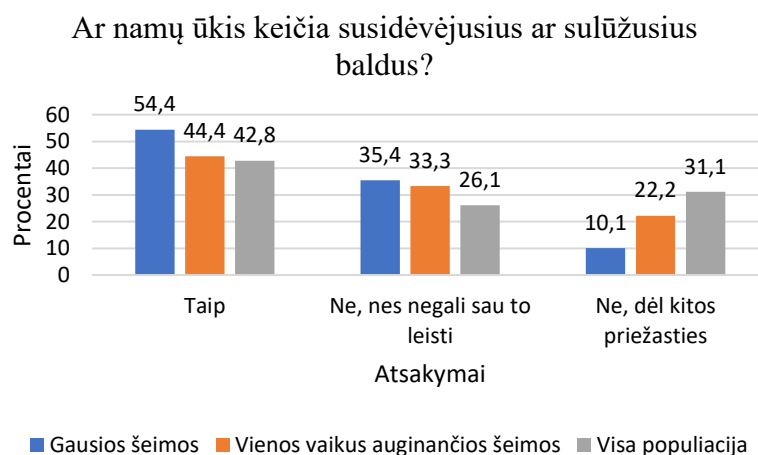
Daugiau nei pusė (66,7 proc.) asmenų iš gausių šeimų namų ūkių esmine priežastimi, dėl kurios darbo rinkoje dalyvauja mažiau nei trečdalį darbo valandų per savaitę, įvardino buvimą namų šeimininkais (-ėmis), vaikų arba kitų asmenų prižiūrėjimą, likę maždaug 33 procentai respondentų teigė, jog dirbtų valandų skaičius prilygsta visai darbo savaitei. Kiek kitokia situacija išvelgiama kalbant apie asmenis iš vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių, kurių apytiksliai 33 procentams pagrindinis faktorius, lėmęs dalyvavimą darbo rinkoje trumpiau nei 30 valandų per savaitę, buvo mokymasis (studijavimas), kitų, apie 50 procentų respondentų atsakymai pasiskirstė tolygiai: 16,7 procento teigė, kad norėtų dirbti ilgiau, tačiau neranda visos dienos darbo, kiti 16,7 procento atsakė esantys namų šeimininkais (-ėmis), prižiūri vaikus ar kitus asmenis ir likę 16,7 procento nurodė, jog dirbtų valandų skaičius prilygsta visai darbo savaitei. Dar kitokią situaciją galima matyti kalbant apie namų ūkių narius visoje populiacijoje, kur didesnė dalis (21,5 proc.) tokių namų ūkių narių nurodė kitus aspektus, kurie lemia tai, jog jie dirba trumpiau nei 30 valandų per savaitę, apie 18 procentų nenori dirbti daugiau valandų, beveik 17 procentų respondentų pažymėjo, jog negali daugiau dirbti dėl ligos ir kone tokia pati namų ūkių narių dalis nurodė, kad norėtų dirbti ilgiau, tačiau neranda visos dienos darbo, o likusių, apie 20 procentų namų ūkių narių atsakymai yra susiję tiek su tuo, kad dirbtų valandų skaičius prilygsta visai darbo savaitei, tiek su buvimu namų ūkio šeimininku (-e), taip pat vaikų arba kitų asmenų prižiūrėjimu (žiūrėti 10 pav.). Galima teigti, jog tiems šeimų namų ūkių nariams, kurie dirba mažiau nei 30 valandų per savaitę dėl vaikų priežiūros, tikėtina, yra sudėtinga derinti šeimos poreikius su darbo įsipareigojimais, kadangi jie neturi galimybės užsiimti darbine veikla standartinį darbo valandų skaičių, tačiau

atsižvelgiant ypatingai į gausių šeimų namų ūkių situaciją, šeimos ir darbo intervencijų derinimo priemonės, pavyzdžiui, lanksčių darbo formų įvedimas, ką nurodo Gvaldaitė ir Kirilova (2014), nėra pakankamos nagrinėjamų šeimų namų ūkių poreikių patenkinimui.

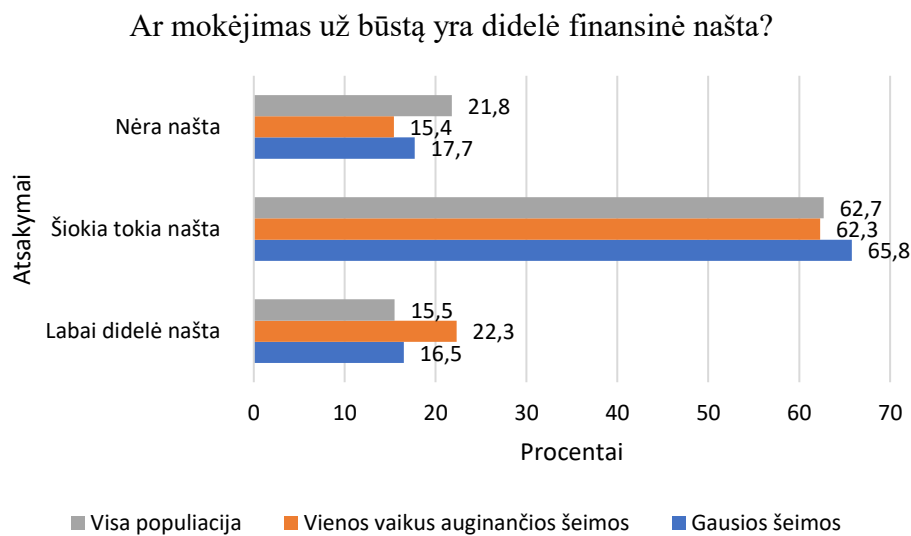
11 pav. Kada nors turėtas nuolatinis darbas ne trumpiau kaip 6 mėn., Proc.

Maždaug tolygus asmenų tiek iš gausių, tiek iš vieno vaikus auginančių šeimų namų ūkių skaičius, t. y. atitinkamai apie 64 ir 63 procentai yra dirbę ilgiau nei 6 mėnesius, kita respondentų dalis, atitinkamai apytiksliai 36 ir 37 procentai niekada nėra turėję darbo ilgiau nei pusę metų. Atvirkštinę situaciją galima pastebėti asmenų iš namų ūkių visoje populiacijoje atveju, kur didžioji dauguma, net apie 83 procentai tokių asmenų yra turėję darbą ilgiau nei 6 mėn., tuo tarpu apytiksliai 17 procentų nėra turėję darbo, trukusio ilgiau nei pusę metų (žiūrėti 11 pav.). Šis aspektas dar kartą parodo, kad, tikėtina, abiem aptariamoms šeimoms, ypatingai gausioms, sudėtingai pavyksta derinti darbą ir įsipareigojimus šeimai, kadangi nemenka šių šeimų dalis nutraukia net pusės metų nesitęsusį dalyvavimą darbo rinkoje dėl pareigos prižiūrėti savo vaikus.

12 pav. Galimybė namų ūkiui keisti susidėvėjusius ar sulūžusius baldus, Proc.

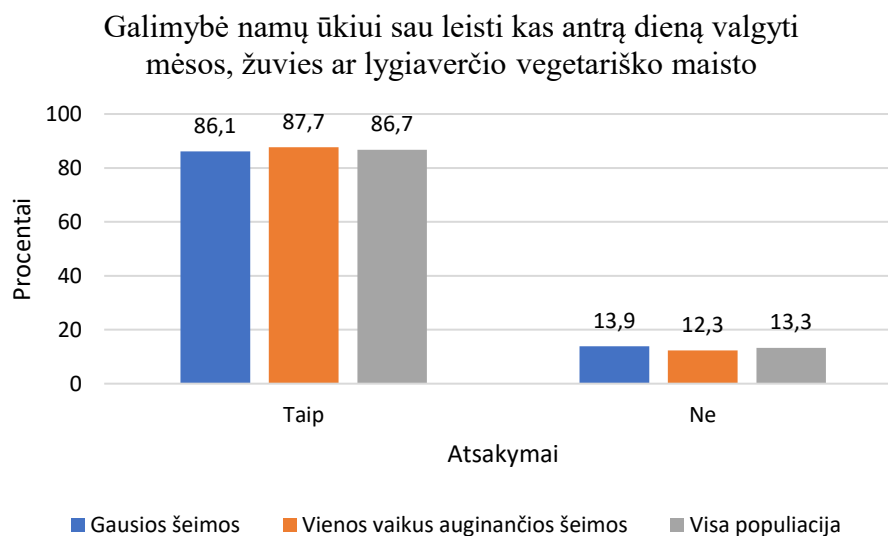
Gausių ir vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių buvo prašoma atsakyti į klausimą apie tai, ar jie keičia susidėvėjusius ar sulūžusius baldus. Daugiau nei pusė (54,4 proc.) gausių ir 10 procentų mažiau vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių į šį klausimą atsakė teigiamai – keičia prastos būklės baldus, apytiksliai 35 procentai gausių ir keliais procentais mažiau vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių to nedaro, kadangi negali sau to leisti, likę maždaug 10 procentų gausių ir kiek daugiau – apie 20 procentų – vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių to taip pat nedaro, tačiau dėl kitos priežasties. Kalbant apie namų ūkius visoje populiacijoje, pažymėtina, kad lyginant su gausių ir vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkiais, mažesnė namų ūkių visoje populiacijoje dalis, apytiksliai 42 procentai, keičia susidėvėjusius ar sulūžusius baldus, tačiau didesnė dalis tokių namų ūkių gali sau tai leisti, o kita, taip pat didesnė namų ūkių visoje populiacijoje dalis nekeičia susidėvėjusių ar sulūžusių baldų dėl kitos priežasties (žiūrėti 12 pav.). Atsižvelgiant į ganėtinai nemenką gausių ir vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių dalį, kuri nekeičia susidėvėjusių ar sulūžusių baldų dėl nepalankios materialinės padėties, tikėtina, jog viena iš šeimos politikos priemonių – būsto išlaidų kompensacija, pavyzdžiui, reikalingų baldų atnaujinimui, neužtikrina tiek gausių, tiek vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių poreikių (Finansinių paskatų ir paslaugų jaunoms ar vaikų auginančioms šeimoms plėtros galimybių analizės tyrimas, 2018).

13 pav. Mokėjimo už būstą finansinės naštos įvertinimas, Proc.

Gausių ir vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių atsakymai į klausimą apie tai, ar mokėjimas už būstą yra didelė finansinė našta pasiskirstė ganėtinai panašiai. Kone 66 procentai gausių ir apie 62 procentai vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių teigia, kad tai yra šiokia tokia našta, kita dalis, apytiksliai 17 procentų gausių ir beveik 6 procentais mažiau vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių

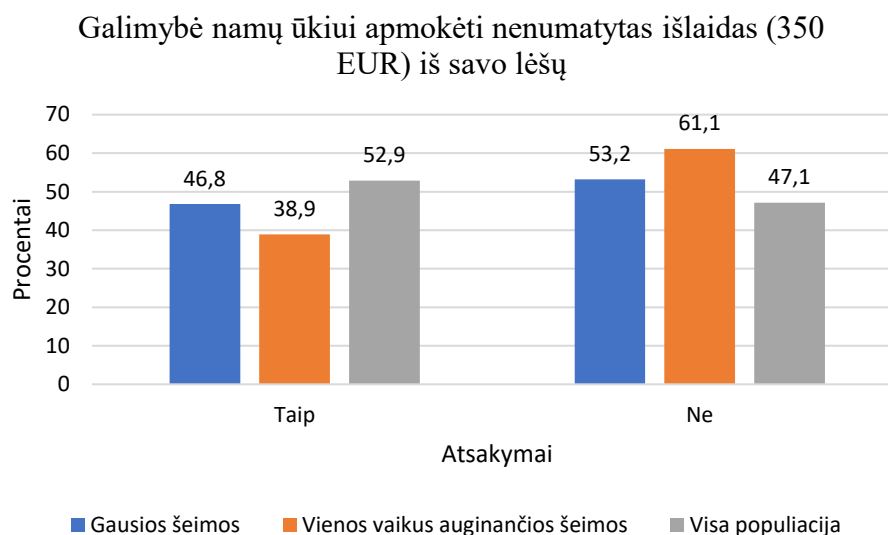
deklaruoja, kad mokėjimas už būstą yra labai didelė našta, o likusi dalis, atitinkamai kone 18 ir 15 procentų nurodo, jog tai nėra jokia našta. Aptariant situaciją namų ūkių visoje populiacijoje tarpe, galima teigti, kad didžioji dalis, beveik 63 procentai namų ūkių nurodė, kad mokėjimas už būstą yra šioji tokia našta, t. y. daugiau nei vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių, tačiau mažiau nei gausių šeimų namų ūkių atveju. Be to, pažymėjusių, jog mokėjimas už būstą yra labai didelė našta – buvo apie 16 procentų namų ūkių visoje populiacijoje, t. y. mažiausiai lyginant su dviem nagrinėjamų šeimų namų ūkiais, tuo tarpu atsakiusių, kad mokėjimas už būstą iš viso nėra jokia našta, buvo beveik 22 procentai namų ūkių visoje populiacijoje – daugiausiai palyginus su dviem nagrinėjamų šeimų namų ūkiais (žiūrėti 13 pav.). Akcentuojant du pirmuosius aspektus, pažymėtina, jog nepakankamos pajamos, kas šiuo atveju sąlygoja aukštą skurdo rizikos lygį – maždaug 31 procentą gausių ir apie 53 procentus vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių tarpe ir skurdo rizikos gyli – apytiksliai 23 procentus gausių ir maždaug 27 procentus vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių tarpe, sudaro tokią situaciją, jog mokėjimas už gyvenamąjį būstą tampa nemenku iššūkiu ir todėl nėra galimybės visa apimtimi patenkinti šių šeimų poreikių.

14 pav. Galimybė namų ūkiui sau leisti kas antrą dieną valgyti mėsos, žuvies ar lygiaverčio vegetariško maisto, Proc.

Didžioji dalis tiek gausių, tiek vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių, t. y. atitinkamai apie 86 ir 88 procentai, atsakydami į klausimą apie galimybę sau, kaip namų ūkiui, leisti kas antrą dieną valgyti mėsos, žuvies ar lygiaverčio vegetariško maisto, atskleidė, jog tokio pobūdžio galimybė abiejų nagrinėjamų šeimų namų ūkių tarpe egzistuoja, likę, maždaug 14 procentų gausių ir tik keletą procentų mažiau vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių, pažymėjo, kad tokios galimybės neturi. Ganėtinai panašiai yra ir namų ūkių visoje populiacijoje atveju, kur didžiajai daugumai (86,7 proc.) šių namų ūkių yra galimybė sau leisti kas antrą dieną valgyti mėsos, žuvies ar lygiaverčio vegetariško maisto, tuo tarpu

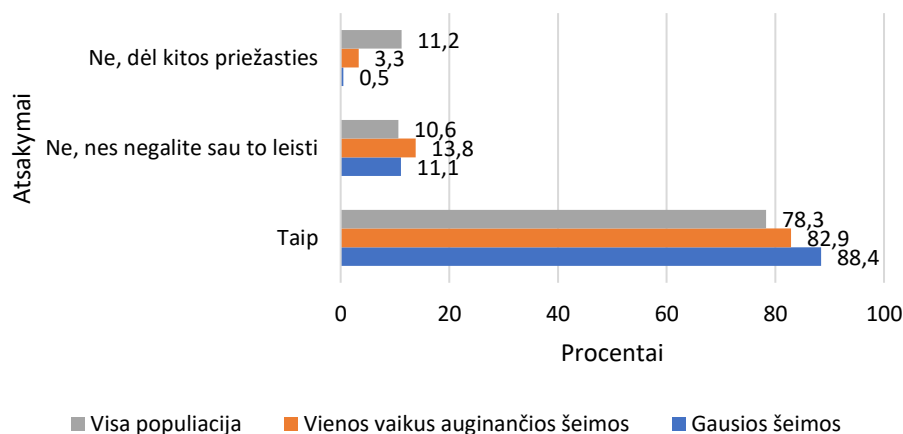
maždaug 13 procentų pastarosios galimybės neturi (žiūrėti 14 pav.). Maistas, kaip poreikis, yra plačiai akcentuojamas Vaišneiderienės (2015), kurios teigimu, kiek daugiau nei pusei (maždaug 53 proc.) būtent gausių šeimų šis poreikis dėl pinigų stokos nėra visiškai patenkinamas. 2020 metų analizuojamu gausių ir vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių atveju pastebima, kad nors ir nemenka šių šeimų namų ūkių dalis turi galimybę kas antrą dieną valgyti mėsos, žuvies ar lygiaverčio vegetariško maisto, tačiau pastarasis, su maistu susijęs poreikis visgi vyrauja.

15 pav. Galimybė namų ūkiui apmokėti nenumatytas išlaidas (350 EUR) iš savo lėšų, Proc.

Mažiau nei pusė, t. y. apie 47 procentai gausių ir 39 procentai vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių, atsakydami į klausimą apie galimybę apmokėti nenumatytas išlaidas (350 Eur) iš savo lėšų, pažymėjo, jog turi tokią galimybę, tuo tarpu didesnė dalis, apytiksliai 53 procentai gausių ir šiek tiek daugiau – apie 61 procentas – vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių neturi galimybės apmokėti minėtų nenumatytų išlaidų. Priešinga situacija išvelgiama stebint namų ūkius visoje populiacijoje, kur didžioji dalis, kone 53 procentai tokių namų ūkių turi galimybę apmokėti minėtos sumos nenumatytas išlaidas iš savo lėšų, tuo tarpu likę, maždaug 47 procentai šios galimybės neturi (žiūrėti 15 pav.). Atsižvelgiant į tų gausių ir vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių dalį, kuri negali apmokėti nenumatytų išlaidų iš savo lėšų dėl pernelyg menkos valstybės paramos, galima teigti, jog ne veltui egzistuoja toks aukštas skurdo rizikos lygis (apytiksliai 31 proc. gausių ir apie 53 proc. vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkiuose) ir gylis (maždaug 23 proc. gausių ir apie 27 proc. vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkiuose) tarp nagrinėjamų šeimų namų ūkių, kas ir lemia įvairių šeimų poreikių nepatenkinimą.

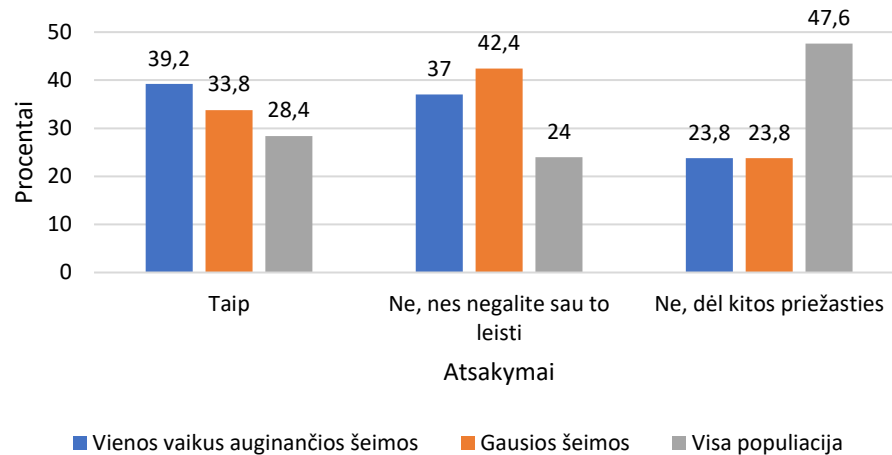
Ar keičiate bent dalį susidėvėjusių drabužių naujais, ne dėvėtais drabužiais?

16 pav. Galimybė keisti bent dalį susidėvėjusių drabužių naujais, ne dėvėtais drabužiais, Proc.

Didžioji dauguma, apytiksliai 88 procentai asmenų iš gausių ir tik maždaug 6 procentais mažiau asmenų iš vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių, atsakydami į klausimą apie tai ar keičia bent dalį susidėvėjusių drabužių naujais, ne dėvėtais drabužiais, sureagavo teigiamai, maždaug 11 procentų apklaustųjų iš gausių šeimų ir keliais procentais daugiau respondentų iš vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių nurodė neigiamą atsakymą, kadangi negali sau to leisti, likusių atitinkamai maždaug 1 ir 3 procentų atsakymai taip pat yra neigiami, tačiau priežastis, dėl kurios nekeičia minėtų dalykų, yra kita. Visa tai palyginus su asmenimis iš namų ūkių visoje populiacijoje, galima teigti, kad apie 78 procentai tokių asmenų keičia bent dalį susidėvėjusių drabužių naujais, ne dėvėtais drabužiais, t. y. mažiau nei asmenys iš dviejų nagrinėjamų šeimų namų ūkių, taip pat beveik 11 procentų tokių asmenų nekeičia, nes negali sau to leisti – mažiau nei asmenys iš dviejų nagrinėjamų šeimų namų ūkių ir apie 11 procentų asmenų nekeičia minėtų dalykų dėl kitos priežasties – daugiau nei asmenys iš gausių ir vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių (žiūrėti 16 pav.). Vaisneiderienės (2015) atlikto tyrimo rezultatai, kurių metu paaiškėjo, jog maždaug 40 procentų gausių šeimų trūksta pinigų drabužių įsigijimui, iš dalies atsispindi ir 2020 metų tiek gausių, tiek vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių situacijoje, kadangi nors ir nedidelė šių šeimų namų ūkių dalis dėl pinigų stokos neturi galimybės visaverčiai patenkinti vieno iš bazinių poreikių, tačiau tokių atvejų visgi pasitaiko.

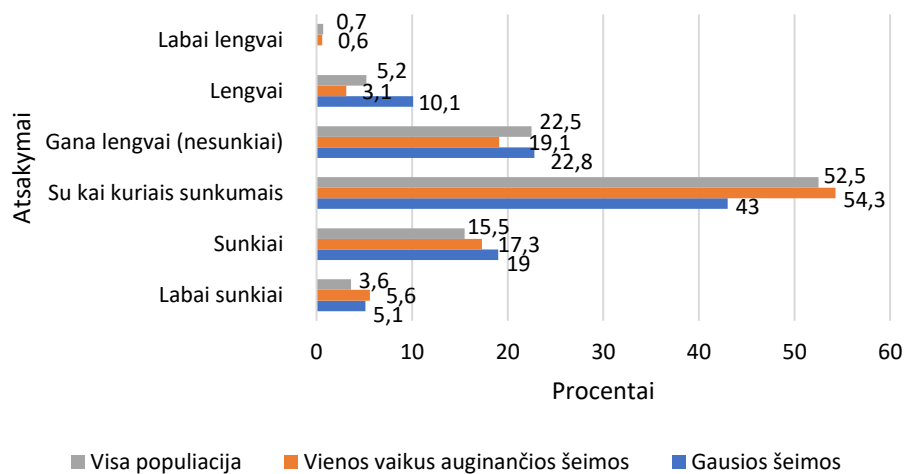
Ar Jūs reguliariai dalyvaujate laisvalaikio veikloje, už kurią reikia mokėti?

17 pav. Galimybė reguliariai dalyvaujate laisvalaikio veikloje, už kurią reikia mokėti, Proc.

Pastebėtina, jog daugiau asmenų iš gausių šeimų namų ūkių (39,2 proc.), lyginant su asmenimis iš vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių (33,8 proc.), reguliariai dalyvauja laisvalaikio veikloje, už kurią reikia mokėti. Asmenų iš gausių šeimų namų ūkių, reguliariai nedalyvaujančių minėtoje veikloje dėl negalėjimo sau to leisti, yra 37 procentai, o asmenų iš vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių yra daugiau, apie 42 procentus. Apytiksliai 24 procentai asmenų tiek iš gausių, tiek iš vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių pažymėjo, jog taip pat nevykdo minėtos veiklos, tačiau priežastis yra kita. Skirtingai nei asmenų iš aptartų šeimų namų ūkių atveju, didžioji dauguma, t. y. beveik 48 procentai asmenų iš namų ūkių visoje populiacijoje reguliariai nedalyvauja laisvalaikio veikloje, už kurią reikia mokėti dėl kitos priežasties, kita dalis, 24 procentai nedalyvauja dėl negalėjimo sau to leisti ir likę maždaug 28 procentai reguliariai dalyvauja aptariamoje veikloje (žiūrėti 17 pav.). Vaisneiderienės (2015) atlikto tyrimo rezultatai atskleidė dar vieną gausių šeimų poreikį – kultūriniai renginiai, kas priskiriama laisvalaikio veiklai, kadangi net daugiau nei pusei (maždaug 57 proc.) respondentų nepakanka pajamų užtikrinti šį poreikį. Panaši situacija pastebima ir 2020 tiek gausių, tiek vienu vaikų auginančių šeimų namų ūkių narių atveju, nes pakankamai nemenka atsakiusiųjų dalis (atitinkamai 37 proc. ir 42,4 proc.) dėl pinigų trūkumo neturi galimybės nuolat dalyvauti apmokamoje laisvalaikio veikloje.

Kaip namų ūkis verčiasi (suduria galą su galu)?

18 pav. Namų ūkio vertimosi (sudūrimo galo su galu) įvertinimas, Proc.

Lentelė nr. 6. Vidutinė mažiausia reikalinga pinigų suma per mėnesį, kad namų ūkis galėtų sudurti galą su galu, Eur.

	Gausios šeimos	Vienos vaikus auginančios šeimos	Visa populiacija
Minimali suma	200	200	1
Maksimali suma	3 000	7 000	7 000
Vidurkis	1 402	1 033	944

Į klausimą apie tai, kaip gausios ir vienos vaikus auginančios šeimos verčiasi (suduria galą su galu), buvo atsakyta sekančiu būdu: daugiau nei pusė (54,3 proc.) gausių šeimų ir mažiau nei pusė, t. y. 43 procentai vienu vaikus auginančių šeimų susiduria tik su kai kuriais sunkumais, kiek daugiau nei antradalis gausių ir beveik antradalis vienu vaikus auginančių šeimų gana lengvai (nesunkiai) suduria galą su galu, 19 procentų gausių ir keliais procentais mažiau vienu vaikus auginančių šeimų verčiasi sunkiai, labai sunkiai verčiasi atitinkamai apie 6 ir 5 procentai, tuo tarpu lengvai verčiasi maždaug 10 procentų gausių ir tik apytiksliai 3 procentai vienu vaikus auginančių šeimų. Pažymėtina, kad tik labai menka vienu vaikus auginančių šeimų dalis, t. y. nepilnas 1 procentas, pareiškė, kad verstis joms yra

labai lengva. Kaip ir abiejų aptartų šeimų namų ūkių atveju, dauguma (52,5 proc.) namų ūkių visoje populiacijoje taip pat susiduria su kai kuriais sunkumais, gana lengvai (nesunkiai) ir lengvai susiduria atitinkamai apie 30 procentų ir 5 procentai atsakiusiųjų – mažiau nei gausių, tačiau daugiau nei vienų vaikus auginančių šeimų namų ūkiai, taip pat lyginant su dviem nagrinėjamomis šeimomis, sunkiai ir labai sunkiai verčiasi mažesnė namų ūkių visoje populiacijoje dalis – atitinkamai apie 16 ir 4 procentai ir, galiausiai, labai lengvai verčiasi 0,7 procento namų ūkių visoje populiacijoje, t. y. vienu procentiniu punktu daugiau nei vienų vaikus auginančių šeimų namų ūkių atveju (žiūrėti 18 pav.). Aptariamų šeimų namų ūkių buvo prašoma nurodyti ir mažiausią reikalingą pinigų sumą, kad jie galėtų sudurti galą su galu. Minimalią sumą tiek gausių, tiek vienų vaikus auginančių šeimų namų ūkiai nurodė 200 eurų, tuo tarpu namų ūkiai visoje populiacijoje – vos 1 eurą, maksimali suma gausių šeimų namų ūkių tarpe siekė 3 000 eurų, vienų vaikus auginančių šeimų namų ūkių, taip pat ir namų ūkių visoje populiacijoje tarpe – daugiau nei dvigubai – 7 000 eurų. Vidutinė mažiausia reikalinga pinigų suma gausių šeimų namų ūkiuose sudarė beveik pusantro tūkstančio eurų, vienų vaikus auginančių šeimų namų ūkiuose – keliais šimtais eurų mažiau, o namų ūkiuose visoje populiacijoje vidurkis nesiekė net 1 000 eurų, kas visais šiais atvejais nemenkai skiriasi nuo 2020 metais Lietuvoje buvusio vidutinio darbo užmokesčio – kiek daugiau nei 900 eurų (Lietuvos statistikos departamentas, 2021) (žiūrėti lentelę nr. 6). Galima teigti, jog tų šeimų namų ūkiai, kurie susiduria su kai kuriais sunkumais, verčiasi sunkiai ar net labai sunkiai – vienokiu ar kitokiu būdu susiduria su pajamų nepakankamumu, kas ir sąlygoja aukštą tiek skurdo rizikos lygį, tiek gylį gausių ir vienų vaikus auginančių šeimų namų ūkių tarpe.

IŠVADOS

1. Šeimos politikos tikslai daugiausia yra susiję su tokių socialinių rizikų, kaip skurdas, socialinė atskirtis, mažinimu, taip pat gimstamumo, moterų ir vyrų lygybės skatinimu bei darbo ir šeimos pareigų suderinimu. Kalbant apie šeimos politikos modelius, tai pagrindiniai yra siejami su pinigine (išmokomis) ir nepinigine (paslaugomis) parama, taip pat darbo rinkos bei lygybės aspektais. Dažniausiai išskiriamos tokios šeimos politikos priemonės kaip išmokos šeimoms ir vaikams, mokesčių lengvatos, motinystės / tėvystės, vaiko priežiūros atostogos, švietimo ir vaiko priežiūros paslaugos, su šeimos gyvenimu susiję teisės aktai. Neretai yra akcentuojamos ir kitos priemonės, pavyzdžiui, infrastruktūra reikalinga teikiant vaiko priežiūros paslaugas, konsultacijos dėl darbo ir įsipareigojimų šeimai derinimo, psichologo pagalba šeimoms.
2. Vaikams iš vienų vaikus auginančių šeimų yra skiriama universali, beveik 86 eurus per mėnesį siekianti išmoka, tuo tarpu vaikams iš gausių šeimų minėta išmoka yra didesnė ir sudaro maždaug 136 eurus per mėnesį. Viena vertus, gausioms šeimoms, skirtingai nei vienoms vaikus auginančioms šeimoms, yra suteikiama apie 137 eurų valstybinė pensija, 276 eurų valstybinė šalpos išmoka ir šeimos kortelė, skirta pasinaudoti gausioms šeimoms teikiamomis lengvatomis bei nuolaidomis. Kita vertus, vienoms vaikus auginančioms šeimoms, kitaip nei gausioms šeimoms, teikiama maždaug 88 eurus siekianti vaiko išlaikymo išmoka.
3. Gausioms ir vienoms vaikus auginančioms šeimoms valstybės teikiama parama nėra visiškai pakankama, kadangi nemenka gausių ir ypač vienų vaikus auginančių šeimų dalis gyvena skurde. Pirmoji hipotezė – gausių šeimų namų ūkiuose labiausiai skursta gyvenantys kaime ir turintys žemesnio lygio išsilavinimą asmenys ir antroji hipotezė – vienų vaikus auginančių šeimų namų ūkiuose labiausiai skursta gyvenančios kaime ir turinčios žemesnio lygio išsilavinimą moterys – pasitvirtino tik iš dalies, kadangi labiausiai skurdą lemiantys veiksniai gausiose ir vienose vaikus auginančiose šeimose yra tik žemesnio, t. y. pagrindinio, vidurinio ir profesinio išsilavinimo turėjimas.
4. Pagal vartojimo išlaidų struktūrą, tiek gausių, tiek vienų vaikus auginančių šeimų pajamos iš esmės yra skiriamos maistui ir nealkoholiniams gėrimams. Šioms šeimoms dažniausiai pakanka turimų pinigų kas antrą dieną valgyti mėsos, žuvies ar lygiaverčio vegetariško maisto, keisti bent dalį prastos būklės drabužių naujais, taip pat keisti susidėvėjusius ar sulūžusius baldus. Didesnei gausių šeimų, skirtingai nei vienų vaikus auginančių šeimų daliai pakanka pinigų reguliariai lankytis mokamoje laisvalaikio veikloje. Nagrinėtoms gausioms, kaip ir vienoms vaikus auginančioms šeimoms pinigų trūkumas daugiausiai pasireiškia per galimybę

gauti odontologo paslaugas, mokėti už būstą ir apmokėti neplanuotas, 350 eurų išlaidas. Gausių ir vienu vaikų auginančių šeimų gaunamos vidutinės pajamos iš darbinės veiklos, taip pat socialinės išmokos yra pernelyg menkos, todėl ne iki galo užtikrina šių šeimų poreikius. Daugiau nei 50 proc. vienu vaikų auginančių ir kiek mažiau nei pusė gausių šeimų visgi susiduria su sunkumais, ir tam, kad pagerėtų tokių šeimų materialinė gerovė, gausioms šeimoms reikia vidutiniškai kone 1,5 tūkst. eurų, tuo tarpu vienoms vaikų auginančioms šeimoms – šiek tiek virš 1 tūkst. eurų per mėnesį. Beveik antradalis vaikų iš gausių ir maždaug dešimtadalis vaikų iš vienu vaikų auginančių šeimų visiškai nelanko vaiko priežiūros įstaigų. Daugumai gausių ir vienu vaikų auginančių šeimų dalyvavimas darbo rinkoje nėra trukęs ilgiau nei pusę metų. Pagrindiniame darbe dažniausiai dirbama standartinį 40 darbo valandų skaičių per savaitę. Asmenys iš gausių šeimų darbine veikla užsiima trumpiau nei 30 valandų per savaitę dėl vaikų priežiūros, tuo tarpu asmenys iš vienu vaikų auginančių šeimų – dėl mokymosi.

REKOMENDACIJOS

1. Šeimos politiką formuojančioms ir įgyvendinančioms institucijoms tęsti tyrimus siekiant kuo geriau įvertinti gausių ir vienu vaikų auginančių šeimų gyvenimo sąlygas.
2. Šeimos politiką formuojančioms ir įgyvendinančioms institucijoms svarstyti didinti paramą gausioms ir vienoms vaikų auginančioms šeimoms, siekiant pagerinti šių šeimų finansinę gerovę ir taip patenkinti jų poreikius, taip pat spręsti beveik antradalio vaikų iš gausių šeimų ir maždaug dešimtadalio vaikų iš vienu vaikų auginančių šeimų vaiko priežiūros įstaigų nelankymo problemą bei tobulinti darbo ir šeimos derinimo intervencijas tam, kad dirbantiems asmenims, nepaisant jų vaikų priežiūros, būtų užtikrinama galimybė dirbti standartinį darbo valandų skaičių.

LITERATŪRA

1. Aidukaitė, J. ir Senkuvienė, K., 2019. The Family Support System in Lithuania: Experts' Views and Citizens' Evaluation, *Problemy Polityki Społecznej*, p. 26-46. Prieiga per internetą: < <http://www.problemypolitykispolecznej.pl/The-family-support-system-in-Lithuania-nExperts-views-and-citizens-evaluation,122267,0,2.html> > [žiūrėta 2022 04 19];
2. Aidukaitė, J., Bogdanova, N., ir Guogis, A., 2012. Gerovės valstybės kūrimas Lietuvoje: mitas ar realybė? 412 p.; p. 5; p. 27; p. 30. Prieiga per internetą: < https://www.lstc.lt/wp-content/uploads/2019/04/Geroves_valstybes_kurimas_visas.pdf > [žiūrėta 2022 04 19];
3. Alcock, P., 2016. *Why We Need Welfare: Collective Action for the Common Good*, 204 p. Prieiga per internetą: < https://www.researchgate.net/publication/306213825_Why_We_Need_Welfare_Collective_Action_for_the_Common_Good > [žiūrėta 2022 09 23];
4. Alifanovienė, D., Kepalaitė, A. ir Striškienė, O., 2014. Socioekonominė daugiavaikių šeimų situacija ir bendruomenės pagalbos galimybių analizė, *Šiauliai: Šiaulių universitetas*, p. 53-69. Prieiga per internetą: < <https://e-journals.ku.lt/journal/TBB/article/1909/info> > [žiūrėta 2022 09 23];
5. Borsenberger, M., Fleury, Ch. ir Dickes, P., 2016. Welfare regimes and social cohesion regimes: do they express the same values? p. 1-36. Prieiga per internetą: < [https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10072913/1/Borsenberger_et%20al\(2016\)_Welfare%20regimes%20and%20social%20cohesion%20regimes_European%20Societies.pdf](https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10072913/1/Borsenberger_et%20al(2016)_Welfare%20regimes%20and%20social%20cohesion%20regimes_European%20Societies.pdf) > [žiūrėta 2022 10 23];
6. Bučaitė-Vilkė, J. et al, 2020. Šeimos vertina vaikų priežiūros paslaugas, tačiau ar jas renkasi? Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, Demografinių tyrimų centras, p. 1-3. Prieiga per internetą: < <http://kartosirseimos.lt/wp-content/uploads/2020/01/Informacinis-biuletinis.pdf> > [žiūrėta 2022 04 16];
7. Collste, D., 2015. The Paradox of Redistribution: A System Dynamics Translation, 35 p. Prieiga per internetą: < <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:860556/FULLTEXT01.pdf> > [žiūrėta 2022 05 02];
8. Dean, H., 2020. Understanding Human Need, 224 p. Prieiga per internetą: < https://books.google.lt/books?id=avDcDwAAQBAJ&pg=PA78&lpg=PA78&dq=bradshaw+taxonomy+of+needs&source=bl&ots=EKFXOiHg3l&sig=ACfU3U3nP5K_6HQBz7jDshTTCWW6T0AgRg&hl=lt&sa=X&ved=2ahUKEwiyg_nfgJD8AhXk-

- [yoKHcx0Bg44HhDoAXoECAMQAw#v=onepage&q=bradshaw%20taxonomy%20of%20needs&f=false](https://www.researchgate.net/publication/358123456) > [žiūrėta 2022 11 16];
9. Den Dulk, L. Yerkes, M. A. ir Peper, B., 2018. Work-family policies within the workplace, p. 139-151 p. Prieiga per internetą: < <https://brampeper.com/wp-content/uploads/2020/01/2018-ch11.pdf> > [žiūrėta 2022 09 25];
  10. Finansinių paskatų ir paslaugų jaunoms ar vaikus auginančioms šeimoms plėtros galimybių analizės tyrimas, 2018. 144 p. Prieiga per internetą: < https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/veiklos-sritys/seima/seimos-politika/SADM%20seimos%20politika_galutine%20ataskaita.pdf > [žiūrėta 2022 10 16];
  11. Garland, D., 2015. The Welfare State: A Fundamental Dimension of Modern Government, p. 327-364. Prieiga per internetą: < https://www.researchgate.net/publication/273306599_The_Welfare_State_A_Fundamental_Dimension_of_Modern_Government > [žiūrėta 2022 05 02];
  12. Gauthier, A. H., 2013. Family Policy and Fertility: Do Policies Make a Difference? p. 269-287. Prieiga per internetą: < https://www.researchgate.net/publication/304793117_Family_Policy_and_Fertility_Do_Policies_Make_a_Difference/stats > [žiūrėta 2022 05 03];
  13. Golombok, S. et al, 2016. Single Mothers by Choice: Mother–Child Relationships and Children’s Psychological Adjustment, p. 409-418. Prieiga per internetą: < https://www.researchgate.net/publication/294277524_Single_Mothers_by_Choice_Mother-Child_Relationships_and_Children%27s_Psychological_Adjustment > [žiūrėta 2022 05 02];
  14. Goodyear, R., Kukutai, T. ir Hohmann-Marriott, B., 2020. New Zealand population review, 136 p. Prieiga per internetą: < https://population.org.nz/wp-content/uploads/2021/02/NZPR-Vol-46_full-journal_final.pdf > [žiūrėta 2022 05 10];
  15. Gough, I., 2020. Defining floors and ceilings: the contribution of human needs theory, p. 208-219. Prieiga per internetą: < <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/15487733.2020.1814033?needAccess=true&role=button> > [žiūrėta 2022 09 30];
  16. Gugushvili, D. ir Laenen, T., 2020. Two decades after Korpi and Palme’s “paradox of redistribution”: What have we learned so far and where do we take it from here? 16 p. Prieiga per internetą: < <https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/CE85800A38AC83F9EEAA1AD45880CC47/S2169976320000248a.pdf/t> >

- [wo decades after korpi and palmes paradox of redistribution what have we learned so far and where do we take it from here.pdf](#) > [žiūrėta 2022 09 17];
17. Guogis, A. ir Svirbutaitė-Krutkienė, G., 2020. Gerovės valstybės sampratos ir matavimų problemos, p. 9-26; p. 11. Prieiga per internetą: < <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/2fefc339-8c36-4663-9e58-56ec4edd3aa4/content> > [žiūrėta 2022 05 02];
  18. Guogis, A., 2000. Socialinės politikos modeliai, p. 5-32; p. 26. Prieiga per internetą: < https://www.researchgate.net/publication/263586801_Socialines_politikos_modeliai_-_I_dalis_Part_1 > [žiūrėta 2022 09 23];
  19. Gvaldaitė, L. ir Kirilova, A., 2014. Subsidiarumo apraiškos ir perspektyvos šeimos politikoje Lietuvoje, Vilnius: Vilniaus universitetas, p. 249-273, p. 255. Prieiga per internetą: < <https://e-journals.ku.lt/journal/TBB/article/1949/info> > [žiūrėta 2022 05 06];
  20. Hengstebeck, N. D., Helms, H. M. ir Crosby, D. A., 2016. Family Policies, USA: University of North Carolina at Greensboro, 6 p. Prieiga per internetą: < https://www.researchgate.net/publication/291698586_Family_Policies > [žiūrėta 2022 10 02];
  21. Jacobson, T. ir Chang, L., 2022. Sen's Capabilities Approach and the Measurement of Communication Outcomes, p. 110-131. Prieiga per internetą: < <https://www.jstor.org/stable/pdf/10.5325/jinfopoli.9.2019.0111.pdf> > [žiūrėta 2022 11 08];
  22. Jančaitytė, R., 2004. Šeimos politika socialinės gerovės valstybėse, Vilnius: Socialinių tyrimų institutas, p. 57-63. Prieiga per internetą: < http://www.elibrary.lt/resursai/LMA/Filosofija/Fil057_063.pdf > [žiūrėta 2022 09 02];
  23. Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E., 2011. Viešosios šeimos politikos realumas: galimybės nustatyti priemonių ryšį su rezultatu, Vilnius: Teisės institutas, p. 39-76. Prieiga per internetą: < <http://teise.org/wp-content/uploads/2016/10/2011-3-kavoliunaite.pdf> > [žiūrėta 2022 09 02];
  24. Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E., 2017. *Visuomenės dalyvavimas formuojant šeimos politiką Lietuvoje: daktaro disertacija*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 288 p. Prieiga per internetą: < <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:22717245/datastreams/MAIN/content> > [žiūrėta 2022 09 02];
  25. Klimczuk, A., 2017. Welfare State, 7 p. Prieiga per internetą: < https://www.researchgate.net/publication/323168185_Welfare_State > [žiūrėta 2022 05 02];

26. Lancker, W. ir Van den Heede, A., 2019. Economic equality and the welfare state, 32 p. Prieiga per internetą: < <https://soc.kuleuven.be/ceso/spsw/workingpaperseries/2019/ceso-spsw-2019-02> > [žiūrėta 2022 09 28];
27. Laperriere, M. ir Orloff, A. S., 2018. Gender and Welfare States, p. 51-78. Prieiga per internetą: < https://www.researchgate.net/publication/325605207_Gender_and_Welfare_States > [žiūrėta 2022 05 02];
28. Lazutka, R. et al, 2008. *Socialinė parama Lietuvoje: remiamųjų padėtis ir paramos rezultatai*, Vilnius: Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Socialinių tyrimų institutas, p. 174-216. Prieiga per internetą: < https://lsta.lt/download/2008_SOCIALINE_PARAMA LIETUVOJE_visas.pdf?fbclid=IwAR2rLEGbru-UoqqbwDZZyzPoaCKQZ6dI82F98jQJBuL-8rAQXp-Q9k-mg0 > [žiūrėta 2022 10 15];
29. Maslauskaitė, A. et al, 2004. Šeimos deinstitutionalizacija: raida, priežastys ir iššūkiai šeimos politikai, Vilnius, p. 4-16. Prieiga per internetą: < <https://www.lgl.lt/assets/Seimos-politika-20041.pdf> > [žiūrėta 2022 05 01];
30. McNaughton, N., 2018. The Welfare State, p. 33-37. Prieiga per internetą: < https://www.researchgate.net/publication/327124821_The_Welfare_State > [žiūrėta 2022 05 02];
31. Mizaras, V. et al, 2014. Socialinės, ekonominės ir teisinės priemonės siekiant šeimų stabilumo, 276 p. Prieiga per internetą: < https://teise.org/wp-content/uploads/2016/07/Social_ekonom_teisines_priemones.pdf > [žiūrėta 2022 04 22];
32. Mucha-Leszko, B. ir Kakol, M., 2014. Welfare States in Europe or the European Welfare State, p. 35-50. Prieiga per internetą: < https://www.researchgate.net/publication/329359525_Welfare_States_in_Europe_or_the_European_Welfare_State > [žiūrėta 2022 05 02];
33. Nieuwenhuis, R. ir Van Lanck, W., 2020. The Palgrave Handbook of Family Policy, 727 p. Prieiga per internetą: < <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/978-3-030-54618-2.pdf?pdf=button> > [žiūrėta 2022 05 02];
34. Nugroho, W. S., 2018. Role of State and Welfare State: From Commons, Keynes to Esping-Andersen, p. 11-25. Prieiga per internetą: < https://www.researchgate.net/publication/328527917_ROLE_OF_STATE_AND_WELFARE >

- [STATE FROM COMMONS KEYNES TO ESPING-ANDERSEN](#) > [žiūrėta 2022 09 23];
35. Nyby, J., 2020. Politicising Finnish family policy reform 2007-2017, 79 p. Prieiga per internetą: < https://www.researchgate.net/publication/361789830_Politicising_Finnish_family_policy_reform_2007-2017 > [žiūrėta 2022 09 17];
36. Obradovic, N., 2021. Bosnia and Herzegovina's Family Policy Challenges in Meeting the European Union's Standards and Recommendations, p. 347-366. Prieiga per internetą: < https://www.researchgate.net/publication/357299964_Bosnia_and_Herzegovina%27s_Family_Policy_Challenges_in_Meeting_the_European_Union%27s_Standards_and_Recommendations > [žiūrėta 2022 09 02];
37. Poškus, A., 2020. Dalelių skaičiavimo statistinių dėsnimų tyrimas, Vilnius: Vilniaus universitetas, 33 p. Prieiga per internetą: < <http://web.vu.lt/ff/a.poskus/files/2013/09/Nr05.pdf> > [žiūrėta 2022 05 05];
38. Richardson, D. et al, 2020. Families, Family Policy and the Sustainable Development Goals. Florence: Innocenti Research Report, UNICEF Office of Research, 276 p. Prieiga per internetą: < <https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/Families%20family%20policy%20and%20the%20SDGs.pdf> > [žiūrėta 2022 09 02];
39. Saar, M., Sojka, B. ir Runfors, A., 2022. Welfare Deservingness for Migrants: Does the Welfare State Model Matter? 11 p. Prieiga per internetą: < <https://www.cogitatiopress.com/socialinclusion/article/view/4818/4818> > [žiūrėta 2022 10 23];
40. Saraceno, Ch., 2013. Family policies, 19 p. Prieiga per internetą: < https://www.researchgate.net/publication/261062979_Family_policies > [žiūrėta 2022 10 06];
41. Senkuvienė, K., 2018. Šeimos politikos problemos Lietuvoje: prieš tai buvusių tyrimų analizė, Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centro Socialinės gerovės institutas, p. 92-107. Prieiga per internetą: < <https://www.zurnalai.vu.lt/STEPP/article/view/11903/10511> > [žiūrėta 2022 10 27];
42. Senkuvienė, K., 2021. *Parama gausioms šeimoms Lietuvoje: problemos ir situacija Europos sąjungos šalių kontekste: daktaro disertacija*, Vilnius: Vytauto didžiojo universitetas, Lietuvos

- socialinių tyrimų centras, Kauno technologijos universitetas, p. 182. Prieiga per internetą: < <https://www.lituanistika.lt/content/95696> > [žiūrėta 2022 05 14];
43. Skubiejūtė, G., 2020. Vienų motinų šeimos Lietuvos šeimos įstatymų kontekste, 21 p.; p. 12. Prieiga per internetą: < <https://www.zurnalai.vu.lt/STEPP/article/view/15392/17001> > [žiūrėta 2022 09 23];
44. Skubiejūtė, G., 2021. *Paramos šeimai politika Lietuvoje ir vienų motinų šeimos: daktaro disertacija*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 328 p.; p. 27 Prieiga per internetą: < <https://epublications.vu.lt/object/elaba:114494363/> > [žiūrėta 2022 09 23];
45. Skučienė, D. et al, 2018. Socialinių išmokų vaidmuo mažinant skurdą ir pajamų nelygybę naujųjų socialinės rizikos grupių gyvenimo kelyje, 161 p. Prieiga per internetą: < https://virtualbiblioteka.vu.lt/primo-explore/fulldisplay?docid=VUB01000938523&context=L&vid=VU&lang=lt_LT&search_scope=VU_IG_ALL&adaptor=Local%20Search%20Engine&tab=default_tab&query=any,contains,Socialini%C5%B3%20i%C5%A1mok%C5%B3%20vaidmuo%20ma%C5%BEinant%20skurd%C4%85%20ir%20pajam%C5%B3%20nelygyb%C4%99%20%E2%80%9Enauj%C5%B3%E2%80%9C%20socialin%C4%97s%20rizikos%20grupi%C5%B3%20gyvenimo%20kelyje&offset=0 > [žiūrėta 2022 11 11];
46. Sobotka, T., 2011. Reproductive decision-making in a macro-micro perspective (REPRO): Synthesis and Policy Implications, Vienna: Vienna Institute of Demography, Austrian Academy of Sciences, 128 p. Prieiga per internetą: < https://www.oeaw.ac.at/fileadmin/subsites/Institute/VID/PDF/Publications/EDRP/edrp_2011_01.pdf > [žiūrėta 2022 10 16];
47. Southby, J., 2019. Family Friendly Policy (Maternity, Paternity, Adoption and Shared Parental Leave), 53 p. Prieiga per internetą: < https://lseat.org.uk/images/ImportantPolicies/HR_Policies_Jan_2020/Item_8.16_-_Family_Friendly_Policy_2019.pdf > [žiūrėta 2022 09 27];
48. Stankūnienė, V. et al, 2001. *Paramos Šeimai Politika: Samprata Ir Patyrimas : Kolektyvinė Monografija*, Vilnius: Lietuvos Filosofijos Ir Sociologijos Institutas, p. 7-18; p. 19-40; p. 15, 16, p. 24. Prieiga per internetą: < <http://demografija.lt/download/tekstai/Paramseimpol/ch1.pdf>; <http://demografija.lt/download/tekstai/Paramseimpol/ch2.pdf> > [žiūrėta 2022 10 02];

49. Stankūnienė, V. Maslauskaitė, A. ir Baublytė, M., 2013. Ar Lietuvos šeimos bus gausesnės? Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų institutas, Demografinių tyrimų institutas, 264 p.; p. 23, 30, 31, 33. Prieiga per internetą: < https://www.lstc.lt/wp-content/uploads/2019/04/Lietuvos_šeimos_visas.pdf > [žiūrėta 2022 10 24];
50. Stankūnienė, V. Maslauskaitė, A. ir Baublytė, M., 2016. Vienu motinų su vaikais šeimos Lietuvoje: demografinės ir socioekonominės charakteristikos, p. 64-85; 72 p. Prieiga per internetą: < https://www.researchgate.net/publication/312251513_Vienu_motinu_su_vaikais_šeimos_Lietuvoje_demografinės_ir_socioekonominės_charakteristikos > [žiūrėta 2022 09 23];
51. Stankūnienė, V., 2019. Šeimos politikos plėtros trajektorijos: ar skirtingų scenarijų – skirtingas efektas? Lietuvos ir Baltarusijos šeimos politikos plėtros lyginamasis vertinimas, 3 p. Prieiga per internetą: < <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/f3f7733b-a62f-4553-b979-2640cf2f9afe/content> > [žiūrėta 2022 10 17];
52. Taminskaitė, G., 2019. Socialinės (gerovės) valstybės modelio raida ir įtaka socialinei apsaugai Prancūzijoje, p. 158-177. Prieiga per internetą: < <https://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/12824/11624> > [žiūrėta 2022 05 02];
53. Titmuss, R. M., 1974. What is Social Policy? p. 138-147. Prieiga per internetą: < <http://rszarf.ips.uw.edu.pl/welfare-state/titmuss.pdf> > [žiūrėta 2022 09 23];
54. Vaišneiderienė, Ž., 2015. *Daugiavaikių šeimų lūkesčiai socialinėms paslaugoms: magistro darbas*, Vilnius: Lietuvos edukologijos universitetas, 130 p. Prieiga per internetą: < https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/118872/1/zana_vaisneideriene_md.pdf > [žiūrėta 2022 04 28];
55. Van Gasse, D. ir Mortelmans, D., 2020. Single Mothers' Perspectives on the Combination of Motherhood and Work, 19 p. Prieiga per internetą: < <https://www.mdpi.com/2076-0760/9/5/85> > [žiūrėta 2022 09 23];
56. Vorevičienė, J. ir Butkevičienė, E., 2015. Kauno miesto nevyriausybinų organizacijų vaidmuo įgyvendinant šeimos politiką, Kaunas: Kauno technologijos universitetas, p. 77-78. Prieiga per internetą: < <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/13994/4093-8837-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y> > [žiūrėta 2022 04 28];
57. Vyšniauskienė, S. ir Brazienė, R., 2017. Palankios šeimai politikos vertinimas Lietuvoje, Lietuvos socialinių tyrimų centras, 13 p. Prieiga per internetą: < <https://repository.mruni.eu/handle/007/14938> > [žiūrėta 2022 10 14];

58. Witte, 2020. Disabilities and Capabilities: A Challenge to Martha Nussbaum's Central Capabilities, 17 p. Prieiga per internetą: < <https://mackseyjournal.scholasticahq.com/article/21724-disabilities-and-capabilities-a-challenge-to-martha-nussbaum-s-central-capabilities> > [žiūrėta 2022 09 23];
59. Žalimienė, L., 2015. Šeimos paramos politika Lietuvoje: ar galime identifikuoti paradigminius pokyčius 1996-2013 metų laikotarpiu? Vilnius: Vilniaus universitetas, p. 39-61. Prieiga per internetą: < <https://core.ac.uk/download/pdf/233179182.pdf> > [žiūrėta 2022 05 27];
60. Zimmerman, S. L., 2013. Conceptualizing Family Well-Being, 201 p. Prieiga per internetą: < https://www.researchgate.net/publication/303130025_Conceptualizing_Family_Well-Being/citations > [žiūrėta 2022 05 11].

Aktualios redakcijos Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos šeimos stiprinimo įstatymas, 2017. 2017-10-19, TAR Nr. 17495. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/71039aa2b98511e7967a9645b537eb05/rXeNRjpsGl?jfwid=-230camkc> > [žiūrėta 2022 09 23];
2. Valstybinė šeimos politikos koncepcija, 2008. 2008-06-03, TAR, Nr. 69-2624. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.322152/asr> > [žiūrėta 2022 09 23].

Internetiniai šaltiniai

1. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2023. Auginu vaiką. Prieiga per internetą: < <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-parama-kas-man-priklauso/auginu-vaika?lang=lt> > [žiūrėta 2023 01 03];
2. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2023. Išmokos vaikams (išmokos kūdikio besilaukiančioms moterims, vaikus auginantiems tėvams). Prieiga per internetą: < <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/socialine-parama-seimoms-ir-vaikams/ismokos-vaikams-ismokos-kudikio-besilaukiancioms-moterims-vaikus-auginantiems-tevams?lang=lt> > [žiūrėta 2023 01 03];
3. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2020. Šeimos politika. Prieiga per internetą: < <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/seimos-politika> > [žiūrėta 2022 05 03];
4. Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2019. Nutarimas dėl minimaliojo darbo užmokesčio. < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c6d989909e4811e9aab6d8dd69c6da66> > [žiūrėta 2022 05 05];
5. Lietuvos statistikos departamentas, 2021. Lietuvos gyventojų pajamos ir gyvenimo sąlygos. Prieiga per internetą: < <https://osp.stat.gov.lt/documents/10180/9145943/Lietuvos+gyventoj%C5%B3+pajamos+ir+gyvenimo+s%C4%85lygos+%282021+m.+leidimas%29.pdf/1b786c79-be53-47a1-bd49-f0eb851ca495> > [žiūrėta 2022 05 06];
6. Lietuvos statistikos departamentas, 2021. Lietuvos gyventojų pajamos ir gyvenimo sąlygos. Absoliutaus skurdo lygis. Prieiga per internetą: < <https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-gyventoju-pajamos-ir-gyvenimo-salygos-2021/absoliutus-skurdas/absoliutaus-skurdo-lygis> > [žiūrėta 2022 05 06];
7. Lietuvos statistikos departamentas, 2021. Lietuvos vaikai. Prieiga per internetą: < <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialinis-draudimas/socialinio-draudimo-ismokos/valstybinio-socialinio-draudimo-ismokos/vaiko-prieziuros-ismoka> > [žiūrėta 2022 10 16];
8. Lietuvos statistikos departamentas, 2021. Verslas Lietuvoje. Prieiga per internetą: < <https://osp.stat.gov.lt/verslas-lietuvoje-2021/vdu> > [žiūrėta 2022 05 03];

9. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba, 2022. Noriu gauti motinystės išmoką. Prieiga per internetą: < <https://www.sodra.lt/lt/situacijos/informacija-gyventojams/noriu-gauti-motinystes-arba-tevystes-ismoka/laukiuosi-kudikio-motinystes-ismoka> > [žiūrėta 2022 05 04];
10. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba, 2023. Noriu gauti tėvystės išmoką už vaiką, gimusį (įvaikintą) po 2023 m. sausio 1 d. Prieiga per internetą: < [https://www.sodra.lt/lt/situacijos/informacija-gyventojams/noriu-gauti-motinystes-arba-tevestes-ismoka/tevestes-ismoka-uz-vaika-gimusi-po-2023-01-01](https://www.sodra.lt/lt/situacijos/informacija-gyventojams/noriu-gauti-motinystes-arba-tevystes-ismoka/tevestes-ismoka-uz-vaika-gimusi-po-2023-01-01) > [žiūrėta 2023 01 03].

PRIEDAI

1 priedas

Aktualios redakcijos Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Įsakymas dėl kompleksiškai teikiamų paslaugų šeimai 2016–2020 m. veiksmų plano patvirtinimo, 2016. 2016-03-10, TAR, Nr. 4549. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/00667490e70711e59b76f36d7fa634f8/asr> > [žiūrėta 2023 01 03];
2. Įsakymas dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo, 2006. 2006-04-05, Žin., Nr. 43-1570. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.274453/asr> > [žiūrėta 2023 01 03];
3. Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymas, 1994. 1994-11-03, Žin., Nr. 89-1706. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.5981/asr> > [žiūrėta 2023 01 03];
4. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2022. Socialinė parama šeimoms ir vaikams. Prieiga per internetą: < <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/socialine-parama-seimoms-ir-vaikams> > [žiūrėta 2023 01 03];
5. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2022. Lengvatos gausioms šeimoms. Prieiga per internetą: < <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/seimos-politika/lengvatos-gausioms-seimoms> > [žiūrėta 2023 01 03];
6. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2020. Kompleksinės paslaugos šeimai. Prieiga per internetą: < <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/seimos-politika/kompleksines-paslaugos-seimai> > [žiūrėta 2023 01 03];
7. Lietuvos Respublikos socialinės paramos mokiniams įstatymas, 2006. 2006-06-30, Žin., Nr. 73-2755. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.279123/asr> > [žiūrėta 2023 01 03];
8. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006. 2006-01-19, Žin., Nr. 17-589. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.270342/asr> > [žiūrėta 2023 01 03];
9. Lietuvos Respublikos šeimos kortelės įstatymas, 2018. 2018-06-30, TAR, Nr. 11730. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.270342/asr> > [žiūrėta 2023 01 03];

- seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/bd4a53b07f7b11e89188e16a6495e98c/asr > [žiūrėta 2023 01 03].
10. Lietuvos Respublikos vaikų išlaikymo išmokų įstatymas, 2006. 2006-12-19, Žin., Nr. 144-5464. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.289714/asr> > [žiūrėta 2023 01 03];
  11. Lietuvos Respublikos valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymas, 2014. 2014-10-30, TAR, Nr. 15180. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/620cd9e0584311e49df480952cc07606/asr> > [žiūrėta 2023 01 03];
  12. Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymas, 1994. 1994-12-22, Žin., Nr. 101-2018. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.15162/asr> > [žiūrėta 2023 01 03];
  13. Lietuvos Respublikos valstybinių šalpos išmokų įstatymas, 2016. 2016-06-29, TAR, Nr. 20643. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/0f45e68244fe11e68f45bcf65e0a17ee/asr> > [žiūrėta 2023 01 03];
  14. Sprendimas dėl mokesčio už vaiko išlaikymą Vilniaus miesto savivaldybės mokyklose, įgyvendinančiose ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas, nustatymo tvarkos aprašo tvirtinimo ir vienos dienos vaiko maitinimo normos nustatymo, 2019. 2019-12-04, TAR, Nr. 19825. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d6ccc6d01b8b11eaa4a5fa76770768ee/asr> > [žiūrėta 2023 01 03];
  15. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, 2022. Noriu gauti vaiko išlaikymo išmoką. Prieiga per internetą: < <https://www.sodra.lt/lt/situacijos/informacija-gyventojams/noriu-gauti-motinstes-arbatyvystes-ismoka/noriu-gauti-vaiku-islaiikymo-ismoka> > [žiūrėta 2023 01 03].